

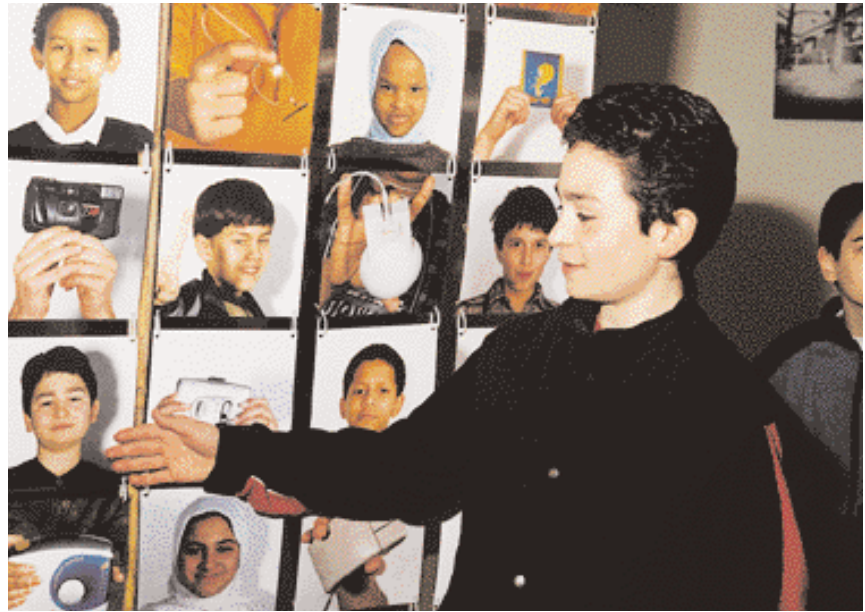
INLEIDING

Wat is voor jou cultuur:
bron van betekenis;
kunst waar ik van opkijk
of waar jij stil van wordt?
Groots, uniek, duurzaam, universeel;
dynamisch, vluchtig, controversieel;
prikkel tot inspiratie, actie, innovatie;
aanzet voor onbegrip, irritatie,
discriminatie;
dat wat ons bindt of wat mij
onderscheidt van jou?

De komende zomer staat Arnhem in het teken van de negende internationale beeldtentoonstelling Sonsbeek 9: LocusFocus. Bewoners en bezoekers uit alle windstreken in binnen- en buitenland zullen langs de diverse locaties trekken waar de tentoonstelling zich afspeelt. Gaandeweg kunnen zij zich dan verbazen, vermaken en verblijden of hier en daar ergeren aan wat zij zien, want de perceptie van kunst is hoogst individueel en nooit vrij van waarden en normen. Terwijl de bezoekers de kunstwerken bekijken, krijgen zij tegelijk een indruk van Arnhem: het ruimtelijke en groene van Sonsbeek, de monumentale confrontatie van de Eusebiuskerk met het Stadhuis, het eigentijdse stedelijke van Kronenburg in Arnhem-Zuid. Naast het hoofdprogramma is er bovendien een gevarieerd cultureel nevenprogramma met kunsteducatie, zang, muziek, theater en media-activiteiten.

Het is de negende keer dat dit bijzondere kunstevenement in Arnhem gerealiseerd wordt. Vele partijen dragen daartoe hun steentje bij: de organisatoren van de tentoonstelling, kunstenaars, stadsbestuurders, ambtenaren van diverse gemeentelijke diensten, het bedrijfsleven en subsidiërende overheden. Dit evenement staat dan ook symbool voor wat we met kunst en cultuur willen in Arnhem; daarover was iedereen het eens tijdens het brede cultuurdebat dat vooraf ging aan deze nota. Het elan, de levendigheid en de reikwijdte van de Sonsbeektentoonstelling; zo zien we de toekomstige karakteristieken voor het culturele klimaat in de stad. Het cultuurdebat en deze nota zijn erop gericht om dat ideaal binnen bereik te brengen. De nota heet concept-cultuurnota. Het is geen afge-

Living statues, foto: Arnhem Promotion | Kunst voor Jongeren, fotograaf: Mieke Gresnigt

rond stuk, maar een werkdocument, dat bouwstof bevat voor cultuur in Arnhem. De nota stelt 3 vragen centraal:

1. Waar gaat het over als we het in Arnhem over cultuur hebben?
2. Wat kunnen we met cultuur in Arnhem?
3. Wat wilt u met cultuur in Arnhem?

In reactie op vraag 1 geeft de nota een impressie van de stand van zaken rond cultuur in Arnhem.

In reactie op vraag 2 formuleert de nota een visie op cultuur in relatie tot maatschappelijke ontwikkeling en stadsontwikkeling, geeft hij een aanzet voor vernieuwing van het systeem van toetsing, beoordeling en subsidiëring van culturele activiteiten en voorzieningen, en brengt hij mogelijkheden in kaart om kunst en cultuur in Arnhem te stimuleren en te versterken.

Wat betreft vraag 3 is het aan alle betrokkenen bij kunst en cultuur in Arnhem, en met name aan de politiek om een reactie te formuleren.

Visie en perspectief

De nota sluit aan bij de cultuurnota's 2001-2004 van rijk en provincie, maar wil ook en vooral een eigen beleid formuleren in het kader van het traject Arnhem 2015. Dit gebeurt overigens in het volle besef van de hachelijkheid van deze onderneming, want het plannen op lange termijn is strijdig met de dynamiek van cultuur.

In de strategische visie voor het bestuursakkoord 1998-2002 wordt Arnhem getypeerd als een kruispunt van natuur, cultuur, mobiliteit en

economische dynamiek. Een veelzijdige stad, waar mensen graag wonen, werken en hun (vrije) tijd doorbrengen. Ambities voor 'onderweg naar 2015' zijn:

- de kwaliteit van de stedelijke samenleving vergroten
- de stedelijke ruimte beter benutten
- ecologische en economische mogelijkheden in overeenstemming brengen met het karakter van de stad en de bevolking
- de belevingswaarde van de stad vergroten.

In relatie tot die ambities is cultuur een machtig middel voor het versterken van de kwaliteit van de stad, de samenleving, de stedelijke ruimte en de belevingswaarde. Het bewust inzetten van cultuur als impuls voor kwaliteitsbesef en kwaliteit in stedelijke en maatschappelijke ontwikkeling, culturele planologie, is dan ook het leidend principe in deze nota. Culturele planologie heeft een maatschappelijke en een fysieke component. Bij de maatschappelijke component gaat het om de relatie tussen cultuur, welzijn, onderwijs en educatie. Bij de fysieke component gaat het om de relatie cultuur, economie en ruimtelijke ordening.

Bij een visie op de ontwikkeling van cultuur in stad en samenleving draait het in essentie steeds om een van deze benaderingen, of een combinatie van beide. Centraal staat de overtuiging dat de intrinsieke waarde van kunst en cultuur heel goed samen gaat - en zelfs versterkt kan worden - door inbedding in een integrale beleidsvisie.

Uitgangspunten kunst- en cultuurbeleid

Cultuur is van en voor iedereen. Het is een veelomvattend begrip dat betrekking heeft op mensen en hun uitingen in heden, verleden en toekomst. 'Cultuur' staat voor groepen, hun leefstijl, gedrag of activiteiten, maar ook voor het resultaat daarvan. 'Cultuur' kan verwijzen naar de sporen die onze voorouders hebben nagelaten (cultureel erfgoed), maar ook naar de toekomst (via kunst en media).

Culturele planologie houdt in dat cultuur wordt ingezet als inspirator, ideeënbank en kritische kwaliteitsbewaker in onze leefomgeving.

Kwaliteit heeft in dit verband eerder een subjectieve dan een objectieve lading. Het is geen privilege meer van een bepaalde maatschappelijke elite om te bepalen wat kunst en cultuur is of zou moeten zijn, wat kwaliteit heeft en wat niet. De vele groepen en individuen waaruit een samenleving bestaat, hebben daarover hun eigen ideeën. Elke groep heeft specifieke codes voor cultuur en kwaliteitsonderscheid. Die codes worden

(bewust of onbewust) bepaald door de voorhoede, de kenners, of het nu om ‘gevestigde’ kunst gaat die te zien is in musea en theaters, of om de graffiti en breakdance op straat en TV.

Juist al die verschillende uitingen van kunst en cultuur maken een stad als Arnhem interessant.

Het is geen gemakkelijke opgave voor de politiek om een cultureel klimaat te bevorderen waarin kwaliteit in vele gedaanten kansen krijgt. Daarvoor is nodig dat men zijn eigen smaak overstijgt, te rade gaat bij kenners in vele kunst- en cultuurgenres, en zich kan verplaatsen in jongeren en andere culturen.

Intercultureel beleid

De inzet van cultuur voor maatschappelijke ontwikkeling krijgt bijvoorbeeld gestalte in het Actieplan dat de gemeente vorig jaar startte, met steun van het rijk. Door de titel ‘Mijn cultuur - Jouw cultuur’ appelleert dit Actieplan aan de diversiteit van kunst- en cultuuropvattingen in Arnhem. In de loop van dit jaar zullen we de eerste resultaten zien van vijftien projecten die via dit Actieplan gerealiseerd kunnen worden: theaterprojecten in het onderwijs, een dansproject van dansers met invaliden, multicultuurpresentaties in een jongerencentrum, mediakunst op bijzondere locaties in de binnenstad en jong talent in zowel klassieke muziek als popmuziek op vele plaatsen in de stad.

Het Actieplan vormt de kiem voor culturele vernieuwing. Het wil verschillende culturele (sub)groepen en cultuuruitingen zodanig met elkaar in verband brengen dat zij elkaar inspireren. Het stimuleert interculturele dwarsverbanden.

Het Actieplan richt zich vooral op activiteiten met een lokaal bereik.

Deze cultuurnota verbreedt de aandacht tot activiteiten met een regionaal bereik (het KAN-gebied) en een nationaal of internationaal bereik. In sommige paragrafen ligt het accent op lokale en regionale activiteiten, in andere gaat het om activiteiten die de potentie hebben om ook een nationaal en internationaal publiek te bereiken. Steeds ligt het startpunt bij de culturen en subculturen, de grote verscheidenheid aan groepen die deel uitmaken van de Arnhemse samenleving. (Sub)culturen onderscheiden zich ondermeer door etnische herkomst, door leeftijd, door leefstijl, door opleiding, intellectuele en creatieve uitingen, door kunst.

Landelijk gezien kent Arnhem, op de vier grote steden na, het hoogste percentage allochtone inwoners (25%), uitgaand van de zogenaamde brede definitie, waarbij inwoners als ‘allochtoon’ aangemerkt worden als zij zelf of hun ouder(s) in het buitenland zijn geboren.

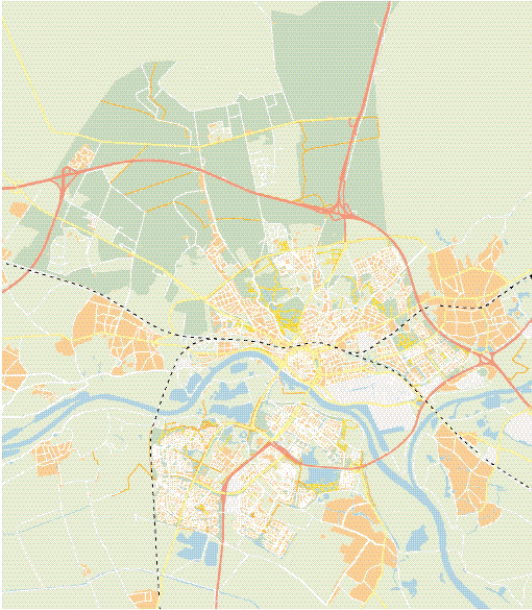
Wat betreft de leeftijdsopbouw van de bewoners is een globaal onderscheid te maken in jongeren/'middelbaren'/ouderen. Voor de afstemming van cultuuraanbod en -vraag is het interessant om te weten dat er van de 138.000 Arnhemmers ruim 40.000 jonger zijn dan 25 jaar en ca 30.000 ouder dan 55 jaar. Gezien de landelijke demografische prognoses (vergrijzing, bevolkingsaanwas) zijn deze gegevens ook voor langere termijn relevant.

Cultuurbeleid hoeft niet voor elke etnische groep of leeftijdscategorie een aanbod op maat te bieden. Het streven is wèl een gevarieerd aanbod te ontwikkelen, dat 'voor elk wat wils' omvat en dat culturele (sub)groepen activeert kennis te nemen van elkaars cultuur. 'Intercultureel' is dus belangrijker dan 'multicultureel'.

Culturele planologie

Culturele planologie veronderstelt dat zowel de gemeente als cultuurinstellingen een helder beeld hebben van de doelgroepen die zij momenteel bereiken, van de doelgroepen die zij willen trekken en van de activiteiten die zij zouden kunnen ontwikkelen om de beoogde (nieuwe) doelgroepen te bereiken. In het kader van schaalvergroting en stedelijk beleid is het bijvoorbeeld relevant om erop te anticiperen dat het voorzieningenniveau van Arnhem en Nijmegen in 2015 berekend moet zijn op 800.000 mensen (nu: 600.000), nog afgezien van toenemende mobiliteit... Culturele planologie impliceert ook dat er steeds een verband gelegd wordt tussen doelgroep(en), locatie, activiteiten en voorzieningen:

- In het kader van *maatschappelijke ontwikkeling* kan cultuur een positieve bijdrage leveren aan het leefklimaat, het welbevinden en de sociale cohesie in de wijken. De betrokken overheden zouden er dan ook samen voor moeten zorgen dat cultuur een grotere rol gaat spelen in het Meerjaren Ontwikkelings Programma (MOP), waarin het accent nu ligt op economische en sociale activiteiten. Aanknopingspunten zijn een actief beleid voor amateurkunst, sociaal-cultureel werk en cultuureducatie. Het Actieplan Mijn cultuur - Jouw cultuur en ook het onderdeel Cultuur en School (zie paragraaf 3 en 4) richten zich expliciet op het bereik van groepen die nu nog te weinig bij cultuur zijn betrokken, zoals jongeren en allochtone inwoners van Arnhem.
- In het kader van *stedelijke ontwikkeling* kan cultuur een cruciale rol spelen in de kwaliteit en attractiviteit van de stad. Het zwaartepunt

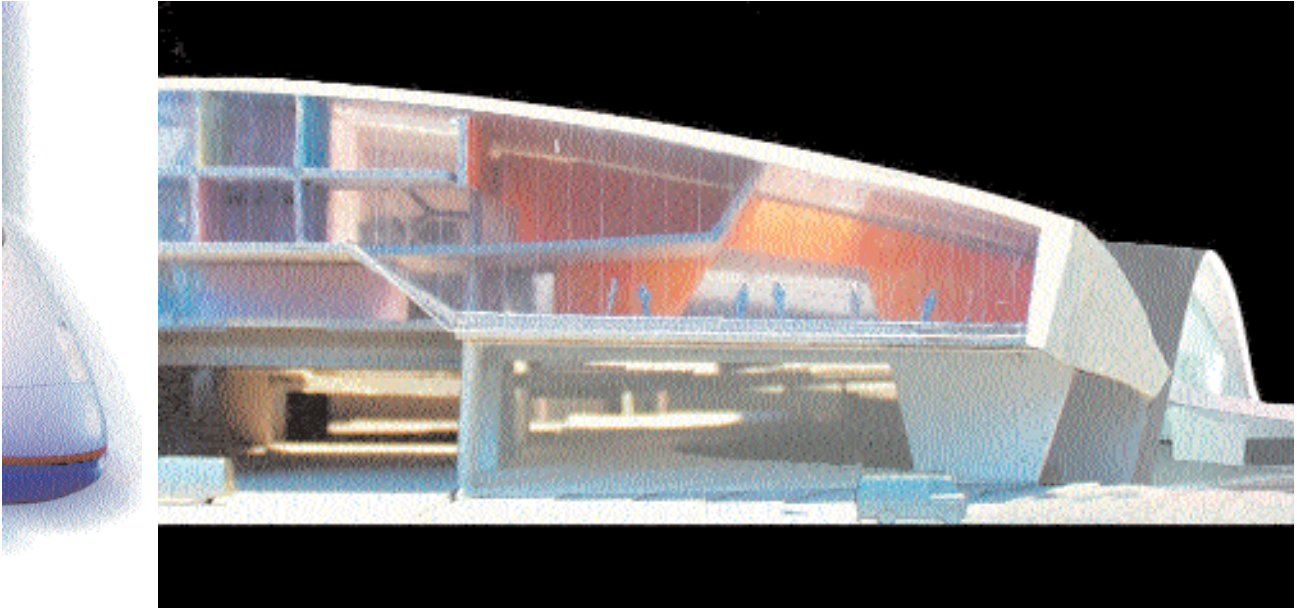
Kaart van Arnhem | Hogesnelheidstrein | Arnhem Centraal, foto: UN Studio Van Berkel en Bos Architectuurbureau, Amsterdam

van de activiteiten ligt dan in het centrum van de stad en het bereik van beoogde doelgroepen wordt verbreed van lokaal en regionaal naar nationaal en internationaal publiek. Door de aansluiting op het Europese net van Hoge Snelheids Lijnen (HSL) wordt Arnhem gemakkelijker bereikbaar voor toeristen en dagjesmensen. Cultuur is een belangrijke trekpleister om de aantrekkingskracht en promotiewaarde van de stad als halteplaats te vergroten.

In de plannen voor de fysieke ontwikkeling van de stad, met name in en rond het centrum, is daarop geanticipeerd. Het komt er nu op aan de plannen te concretiseren en te realiseren. De signatuur van een sterke conceptuele denker als de architect Manuel de Solà Morales kan veel betekenen voor de ruimtelijke kwaliteit van Rijnboog en centrum.

Naast architectuur en stedenbouw kunnen culturele instellingen belangrijke trekkers zijn in en rond het centrumgebied. Deze concept-nota geeft een aantal mogelijkheden in overweging. (Zie voor een overzicht de samenvatting aan het eind).

Een interessant discussiepunt is in dat verband de identiteit van de stad en van wijken als onderdeel van de stad. Voor culturele planologie kan de identiteit van de stad een inspirerend uitgangspunt zijn, als dit consequent wordt ingebracht bij de planningsfase van concepten voor stedelijke en maatschappelijke ontwikkeling. Bewoners identificeren Arnhem moeiteloos als 'parkenstad' of een stad waar natuur en cultuur hand in

hand gaan. In de jaren '90 vonden beleidsmakers dit geen sterk uitgangspunt voor 'image building' en stadspromotie; dat ligt in de jaren 2000 anders... Met het thema LocusFocus voor de internationale Sonsbeek tentoonstelling 2001 legt artistiek directeur Jan Hoet bijvoorbeeld een nadrukkelijke relatie tussen locaties, kunst en identiteit van de stad: het park Sonsbeek, de Eusebiuskerk als historische kern en het winkelcentrum Kronenburg.

Bronnen voor nieuw beleid

Het doel van cultuurbeleid is een gunstig klimaat voor kunst en cultuur te scheppen, met aandacht voor kwaliteit, innovatie, diversiteit, participatie en spreiding. De mate waarin die doelstelling gehaald wordt, is afhankelijk van de inspanningen van vele partijen die bij het cultuurbeleid in Arnhem betrokken zijn. Ter inspiratie dient er een helder, inzichtelijk beleidskader te zijn dat de lijnen uitzet voor beleidsvernieuwing. Dat kader maakt duidelijk wat ieders rol is of kan zijn om het klimaat rond kunst en cultuur in Arnhem te verbeteren, en wat de middelen zijn die daarbij ingezet kunnen worden. Deze nota, en met name paragraaf 2 Beleid en middelen, verschaft dat kader. Bij de uitwerking is dankbaar gebruik gemaakt van vijf bronnen:

De visie op de positie van kunst en cultuur in een voortdurend veranderende samenleving is ontleend aan het strategisch advies van de Raad voor Cultuur voor de rijkscultuurnota 2001-2004, 'Cultuur voor culturen'. Daarin schetst de Raad vier belangrijke tendenzen die een nieuwe bena-

dering van cultuurbeleid nodig maken: de multiculturele samenstelling van de bevolking, de internationalisering, economisering en technologisering van de samenleving.

Voor de visie op het Actieplan en culturele planologie is inspiratie ontleend aan de cultuurnota 2001-2004 van Staatssecretaris Van der Ploeg, 'Cultuur als confrontatie'.

Voor de visie op de ontwikkeling van cultuur in het KAN-gebied refereert deze nota aan 'CAN! Visie' (april 2001) van grote cultuurinstellingen in Arnhem en Nijmegen.

Een bron die stamt uit 1997, maar in grote lijnen nog steeds actueel is, vormt het rapport dat door Bureau Menno Heling en de Erasmus Universiteit (A. Klamer) werd samengesteld: 'Over de waarde van kunst en cultuur voor de stedelijke ontwikkeling van Arnhem'.

Het basisdocument voor de nota is het 'Elan'-scenario, waarin de hoofdlijnen van de cultuurdiscussies tussen de politiek en het culturele veld in Arnhem zijn samengevat. Sleutelbegrippen in het Elan-scenario zijn: vernieuwing, flexibel inzetten van subsidies, samenwerking van cultuurinstellingen, cultuurparticipatie (vergroten van het bereik van culturele activiteiten) en cultuureducatie.

In cultuurdiscussies werd duidelijk dat het culturele veld van de gemeente een initiërend beleid verwacht, dat erop gericht is de samenwerking tussen cultuurinstellingen te versterken en hen te stimuleren tot sectoroverstijgende activiteiten. Cultuurinstellingen en gemeente zien elkaar als partners in dit proces. Daarom ook zijn de onderdelen van deze conceptcultuurnota voorbereid in nauwe samenwerking met betrokkenen.

De conceptteksten voor de paragrafen over muziek, theater, beeldende kunst, vormgeving en musea waren de inzet voor brede discussies. Andere paragrafen zijn voorbereid in interactie met deskundigen, cultuurinstellingen, ambtenaren van diverse gemeentelijke diensten en met de Raadscommissie Cultuur.

Door de interactieve manier waarop deze cultuurnota tot stand is gekomen, is de aanzet gegeven voor een essentiële vernieuwing in het cultuurbeleid. Hoewel deze vorm van beleidsontwikkeling bijzonder arbeidsintensief en tijdrovend is, heeft zij onmiskenbare voordelen.

De discussies tussen representanten van het culturele veld en de politiek dragen ertoe bij dat men elkaars jargon beter leert verstaan. Ook kunnen zij een mentaliteitsverandering bevorderen; van een nogal negatief gevoel over kunst en cultuur in Arnhem naar een positievere, actiegerichte stemming. Deze nota kan daaraan bijdragen, alleen al door een impressie te geven van de bijzondere veelzijdigheid van kunst en cultuur in Arnhem.

Toekomstbeelden

Hoe zal het culturele profiel van Arnhem er over tien of vijftien jaar uitzien? Naar welk toekomstbeeld wordt toegewerkt?

Onlangs presenteerden de directies van grote culturele instellingen in Arnhem en Nijmegen een 'CAN! Visie'-document over de ontwikkeling van cultuur in het KAN-gebied. Daaruit blijkt een actieve bereidheid van de sector om mee te denken over culturele planologie en de culturele profilering van KAN binnen de Euregio Rijn en Waal. Onder het motto 'Kleur bekennen en accenten leggen' schetst het document een onderscheidend toekomstig cultuurprofiel voor Arnhem en Nijmegen. Het cultuurprofiel van Arnhem zou voor 70% uit culturele hoofdstromen bestaan (gericht op een breed geworven publiek) en voor 30% uit vernieuwende activiteiten, gericht op de Arnhemse cultuurliefhebber. Voor Nijmegen wordt een toekomstbeeld geschetst waarin die verhoudingen andersom liggen.

Met de grote nadruk op 'mainstream'-voorzieningen zou Arnhem in de toekomst een ander profiel krijgen. Het is de vraag of dat wenselijk is. Het cultuurprofiel van Arnhem 2001 bestaat uit een levendige en gevarieerde mix van kleinschalige, middelgrote en grootschalige voorzieningen en activiteiten. Kenmerkend is vooral de overvloed van kleinschalige initiatieven in alle kunstdisciplines, die veel te maken heeft met de Hogeschool voor de Kunsten en de jonge kunstenaars die tijdens en na hun studie actief zijn in de stad en zorgen voor een constante stroom van vernieuwing en innovatie.

Een belangrijke uitkomst van de Arnhemse cultuurdiscussie was dan ook het pleidooi voor meer flexibel inzetbare subsidies, die nodig zijn voor het ontwikkelen van kleinschalige en middelgrote initiatieven.

De visie die aan deze concept-cultuurnota ten grondslag ligt houdt terdege rekening met dit pleidooi. Dat in de toekomst enkele nieuwe middelgrote en grootschalige voorzieningen wenselijk zijn voor de ontwikkeling van het knooppunt Arnhem-Nijmegen is evident, maar dat die merendeels in Arnhem gesitueerd moeten worden, spreekt niet vanzelf. In de conclusies waar deze concept-cultuurnota mee besluit, worden drie toekomstprofielen geschetst, die de principes van het Elan-scenario en het gevarieerde beeld als uitgangspunt nemen:

- 'Divertimento' is vooral geïnspireerd door de maatschappelijke component van culturele planologie: lokaal en regionaal gerichte activiteiten, aangevuld met een basisbedrag voor voorzieningen.

- ‘KAN-CAN’-cultuur is geïnspireerd door zowel de maatschappelijke als de fysieke component van culturele planologie: dit profiel veronderstelt planning en keuzen in KAN-verband voor diverse lokaal, regionaal en (inter-)nationaal gerichte activiteiten en voorzieningen.
- ‘City’, het meest ambitieuze profiel, gaat uit van duurzame investeringen in lokaal, regionaal en (inter-)nationaal gerichte voorzieningen, met het oog op het fysieke en economische belang van cultuur voor de stad als centrum in de Euregio Rijn en Waal.

De toekomstprofielen zijn opgenomen aan het eind van de nota, in een uitgebreide samenvatting van de voorgaande paragrafen, zodat de lezer die weinig tijd heeft, ze toch in hun context kan plaatsen. De paragrafen zijn zo geschreven dat ze ook als op zichzelf staande teksten over de betreffende onderwerpen te lezen zijn.

BELEID EN MIDDELEN

Betrokken partijen

- > College van B&W
- > Culturele instellingen
- > Gemeentelijke diensten: met name Maatschappelijke Ontwikkeling/ Stadsontwikkeling/ Economische Zaken
- > Stadsbeheer
- > Arnhem Promotion, VVV
- > Partners Cultuurconvenant Oost-Nederland: m.n. de Rijks- overheid en provincie Gelderland
- > Partners in KAN-CAN-verband
- > Platform Cultuur Bedrijven
- > SLAK

Veranderingen in de maatschappelijke en stedelijke ontwikkeling van Arnhem vereisen dat er op een andere manier vorm wordt gegeven aan het gemeentelijk cultuurbeleid. Tijdens het cultuurdebat in 2000 bleek dat kunstenaars en culturele instellingen van de gemeente verwachten dat zij meer is dan een 'subsidieautomaat'. De gemeente kan het veld inspireren en activeren door als regisseur sturing te geven aan processen en aan reële en virtuele netwerken. Ook de cultuurambtenaren ontlene moti-vatie aan een actieve, initiërende rolopvatting, in samenwerking met 'het veld' enerzijds en andere gemeentelijke diensten anderzijds. De poli-tiek tenslotte, kan meer daadwerkelijke betrokkenheid tonen bij het wel en wee van cultuur als men niet alleen over de 'cijfers' wordt geïnfor-meerd, maar ook over de inhoud van cultuur en cultuurbeleid.

Doel en middelen

Het doel van cultuurbeleid is al heel lang hetzelfde: een gunstig klimaat voor kunst en cultuur te scheppen, met aandacht voor kwaliteit, inno-vatie, diversiteit, participatie en spreiding. De dynamiek van een steeds complexere samenleving maakt het wenselijk deze doelstelling in een bre-der kader van integraal beleid te plaatsen. Via het bredere doel van cultu-rele planologie wordt de relatie gelegd met andere beleidsterreinen, door cultuur in te zetten als impuls voor kwaliteitsbesef en kwaliteit in stede-lijke en maatschappelijke ontwikkeling. Cultuur kan daarin het initiatief nemen, of meewerken aan initiatieven van anderen. De mate waarin deze doelstellingen gehaald worden, is afhankelijk van de inspanningen van alle betrokken partijen die in de inleiding zijn genoemd.

Voor culturele planologie in processen van maatschappelijke ontwikkeling heeft cultuur te maken met welzijn, onderwijs en educatie. In de Arnhemse situatie is de uitgangspositie daarvoor gunstig, omdat cultuur onderdeel uitmaakt van de nieuwe gemeentelijke dienst Maatschappelijke Ontwikkeling (in wording).

Voor culturele planologie in processen van stedelijke ontwikkeling heeft cultuur te maken met stadsontwikkeling, economie, stadsbeheer en ruimtelijke ordening. Met alle plannen voor stadsvernieuwing zal dit de komende jaren een belangrijk aandachtspunt zijn. Aan cultuur wordt bijvoorbeeld gevraagd om mee te denken over het Actieplan Toerisme en het programma van Stadsontwikkeling voor het Masterplan Rijnboog. Omgekeerd is er bij cultuur bijvoorbeeld interesse in de culturele dimensie van architectuur en stedenbouw, de relaties met kunst in de openbare ruimte en met cultureel erfgoed. Onder de noemer 'culturele planologie' zijn vele inspirerende dwarsverbanden te leggen: tussen cultuur en bedrijfsleven, cultuur en onderwijs, cultuur en welzijn.

Het spreekt niet altijd vanzelf dat kunstenaars en cultuurinstellingen deze brede blik belangrijk vinden. Informatie-uitwisseling en het met elkaar verbinden van circuits zijn in dat verband beleidsmiddelen die steeds belangrijker worden in de netwerksamenleving. Dat betekent een verschuiving in de organisatie van het gemeentelijk apparaat en in de politieke aansturing daarvan. De gezamenlijke uitdaging is om een heldere structuur te ontwikkelen, met transparante en flexibele processen voor sturing, organisatie, uitvoering en controle. De structuur moet de politiek in staat stellen om op hoofdlijnen te sturen en te controleren. De structuur moet ambtenaren de nodige vrijheid van handelen geven, terwijl zij toch aanstuurbaar en controleerbaar blijven. De structuur moet inzichtelijk zijn voor culturele instellingen en kunstenaars, zodat zij weten waar zij aan toe zijn en niet onnodig last hebben van bureaucratische procedures.

Communicatie en informatie

Allereerst is er winst te behalen door de communicatiestructuur van gemeentelijke en aanverwante diensten die belang hebben bij culturele planologie effectiever te organiseren.

Binnen de dienst Maatschappelijke Ontwikkeling is de overlegstructuur gericht op frequente afstemming over projecten als Integraal Jeugdbeleid, het Actieplan Mijn cultuur - Jouw cultuur en Cultuur en school. Een aandachtspunt is het ontwikkelen van een centraal loket waar scholen, welzijnsinstellingen en wijkcentra terecht kunnen voor informatie over activiteiten op het gebied van cultuureducatie en cultuuraanbod voor

kinderen en jongeren. Met de provinciale steunfunctie EduArt en Het Domein zijn afspraken gemaakt over de communicatie met scholen. (Zie de paragraaf Cultuureducatie.) Daarnaast werkt de bibliotheek aan een plan om een internetloket voor cultuureducatie te ontwikkelen. (Zie de Bibliotheek-paragraaf, elders in deze nota.)

In het kader van stedelijke ontwikkeling is een effectievere communicatiestructuur nodig tussen Cultuur en EZ, Arnhem Promotion en de VVV. De vaak gehekelde 'onzichtbaarheid' van cultuur in Arnhem is voor een deel terug te voeren op het ontbreken van een adequaat systeem van informatie en communicatie op twee cruciale punten:

Er is geen duidelijk contactpunt waar cultuur, bedrijfsleven en gemeentelijke diensten elkaar ontmoeten om plannen te ontwikkelen en activiteiten te organiseren. Wel zijn er diverse netwerken actief op dit gebied, maar deze hebben een nogal vrijblijvend karakter.

Met het Platform Cultuur Bedrijven zal nagegaan worden hoe het contact tussen deze werelden zo te regisseren is dat het tot interessante resultaten leidt voor de betrokken partijen.

Op het terrein van beeldende kunst kan het Centrum voor Beeldende Kunst (i.o.) een belangrijk contactpunt worden voor kunstenaars en bedrijfsleven. (Zie de paragraaf Beeldende Kunst en Vormgeving.)

Een andere lacune betreft het ontbreken van een centraal loket waar het publiek terecht kan voor informatie over alle culturele activiteiten in het KAN-gebied. Er zit onvoldoende systeem in de promotie en marketing van kunst en cultuur. De talloze brochures, bladen en mailings met (onvolledige) agenda's van culturele activiteiten, zijn vaak gericht op beperkte of ongedifferentieerde doelgroepen. Zelfs voor 'kleine' maar goede bijeenkomsten als de lezingen over ontwikkelingen in de hedendaagse beeldende kunst die de tentoonstellingscommissie van de Gele Ridder en de GBK laatst organiseerde, of de masterclasses met grootheden uit de muziekwereld die de Ereprijs in Apeldoorn verzorgde, moet meer publiek te trekken zijn dan nu het geval was. Dergelijke specialistische bijeenkomsten zijn van belang voor het niveau van de kunstbeoefening in een regio met een hogeschool en een universiteit waar zoveel kunstdisciplines vertegenwoordigd zijn.

Hetzelfde geldt voor veel kleine en middelgrote evenementen: voor elk aanbod is een potentiële publieksgroep en de indruk bestaat dat deze lang niet altijd bereikt wordt. (Zie de paragraaf Culturele evenementen en festivals.)

Infrastructuur en subsidiestelsel

Een evenwichtige culturele infrastructuur bestaat uit een weloverwogen mix van activiteiten en voorzieningen voor diverse doelgroepen. Het grootste aandeel van het gemeentelijk cultuurbudget wordt besteed aan culturele voorzieningen in de sfeer van huisvesting en onderhoud. In het cultuurdebat is nadrukkelijk gepleit voor flexibilisering van subsidies. Het huidige subsidiesysteem is te zeer gericht op instellingen en te weinig op activiteiten en de functies die instellingen vervullen in het culturele bestel. Dat werkt verstarring in de hand en bemoeilijkt vernieuwing. Bovendien is het subsidiekader onvoldoende transparant en aan herijking toe.

(Zie het overzicht van subsidies achter in deze nota.)

De behoefte aan meer flexibiliteit in de relatie overheid-instellingen komt ook tot uitdrukking in de wens tot verzelfstandiging of 'op afstand plaatsen' van instellingen zoals Musis Sacrum/Schouwburg, de gemeentemusea en de combinatie Muziekschool/Mariënborg (nu: Het Domein). Het doel is niet de verzelfstandiging op zich. De inzet is toe te werken naar een situatie waarin de instelling minder afhankelijk wordt van de overheid, en slagvaardiger kan opereren zonder kwaliteit te verliezen of ten onder te gaan aan onwennigheid in de 'vrije markt'.

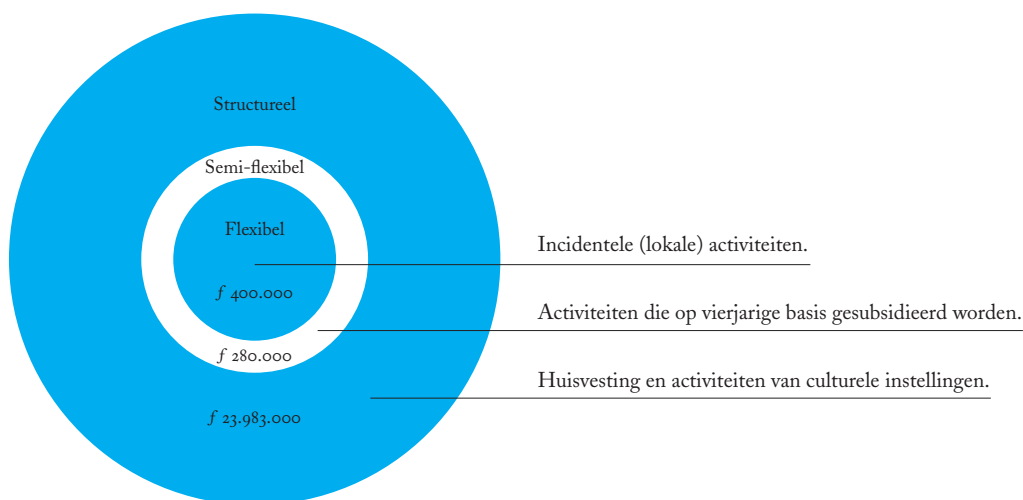
In elk geval dient het kader waarbinnen culturele instellingen subsidies krijgen helder te zijn, evenals de manier waarop de producten en prestaties van instellingen getoetst en beoordeeld worden.

Om zicht te krijgen op de ongebreidelde hoeveelheid culturele varia, brengen we deze schematisch onder in een gelaagd model met drie concentrische cirkels:

- De binnenste cirkel: kleinschalige, vaak incidentele, lokaal/regionaal gerichte activiteiten: tentoonstellingen, projecten op scholen of in wijken, evenementen, festivals, e.d.
- De middelste cirkel: gezichtsbepalende cultuurinstellingen ('boegbeelden') en grootschalige evenementen met een (inter-)nationaal bereik, die bijdragen aan de naam en faam van Arnhem, zoals Introdans, Het Gelders Orkest, Toneelgroep Oostpool, de Sonsbeek tentoonstelling en het Internationaal Koorfestival en culturele instellingen met een (boven)regionale uitstraling die belangrijk zijn voor de culturele infrastructuur in Arnhem, zoals Hooghuis, de Theaterwerkplaats, Stichting Beeldend Dans Theater Telder.

- In de buitenste cirkel: basisvoorzieningen zoals Muis Sacrum/ Schouwburg Arnhem, de gemeentemusea, de Bibliotheek, Het Domein, het Filmhuis en bijzondere voorzieningen zoals een eventueel te realiseren Infoboulevard, een flextheater of een internationaal museum. (Plannen die in de loop van deze nota toegelicht worden.)

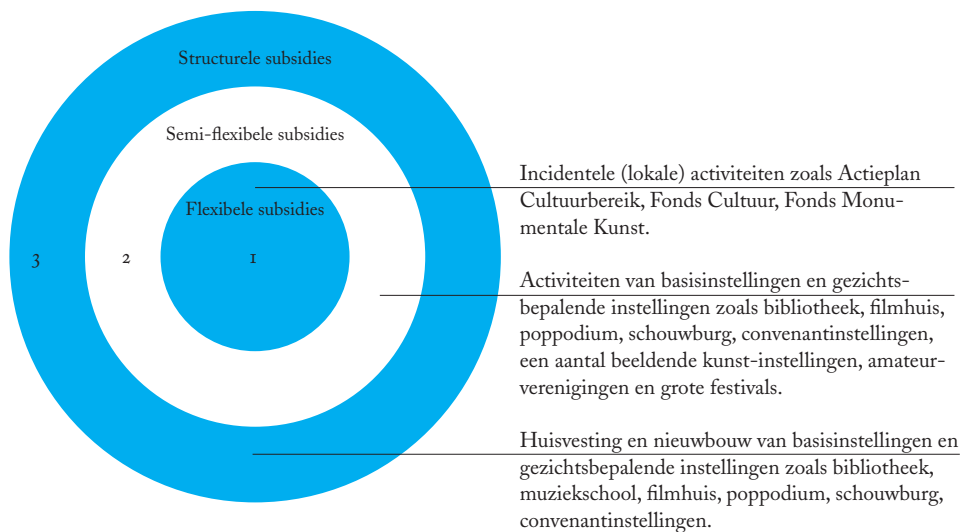
De nu geldende subsidiesituatie, waarin structurele subsidies verstrekt worden voor zowel huisvesting, exploitatie als activiteiten, is schematisch als volgt voor te stellen:

Gezien de klachten in het cultuurdebat over het gebrek aan ‘flexibele subsidies’ is in bovenstaand model de buitenste cirkel te breed en zijn de middelste en binnenste cirkel te smal. Teveel subsidies zitten ‘vast’, er is te weinig vrije ruimte om subsidies aan te passen aan de soms snel veranderende ontwikkelingen in kunst en cultuur. Daar staat tegenover dat cultuurinstellingen een bepaalde ruimte en zekerheid nodig hebben om zich te ontwikkelen. Daarom wordt in het cultuurbeleid vaak gewerkt met vierjarencycli: subsidies worden toegekend voor een periode van vier jaar en daarna opnieuw bezien. Als we dit in het gemeentelijk beleid ook gaan doen, betekent dit dat de middelste cirkel breder wordt en de buitenste smaller. Veel instellingen verschuiven dan voor de activiteiten naar de middelste ring en alleen voor zover huisvesting en onderhoud aan de orde zijn, blijven zij in de buitenste ring (van structurele subsidies). Inmiddels zijn de eerste verkenningen verricht om in de periode 2001-2004 toe te werken naar een nieuw, flexibeler systeem. Daarin onderscheiden we:

- Flexibele subsidies:
laagdrempelige, incidentele subsidies;
- Semi-flexibele subsidies:
deze worden verstrekt voor een periode van vier jaar en daarna herbezien (naar bevind van zaken verlaagd/verhoogd/stop gezet);
- Structurele subsidies:
deze worden gereserveerd voor basisvoorzieningen en 'extra' voorzieningen in de sfeer van huisvesting en onderhoud.

Uitgaand van het huidige subsidieniveau moet dat er ongeveer zo gaan uitzien:

- Ring 1:
lokaal en regionaal gerichte activiteiten (festivals, projecten e.d.)
dit is het domein van de flexibele (incidentele) subsidies.
- Ring 2:
activiteiten van 'gezichtsbepalende instellingen', vaak met een bovenregionaal en (inter-)nationaal bereik en een relatie met andere overheden - dit is de ring van de semi-structurele subsidies, die eens in de vier jaar worden herzien, d.w.z. gecontinueerd/verlaagd/verhoogd of stop gezet.
- Ring 3:
voorzieningen in de sfeer van huisvesting, bouw/verbouwing, huur - dit is de ring van de grote investeringen en structurele subsidies.

Er zijn diverse redenen om structurele subsidies te reserveren voor huisvesting & onderhoud, en overige subsidies de status van 'semi-flexibel' te geven. Semi-flexibele subsidies worden dan verstrekt op basis van vierjarige beleidsplannen voor de activiteiten van instellingen. Op basis van de activiteiten die in een beleidsplan genoemd worden, bepaalt de gemeente de functies van de instelling en de mate waarin deze in aanmerking komen voor een gemeentelijke bijdrage.

Het helder in kaart brengen van kosten voor huisvesting versus activiteiten is van belang voor diverse bij cultuurhuisvesting betrokken partijen, zoals gemeentelijke diensten en andere overheden waarmee afspraken over culturele instellingen gemaakt worden.

Door het subsidiedeel voor de activiteiten van de instelling onder te brengen bij semi-flexibele subsidies, worden deze bovendien meer vergelijkbaar met die van andere instellingen, die subsidie voor een deel van hun activiteiten krijgen.

Functioneel beoordelingskader

De vierjaarlijkse toetsing en beoordeling van activiteiten in de categorie 'semi-flexibele subsidies' kan plaatsvinden aan de hand van functietoetsing en -beoordeling.

Het begrip 'functie' staat dan voor de culturele activiteiten die een instelling ontplooit. We onderscheiden tien functies om de activiteiten binnen het gehele cultuurterrein te benoemen:

- opleiding en deskundigheidsbevordering
- ontwikkeling en experiment
- productie en coproductie
- verspreiding
- behoud en beheer
- presentatie en vertoning
- promotie en marketing
- informatie en educatie
- advies en begeleiding
- onderzoek en publicatie

Aan de hand van deze functies worden de prestaties van instellingen in kaart gebracht, om vervolgens na te gaan in hoeverre zij subsidiabel zijn. De gemeente kan sturen op de functies door met instellingen afspraken te maken over kernfuncties versus nevenfuncties, al naar gelang de aard en het volume van bepaalde activiteiten. Bij theaters bijvoorbeeld is de

kernfunctie doorgaans 'presentatie en vertoning', omdat zij een podium bieden aan culturele activiteiten. Bij gezelschappen en ensembles is de kernfunctie 'productie en coproductie'. In beide gevallen zal men de nevenfunctie 'promotie en marketing' willen vervullen en wellicht ook 'informatie en educatie'.

Als een instelling beweert negen van de tien functies te vervullen, waarbij elk van deze functies als kernfunctie aangemerkt moet worden, klopt er doorgaans iets niet in het zelfbeeld, en is overleg nodig om tot onderscheid van hoofd- en bijzaken te komen. De verantwoordelijkheid van de gemeente is dan om duidelijk aan te geven welke activiteiten aangemerkt worden als kernfunctie, welke als nevenfunctie(s) en in hoeverre deze voor subsidie in aanmerking komen.

Mits consequent en eenduidig toegepast, verschaft dit systeem de gemeente mogelijkheden om activiteiten en prestaties van instellingen te vergelijken in relatie tot de financiering en het subsidieaandeel daarin. Dat leidt tot een eerlijker subsidieverdeling, die transparanter is en beter te verantwoorden, zowel tegenover betrokkenen als tegenover derden.

In samenwerking met een aantal instellingen op het gebied van muziek, film, media en kunstopleiding zijn proeven gedaan om beleidsplannen en begrotingen volgens het functiesysteem te analyseren. Tot nu toe zijn de reacties van de instellingen positief. De nieuwe aanpak maakt hun werk inzichtelijk en motiveert hen om eens vanuit een breder perspectief naar de eigen activiteiten en prestaties te kijken. Daarbij is gesignaleerd dat de analyse de hoofdlijnen in beeld moet houden, en niet dient te leiden tot uitputtende audits. Mits de beschrijving en analyse beknopt zijn, wordt deze als nuttig ervaren en niet als extra ballast. Aan instellingen wordt overigens niet als eis gesteld dat zij het functiesysteem zelf hanteren in hun beleidsplannen en begrotingen; het systeem is bedoeld als een globale beschrijvings- en analysemethode voor degenen die deze plannen moeten beoordelen.

Een grote en veelzijdige instelling als de Hogeschool voor de Kunsten Arnhem heeft naast de primaire functie (opleiding) vele nevenfuncties die van nut zijn voor de stad Arnhem. In de paragraaf in deze nota die aan de HkA gewijd is, worden de activiteiten van deze instelling volgens de functiemethode beschreven en geanalyseerd. In dit geval wordt geen relatie gelegd tussen functies en subsidie, omdat het een instelling betreft waarvan de gemeente niet de activiteiten maar de voorziening (nieuwbouw huisvesting) subsidieert.

Flexibele subsidies

Naast semi-flexibele subsidies zijn flexibele subsidies essentieel voor de vitaliteit in cultuur. De belangrijkste bronnen voor flexibele subsidies zijn het Fonds Cultuur en het Actieplan Mijn cultuur - Jouw cultuur. Specifiek voor beeldende kunst is er het Fonds Monumentale Kunst; dit komt aan de orde in de paragraaf Beeldende kunst en vormgeving.

Het Fonds Cultuur en het Actieplan moeten beter geprofileerd worden, door ze helder naast elkaar te zetten qua doelstellingen en criteria. Voor elk wordt een aparte folder opgesteld.

- Het Fonds Cultuur verstrekt 'kleine' subsidies (max. f 10.000,-), het Actieplan kleine en grotere (max. f 40.000,-).
- Bij het Fonds staan de criteria kwaliteit en vernieuwing voorop (gerelateerd aan de achtergrond van het initiatief: professioneel/semi-professioneel/amateur, en aan de genre-condities), bij het Actieplan staat het criterium publieksbereik voorop.
- Het Actieplan richt zich expliciet op een beter bereik van groepen die nog weinig toegang hebben tot kunst en cultuur. Het stimuleert samenwerking van cultuurinstellingen met andere partijen en biedt instapmogelijkheden voor nieuwkomers. De doorlooptijd is veel langer en er zijn meer mogelijkheden voor ondersteuning bij uitwerking van de plannen dan bij het Fonds Cultuur.

De werking van het Fonds Cultuur is onlangs geëvalueerd. Verhoudingsgewijs blijkt er een redelijk gespreide verdeling plaats te vinden van het beschikbare budget over de diverse kunstdisciplines en categorieën.

Gebleken is dat het Fonds Cultuur goed aan de gestelde doelen beantwoordt, maar voortdurend overbelast wordt.

Door recente herschikkingen is nu voor het Fonds Cultuur f 210.000,- beschikbaar (3x f 70.000,- voor een jaar). Daarvan is f 30.000,- afkomstig van het Fonds Culturele Minderheden en f 30.000,- van de dag voor de amateurkunst. Deze overhevelingen moeten nog formeel bekrachtigd worden. De Raadscommissie wordt na elke subsidieronde geïnformeerd en eens per jaar wordt de stand van zaken rond het Fonds Cultuur en het Actieplan globaal geëvalueerd. De gemeenteraad bepaalt bij het vaststellen van de jaarlijkse gemeentebegroting het budget en subsidieplafond voor het Fonds Cultuur.

Het Fonds Cultuur is bedoeld voor aanvragen uit alle disciplines, van professionals en amateurkunstenaars en blijkt ook als zodanig te functioneren. Het Fonds Cultuur verstrekt subsidies van max. f 10.000,- Tot voor kort was hiervoor f 150.000,- op jaarbasis beschikbaar. Dat is volstrekt onvoldoende, temeer daar het Fonds Cultuur ook (oneigenlijk)

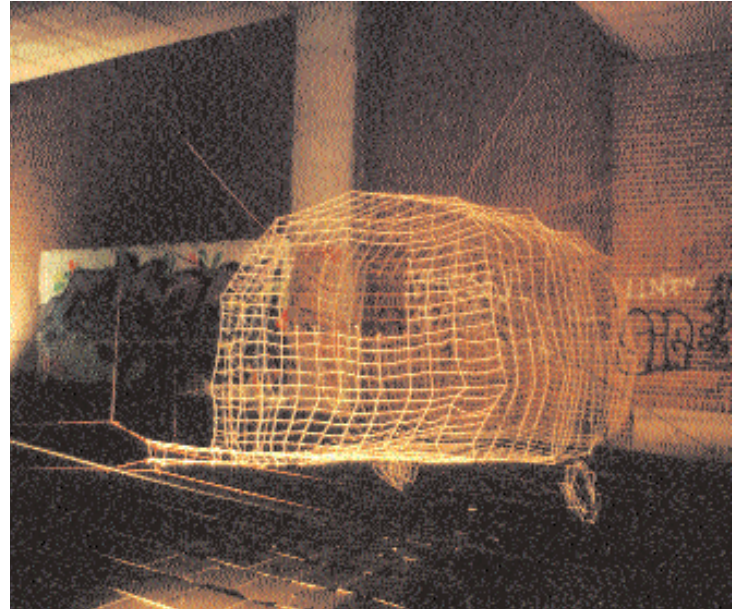
'Oogentroost', eerste tijdelijk project van de Commissie BKV: Hester Oerlemans, Aafke Bennema, Jaap Kroneman, Rosemin Hendriks, 1997

Actieplan Mijn cultuur - Jouw cultuur, 'Wie van ver komt kan veel verhalen', fotograaf: Mieke Gresnigt

gebruikt wordt voor allerlei andere cultuurdoelen waar geen middelen voor zijn, zoals jaarlijks terugkerende evenementen, festivals en activiteiten. Om die druk weg te nemen zou het budget van het Fonds Kunstmani-festaties verhoogd moeten worden. Daartoe wordt een voorstel uitgewerkt in de paragraaf Culturele evenementen en festivals. Voor het Actieplan is in de periode 2002 - 2004 op jaarbasis ca. f 400.000,- beschikbaar, terwijl er in 2001 voor een totaalbedrag van ruim 1,6 miljoen gulden werd aangevraagd. Het Actieplan is een belangrijk instrument voor beleidsvernieuwing. De eerste resultaten zijn bijzonder bemoedigend. Er wordt in deze nota een aparte paragraaf aan het Actieplan gewijd. Voorgesteld wordt het Actieplanbudget voor 2002 - 2004 op jaarbasis te verhogen tot f 500.000,- met een aanvulling van f 100.000,- op jaarbasis.

Uitgangspunten en criteria

In het algemeen geldt dat cultuursubsidies bestemd zijn voor activiteiten die niet op een andere manier gefinancierd kunnen worden. Daarnaast worden subsidieaanvragen getoetst aan de criteria (van Actieplan of Fonds Cultuur), de achtergrond en prestaties van de initiatiefnemers en de mate waarin de plannen overtuigen door originaliteit en realiseerbaarheid. De kwaliteit wordt beoordeeld in relatie tot de achtergrond van een initiatief en de genre-condities. Dit impliceert dat de kwaliteitscriteria voor professionele kunst anders zijn dan die voor amateurkunst en dat zij elk op hun eigen merites beoordeeld moeten worden. Het impliceert ook dat

G.A.N.G., Tentoonstelling 'Zummer' 2000, foto: G.A.N.G.

de genre-codes bepalend zijn voor een oordeel over kwaliteit; het vereist specifieke kennis om een goed gefundeerd oordeel te geven over zulke verschillende muzikale uitingen als funk, klezmer of hedendaagse klassieke composities. Waar nodig moet hier een beroep gedaan worden op deskundigen. Bij het Actieplan (waar het om grotere en complexe aanvragen gaat) vindt de beoordeling plaats door een speciale adviescommissie. Bij het Fonds Cultuur (waar het om kleinere subsidies gaat) vindt de beoordeling plaats door ambtenaren, die voor specifieke aanvragen een beroep kunnen doen op hun netwerk van deskundigen.

Criteria Fonds Cultuur:

- de artistieke kwaliteit
- originaliteit en vernieuwing
- het publieksbereik
- afstemming plan/doelgroep
- het belang voor Arnhem

Criteria Actieplan:

- aansluiting bij het thema
Mijn cultuur - Jouw cultuur
- intercultureel bereik (nieuw publiek)
- samenwerking van cultuur
en andere partijen
- kwaliteit en vernieuwing
- het belang voor Arnhem

De grote belangstelling voor het Actieplan Mijn cultuur - Jouw cultuur maakt duidelijk dat Arnhemse cultuurinstellingen genoeg ideeën hebben voor een gevarieerd cultuurprogramma met een breed bereik. Diverse projecten bleken niet zozeer op de thematiek en doelstellingen van het Actieplan Mijn cultuur - Jouw cultuur gericht te zijn, maar meer op een

extra subsidiemogelijkheid naast het Fonds Cultuur (dat immers gebonden is aan het subsidieplafond van f 10.000,-).

Bij zowel het Fonds Cultuur als het Actieplan staat het aantal aanvragen in geen verhouding tot het beschikbare budget. Tijdens de eerste, experimentele ronde voor het Actieplan werden 67 projectvoorstellen ingediend en de belangstelling voor het Fonds Cultuur is er niet minder op geworden. Het Fonds Cultuur voldoet aan het doel zowel professionele als amateurkunstenaars te ondersteunen. In 2000 betrof 50% van de ingediende aanvragen amateurkunst, semi-professioneel en cultuureducatie en van de gehonoreerde aanvragen was dat percentage 60%. Zonodig kan een deel van het budget voor dit doel geormerkt worden.

Semi-structurele subsidies

Het flexibele, eenmalige karakter van de subsidies uit het Fonds Cultuur en het Actieplan biedt onvoldoende steun voor activiteiten die jaarlijks georganiseerd worden. Daarvoor zijn semi-structurele, vierjarige subsidies de meest aangewezen tussenvorm.

Het gaat dan om instellingen die al jarenlang met succes in Arnhem en elders opereren: theatergroepen als De Plaats (theater- en muziekvoorstellingen op bijzondere locaties), Dapper (familievoorstellingen), Telder (interdisciplinaire voorstellingen die nationaal en internationaal bekendheid genieten), St. Popwaarts (met de jaarlijkse Popronde), Bureau Wijnvliet (de jaarlijkse Sonsbeekboulevard) en Stichting 6828 KK (jaarlijkse tentoonstellingen in het Spijkerkwartier).

Dergelijke groepen zouden gebaat zijn bij semi-structurele, vierjarige subsidies, zoals het rijk die verstrekt in het kader van de cultuurnota. Ook kleine theaters als het Hof en KAB hebben herhaaldelijk aangegeven dat hun behoefte aan overheidssteun groter is dan de incidentele maximale bijdrage van f 10.000,- uit het Fonds Cultuur.

Voor Festivals en evenementen is via het Fonds Kunstmanifestaties een budget van f 160.000,- op jaarbasis beschikbaar voor structurele subsidies. Het Fonds Kunstmanifestaties, dat in 1991 voor 10 jaar is ingesteld, zou omgezet moeten worden in een Fonds dat vierjarige semi-flexibele subsidies verstrekt. In de paragraaf Culturele evenementen en festivals worden diverse voorstellen uitgewerkt om het budget te verhogen.

Juridische aspecten

Er is een nieuwe algemene subsidieverordening in voorbereiding, waarin de doelstelling van het Fonds Cultuur wordt opgenomen, evenals een bepaling over het jaarlijkse budget en subsidieplafond. De bepaling houdt

in dat de gemeenteraad bij het vaststellen van de jaarlijkse gemeentebegroting het budget voor het Fonds Cultuur en daarmee het plafond bepaalt.

In 2000 is door het college van Burgemeester en Wethouders een nieuw mandaatbesluit vastgesteld. Hierin is bepaald dat de beslissingsbevoegdheid over zaken die voortvloeien uit de Algemene Subsidie Verordening is gemandateerd aan de directeur van de dienst Maatschappelijke Ontwikkeling en verder is doorgemandateerd aan het hoofd Cultuur. Dit impliceert dat niet meer de wethouder Cultuur de beslissingen neemt over de subsidieaanvragen van het Fonds Cultuur, maar het hoofd Cultuur.

Beleidsregels dienen door het college te worden vastgesteld, waarna ze ter kennisgeving aan de raadscommissie Cultuur worden gezonden. Het betreft regels die bekend zijn bij de aanvragers en de beoordelaars een handvat bieden voor een goede toetsing. In deze beleidsregels dienen de vaste criteria, de tijdelijke beleidsaccenten, een eventuele prioriteitstelling daarbinnen en de maximale bijdrage per aanvraag te worden opgenomen. Door de nieuwe algemene subsidieverordening en het mandaatbesluit wordt de werking van het Fonds Cultuur anders: de jaarlijkse vaststelling van het budget van het Fonds Cultuur ligt bij de Raad, de vaststelling van de beleidsregels bij het college van Burgemeester en Wethouders en de uitwerking (beoordeling en besluiten) bij de ambtelijke afdeling, die gecontroleerd wordt door de Raadscommissie Cultuur. Deze werking maakt de beleidsbepaling over het Fonds Cultuur transparanter en de rol van college, wethouder, ambtelijke afdeling en raadscommissie duidelijker.

Conclusies en keuzemenu

Het rijke aanbod van kunst en cultuur in Arnhem is beter zichtbaar te maken door de communicatie tussen initiatiefnemers te verbeteren en door het diverse aanbod en de potentiële doelgroep beter op elkaar af te stemmen. Netwerken, zoals de kerngroep van het Actieplan, het directieoverleg van grotere instellingen en de netwerken binnen de diverse disciplines kunnen daar een belangrijke rol in spelen.

In het kader van stedelijke ontwikkeling is een effectievere communicatiestructuur nodig tussen Cultuur en EZ, Arnhem Promotion en de VVV. Met het Platform Cultuur Bedrijven zal nagegaan worden hoe het contact tussen cultuur en bedrijfsleven zo te regisseren is dat het tot interessante resultaten leidt voor de betrokken partijen. Op het terrein van beeldende kunst kan het Centrum voor Beeldende Kunst i.o. een belangrijk contactpunt worden voor kunstenaars en bedrijfsleven. (Zie de paragraaf Beeldende Kunst en Vormgeving.)

Om recht te doen aan de dynamiek in cultuur en samenleving, zou het gemeentelijk cultuurbeleid in de toekomst minder gericht moeten zijn op het faciliteren van instellingen en meer op de functies die vervuld (moeten) worden binnen het culturele bestel.

- Semi-flexibele subsidies
Met het doel het subsidiestelsel flexibeler en transparanter te maken introduceert deze nota een nieuwe benadering, gebaseerd op het onderscheid voorzieningen/activiteiten. Voorgesteld wordt toe te werken naar een systeem waarin structurele subsidies voorbehouden zijn aan voorzieningen (huisvesting) en waarin activiteiten van culturele instellingen ondersteund worden met semi-structurele subsidies. Deze activiteiten worden beoordeeld op basis van bovengenoemd functiesysteem.
- Flexibele subsidies
De belangrijkste bronnen voor flexibele subsidies zijn het Fonds Cultuur en het Actieplan Mijn cultuur - Jouw cultuur.
 - > Door recente herschikkingen is in 2001 voor het Fonds Cultuur f 210.000,- beschikbaar; het voorstel is deze regeling een permanent karakter te geven.
 - > Voor het Actieplan is in de periode 2002 - 2004 op jaarbasis ca. f 400.000,- beschikbaar, terwijl er in 2001 voor een totaalbedrag van ruim 1,6 miljoen gulden werd aangevraagd. Voorgesteld wordt het Actieplanbudget voor 2002 - 2004 op jaarbasis te verhogen tot f 500.000,- met een aanvulling van f 100.000,- op jaarbasis.
- Voorzieningen huisvesting
Het inzetten van structurele subsidies voor huisvesting/huur/onderhoud en nieuwbouw zou meer vanuit integraal beleid aangestuurd moeten worden. In diverse paragrafen van deze nota zijn plannen opgenomen voor nieuw te bouwen culturele voorzieningen. De conclusies en samenvatting aan het eind van de nota bevatten een overzicht, keuzemenu en tijdpad voor realisering. Voorstel is deze plannen te beoordelen in relatie tot de context van de betreffende paragraaf en in relatie tot de toekomstprofielen (het totaalbeeld).

CULTUUREDUCTIE

Betrokken partijen

- > Het Domein
(Muziekschool/Mariënborg)
- > Arnhemse culturele instellingen
- > Gemeente Arnhem
- > Ministerie van OCenW
- > Gemeenten Nijmegen, Ede,
Apeldoorn
- > St. Edu-Art Gelderland
- > Scholen primair en
voortgezet onderwijs
- > St. Rijnstad, wijkcentra en
wijkplatforms
- > St. Onderwijs Voorrang-Sociale
Vernieuwing
- > Provincie Gelderland

Scholen, culturele instellingen en overheden maken zich sterk voor cultuureducatie in het onderwijs. Hoe ervaren kinderen en jongeren dat? Een paar citaten: ‘...Dat je je uit kan leven... jezelf los kan laten zeg maar...’, ‘...Van waanzinnige prikfantasie krijg je lachschilderijen...’, ‘...Wat ik eerst lelijk vond, vind ik nu mooi...’, ‘Soms wordt er voor de voorstelling een beetje geklooid in de zaal, maar dan gaat het licht uit en begint het...’

Cultuureducatie geeft kinderen en jongeren de kans om zich te uiten, om hun creativiteit te ontwikkelen en hun referentiekader te verbreden. Via kunst komen zij in contact met het denken en doen van anderen, met mogelijkheden om vorm te geven aan ideeën, gevoelens, opvattingen. Dat bevordert een open, positieve levenshouding, met meer respect en begrip voor anderen. Los van deze overwegingen van volwassenen, is cultuureducatie voor veel deelnemende jongeren bovenal iets waar zij lol in hebben.

Infrastructuur cultuureducatie

Scholen, centra voor cultuureducatie en organisaties op het gebied van amateurkunst kunnen veel doen om de drempel naar kunst en cultuur te verlagen. Scholen worden daartoe aangezet via nieuwe onderwijsprogramma's, waarin kunst en cultuur beter ingebed zijn dan voorheen. Ook in de programma's van wijkcentra nemen cultuureducatie en amateurkunst een steeds belangrijker plaats in. De ontwikkelingen rond multifunctionele zorgcentra/brede school en verlengde schooldag zullen

de vraag naar activiteiten op dit gebied nog doen toenemen. Met dit al groeit de 'markt' voor cultuureducatie en verschuift de vraag naar cultuureducatie van 'structurele' naar 'projectmatige' activiteiten. Ook aan de aanbodzijde is de markt in beweging. Naast de geijkte instellingen houden zich meer partijen dan voorheen bezig met cultuureducatieve activiteiten en projecten voor verschillende doelgroepen. Dit vraagt om een herbezinning op de infrastructuur voor cultuureducatie in Arnhem.

De Stedelijke Muziekschool en het Centrum voor Kunstzinnige Vorming de Mariënborg zijn van oudsher de belangrijkste partijen die zich in Arnhem met cultuureducatie bezig houden. Zij verzorgen een breed cursusaanbod voor particulieren en oriënteren zich daarnaast op de nieuwe markten. De gemeente subsidieert niet alleen deze instellingen, maar stimuleert in samenwerking met rijk en provincie via diverse lijnen cultuureducatie in het onderwijs, in wijkcentra en bij cultuurinstellingen. De komende jaren staan de betrokken overheden en instellingen voor de taak om vraag en aanbod beter op elkaar af te stemmen. Een eerste stap is meer structuur te brengen in het aanbod van cultuureducatieve activiteiten voor instellingen in welzijn, onderwijs en de particuliere sector.

Centrum cultuureducatie

Onlangs heeft de nieuwe organisatie Het Domein zich met verve gepresenteerd; de fusiecombinatie van de Muziekschool en de Mariënborg. Tijdens studiedagen hebben de docenten zich uitgesproken voor herpositionering van het instituut in de snel veranderende infrastructuur voor cultuureducatie. Het beleidsplan van Het Domein biedt goede aanknopingspunten om zich te ontwikkelen tot kennis- en expertisecentrum voor cultuureducatie en amateurkunst in Arnhem. Dat impliceert dat Het Domein naast het reguliere cursusaanbod culturele diensten en producten kan leveren voor heel verschillende doelgroepen die daar behoefte aan hebben. Signalen vanuit de Raadscommissie Cultuur wijzen erop dat de politiek juist daarin de legitimatie van gemeentelijke subsidie ziet; voor doelgroepen met een bovenmodaal inkomen is het minder nodig muzieklessen met gemeenschapsgeld te subsidiëren, terwijl dat voor achterstandsgroepen een noodzakelijke voorwaarde is om hen toegang te geven tot deze activiteiten.

Hoofdactiviteit van Het Domein is momenteel het verzorgen van een cursusprogramma voor particulieren. Het heeft de beschikking over vakbekwame docenten in vele kunstdisciplines en bereikt met de cursussen in totaal bijna 3500 cursisten. Het cursusprogramma is met name aanbod-

gericht en speelt zich voornamelijk 'in huis af': cursisten komen naar de cursuslocaties in het centrum. Daarnaast zijn docenten van Het Domein betrokken bij diverse externe projecten, zoals peutermuziekprojecten in wijkcentra tijdens de Peutermaand, activiteiten voor het tieneropvangproject MAC 12-15 en cultuureducatieprojecten op scholen. Anderen zijn actief in een circuit van kleine stichtingen die projecten voor jongeren organiseren, zoals Toneelgroep De Plaats (volwassen- en jongerenproducties), St. Poeha (kindercircus).

De uitdaging voor Het Domein is deze initiatieven niet van zich te vervreemden, maar samen met hen een effectieve netwerkstructuur voor cultuureducatie en amateurkunst te ontwikkelen.

Het Domein kan daarin de inspirerende en coördinerende kern worden, het centrale domein voor de ongebreidelde veelheid van initiatieven op dit gebied. Het Domein functioneert dan niet zozeer als een instituut maar als de spil van een stelsel met vele satellieten. Een eerste stap in die richting is dat Het Domein samen met St. Edu-Art, de provinciale steunfunctie voor cultuureducatie, invulling gaat geven aan het nieuwe structurele programma voor cultuureducatie in het onderwijs.

De beleidsomgevingen vereisen aanzienlijke investeringen van geld en menskracht. Voor een deel kunnen activiteiten van Het Domein rendabel zijn, voor een ander (groter) deel zijn zij alleen mogelijk met gemeentelijke ondersteuning. De komende jaren zal de gemeente, in overleg met de binnenkort aan te stellen directeur, het profiel van dit nieuwe domein verder uitwerken.

Cultuureducatie in het onderwijs

In Arnhem bezoeken 22.000 leerlingen het basis- en voortgezet onderwijs. Scholen nemen incidenteel en vrijblijvend deel aan culturele activiteiten. Een klein projectbureau van Edu-Art, (sinds 1997 de provinciale steunfunctie voor cultuureducatie, met als hoofdvestiging Doetinchem), zorgt op aanvraag voor bemiddeling en coördinatie van culturele activiteiten op Arnhemse scholen. Dit projectbureau is gevestigd in De Mariënborg en heeft een te geringe capaciteit om het Arnhemse onderwijs en de cultuurinstellingen goed te bedienen en als sterk intermediair te fungeren. Tot nu toe ontbrak in Arnhem, vanwege een gebrek aan financiële middelen, een samenhangend totaalpakket van cultuureducatieve activiteiten voor het onderwijs. Met hun activiteiten bereikten Edu-Art en de Mariënborg nauwelijks de helft van het Arnhemse onderwijs. Ook de cultuurinstellingen beschikten niet over voldoende mogelijkheden om adequaat op vragen van het onderwijs te kunnen inspelen.

Intussen begint hierin verandering te komen. Het rijksbeleid is er sinds 1996 op gericht de banden tussen cultuur en onderwijs te versterken, zodat cultuur een vaste, vanzelfsprekende plek krijgt binnen het reguliere onderwijs. Scholen moeten meer gebruik maken van het culturele aanbod en cultuurinstellingen dienen zich meer op de scholen te richten. Ter stimulering hiervan werd het landelijk pilotproject Cultuur en School 1996-2000 ingevoerd. Deelnemende steden kregen extra middelen voor cultuureducatie op scholen, die zij met een evenredig bedrag moesten aanvullen. In Arnhem is dit pilotproject uitgevoerd als 'Projectplan Kunst voor Jongeren' op vier basisscholen, een VMBO-school en twee wijkcentra in de wijken Klarendal en St. Marten. Het projectbureau past de werkwijze van het Italiaanse voorbeeld Reggio Emilia toe: kunstenaars krijgen een vaste plek op scholen en werken gedurende langere tijd met de leerlingen. Dit pilotproject bereikte in totaal ongeveer 1000 leerlingen tussen 10-16 jaar. De resultaten zijn bijzonder leuk, maar te locatiegebonden. Daarom heeft de gemeente inmiddels gekozen voor een bredere benadering, waar meer scholen van kunnen profiteren. De organisatie van de pilot wil de activiteiten van het bureau in stand houden, alleen al om de opgedane ervaring en kennis niet verloren te laten gaan.

Voorbeelden van spraakmakende projecten van het Projectplan Kunst voor Jongeren op de basisscholen zijn te zien op de illustraties bij deze paragraaf: 'Zelfportret', leerlingen maakten in het atelier van de kunstenaars hun zelfportret, dat als gevelkunstwerk aan de voorzijde van de school werd bevestigd. 'Klarendal in bad', kunstenaars en scholieren maakten ligbaden tot kunstobjecten.

Nieuwe cultuurprogramma's

In 1998 voerde het rijk het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV) in, waarbij leerlingen in het voortgezet onderwijs vouchers krijgen om culturele activiteiten te bezoeken en hierop te reflecteren. Culturele instellingen worden daardoor gestimuleerd om zich op jongeren te richten. Introdans biedt bijvoorbeeld in dit kader speciaal hiervoor ontwikkelde ckv-projecten en bezoekdagen aan, waarbij leerlingen van dichtbij kennis kunnen maken met professionele dans.

In 1998 heeft de gemeente het Platform Cultuureducatie opgericht. Dit overleg tussen scholen, culturele instellingen, Edu-Art en de gemeente beoogde afstemming over cultuureducatie in het onderwijs. Een concreet resultaat is de succesvolle 'Jongeren Cultuur Kalender Arnhem', een

'Grafiek met kleuters', foto: Edu-Art | Het Domein, 'Project de Peutermaand', fotograaf: John Voermans

handzaam boekje voor middelbare scholieren met het aanbod van de culturele instellingen.

Voor de nieuwe cultuurnotaperiode 2001-2004 besloot het rijk om het Cultuur en Schoolbeleid voort te zetten en op te nemen in het landelijke Actieplan Cultuurbereik. Dit betekent dat de komende jaren extra middelen voor cultuureducatie in het onderwijs beschikbaar zijn. In Arnhem is besloten deze in te zetten voor nieuwe, samenhangende programma's voor cultuureducatie in het basis- en voortgezet onderwijs: KunstMenu voor het primair onderwijs en KunstMaat voor het voortgezet onderwijs. De programma's zijn gericht op versterking van de positie van cultuur in het reguliere onderwijsprogramma. Speerpunten zijn vraaggericht werken van cultuurinstellingen, een actieve opstelling van de scholen en een sterke bemiddelingsfunctie.

KunstMenu en KunstMaat besteden aandacht aan alle kunstdisciplines en cultureel erfgoed. Leerlingen komen in participerende (actieve deelname) en receptieve zin (cultuurbezoek) met kunst en cultuur in aanraking. Inmiddels hebben alle basisscholen zich voor KunstMenu aangemeld en groeit de positieve respons uit het voortgezet onderwijs voor KunstMaat.

Het Domein en Edu-Art gaan gezamenlijk invulling geven aan deze trajecten, waarbij Het Domein het voortouw heeft in de ontwikkeling van kunst- en culturaanbod en Edu-Art belast is met de coördinatie tussen aanbod en scholen.

Het Domein, 'Project de Peutermaand', fotograaf: John Voermans

EduArt i.s.m. Stichting Beeldende Kunst Gelderland (SBK), GOET Tentoonstelling Kunstenaarsboeken: Marianne Haselhoff, 'Forgotten days', fotograaf: Tjeerd Kootstra

Actieplan en integraal jeugdbeleid

Twee programma's stimuleren cultuureducatie op projectbasis. Ten eerste het landelijke Actieplan Cultuurbereik, dat in Arnhem een eigen thema heeft: 'Mijn cultuur – Jouw cultuur'. Doel is een breder publiek bij kunst en cultuur te betrekken, met name jongeren en allochtonen. (Zie paragraaf 3 Actieplan Mijn cultuur – Jouw cultuur.) Dit Actieplan biedt mogelijkheden voor cultuurinstellingen, onderwijsinstellingen, wijkplatforms en welzijnsinstellingen om projecten op het gebied van cultuur en cultuureducatie te ontwikkelen en te realiseren. Tijdens de eerste ronde is hier al volop gebruik van gemaakt.

In het kader van het Actieplan Mijn cultuur – Jouw cultuur ontwikkelde Theatergroep De Plaats het succesvolle project 'Wie van ver komt kan veel verhalen', dat onlangs plaatsvond op VMBO-school het Mozaïekcollege. St.Poeha organiseert voor drie Arnhemse basisscholen het project 'In de piste de wereld rond' met steun van het Actieplan en het Projectplan Kunst voor Jongeren.

Ook het programma Integraal Jeugdbeleid heeft cultuureducatie hoog in het vaandel. In de activiteiten van Integraal Jeugdbeleid ligt de nadruk op jongeren en jonge kinderen in risicogroepen. Speerpunten zijn het vergroten van de invloed van jongeren en het actief betrekken van jongeren door in te zetten op hun positieve kwaliteiten. Deelname aan cultuur biedt die mogelijkheid. Daarom wordt een deel van het budget van

Introdans Educatief, fotograaf: Hans Gerritsen

Integraal Jeugdbeleid ingezet voor de Cultuur en Schooltrajecten KunstMenu en KunstMaat, waaraan een groot aantal VMBO-scholieren deelneemt. Ook wordt steun verleend aan St. Beleven voor het project 'Kunstetalage', culturele activiteiten voor achterstandsjongeren in Arnhem Zuid.

Financiering Cultuur en Schooltrajecten

Om de begroting van de nieuwe programma's dekkend te krijgen, zijn met diverse partijen afspraken gemaakt voor de financiering van KunstMaat en KunstMenu. Het structurele gemeentelijke budget cultuur-educatie voor het onderwijs wordt hiervoor ingezet, aangevuld met een substantieel bedrag uit het budget voor Integraal Jeugdbeleid. De deelnemende scholen leveren een meerjarige leerlingenbijdrage. Rijk en gemeente subsidiëren middels het matchingprincipe de voortzetting van het traject Cultuur en School als onderdeel van het Actieplan Cultuurbereik 2001-2004. De provincie Gelderland draagt bij door vanaf 2001 de projectbureaus van Edu-Art te versterken via matching-subsidies uit de budgetten voor Cultuur en School. Dit is nodig om de nieuwe structurele programma's met bijbehorende verdubbeling van het bereik van scholen en cultuurinstellingen te kunnen realiseren.

Conclusies en beleidsvoornemens

Vanuit het perspectief van maatschappelijke ontwikkeling kan cultuur-educatie bijdragen aan sociale tolerantie en cohesie in een individualisti-

sche samenleving. Vanuit het perspectief van kunstzinnige vorming is cultuureducatie een goede basis voor actieve gerichtheid op kunst en cultuur, en het aanscherpen van onderscheidingsvermogen voor kwaliteit versus pulp.

De komende jaren werkt de gemeente, in nauwe samenwerking met betrokkenen, aan versterking van de infrastructuur voor cultuureducatie:

- Het Domein staat voor de uitdaging een effectieve netwerkstructuur voor cultuureducatie te ontwikkelen, waarin het functioneert als inspiratiebron, kenniscentrum en coördinerende kern voor alle initiatieven op dit gebied.
- Het Domein en Edu-Art zorgen samen voor invulling van de nieuwe cultuurprogramma's KunstMenu en KunstMaat voor het Arnhemse onderwijs.
- Het Actieplan Mijn cultuur – Jouw cultuur en Integraal Jeugdbeleid stimuleren projectontwikkeling en samenwerking van cultuureducatieve activiteiten op het gebied van cultuur, welzijn en educatie.

AMATEURKUNST

Betrokken partijen

- > Amateurkunstinitiatieven/verenigingen
- > Het Domein (Muziekschool/Mariënburg)
- > Unie van Arnhemse Zangverenigingen
- > Arnhemse Federatie van Muziekgezelschappen
- > Stichting Muziek en Cultuur
- > Jacobiberg
- > Parktheater
- > Sociaal-culturele centra, wijkcentra
- > De HkA
- > Gemeente Arnhem en KAN-partners

In Nederland doet één op de vier mensen vanaf 6 jaar regelmatig aan amateurkunst. In alle lagen van de bevolking uiten mensen zich creatief, al dan niet georganiseerd en gesubsidieerd. Zo'n 3,4 miljoen Nederlanders is bezig met tekenen, schilderen, acteren, musiceren, dansen of een andere kunstdiscipline. De een doet dit om sociale of recreatieve redenen, de ander heeft artistieke aspiraties. Karakteristiek voor amateurkunstenaars is de persoonlijke betrokkenheid, het sociale engagement en de affiniteit met de betreffende thema's.

De infrastructuur en subsidiestructuur voor amateurkunst in Arnhem zal onderwerp zijn van een brede discussie over amateurkunst, eind 2001. In deze paragraaf nemen we vast een voorschot op deze discussie.

Doelstellingen en subsidies

Arnhem ondersteunt de amateurkunst op verschillende manieren: via (semi-)structurele subsidies aan verenigingen, via incidentele subsidies en via de faciliteiten van de Stedelijke Muziekschool Arnhem en het Centrum voor Kunstzinnige Vorming De Mariënburg, sinds kort verenigd in Het Domein.

Het dilemma bij de subsidieverstrekking aan amateurkunst is steeds: gelden hiervoor gelijksoortige doelstellingen als voor het ondersteunen van professionele kunst, of zijn er aangepaste, meer op het sociale en recreatieve aspect geënte doelstellingen nodig?

In de inleiding van deze nota werd het algemene doel van cultuurbeleid geformuleerd: het scheppen van een gunstig klimaat voor kunst en cul-

tuur, met aandacht voor kwaliteit, innovatie, diversiteit, participatie en spreiding. In grote lijnen passen de activiteiten op het gebied van amateurkunst ook binnen deze doelstelling. Alleen zullen de kwaliteits- en innovatiedoelstelling voor het sociaal en recreatief gerichte deel van de amateurkunst minder relevant zijn. De vraag is of dat onderscheid in subsidie-instrumenten te verdisconteren is.

Een ander punt is dat lang niet alle initiatieven cultuursubsidies nodig hebben, maar ook dat onderscheid is een lastig element in de subsidie-systematiek.

In paragraaf 2 Beleid en middelen, werd aangegeven dat cultuursubsidies bestemd zijn voor de financiering van cultuur, voor zover de markt daar niet in voorziet. Ook hier hoeft de overheid niet te interveniëren als initiatieven zichzelf kunnen redden en ook hier is het wél aan de overheid om een gunstig klimaat te scheppen voor de uitoefening van amateurkunst. Zowel vanuit het oogpunt van maatschappelijke ontwikkeling als vanuit het oogpunt van stadsontwikkeling is Arnhem gebaat bij een zo gespreid mogelijk aanbod van amateurkunst-voorzieningen. De vitaliteit en sociale functie van diverse activiteiten rond amateurkunst kan een belangrijke bijdrage leveren aan het leefklimaat in de wijken. Bovendien kan de deelname aan dergelijke activiteiten mensen ertoe aanzetten om meer gebruik te maken van culturele voorzieningen in het centrum. Culturele planologie voor amateurkunst zou dus prikkels en kansen moeten bevatten voor de diverse bevolkingsgroepen in alle Arnhemse wijken. Een dergelijk beleid beperkt zich niet tot kunstinstellingen en centra voor kunstzinnige vorming, maar richt zich ook op sociaal-culturele centra, multifunctionele centra en scholen.

Om na te gaan in hoeverre dat in de huidige situatie het geval is, of waar het anders en beter kan, laten we hier de diverse beleidsinstrumenten kort de revue passeren.

Via de regeling voor amateurkunstverenigingen ondersteunt de gemeente 56 verenigingen met heel verschillende profielen en ambities, zoals Arnhem Sinfonietta, Zang en Oratoriumvereniging De Vrije Stem, het Gelders Opera en operettegezelschap, de Folkloristische dansgroep De Tukkers, Toneel Damesdroom (en Heren ook) en de archeologische werkgemeenschap Nederland, afdeling Zuid Veluwe en Oost Gelderland.

Het beschikbare budget is niet toereikend om aan alle reële vragen tegemoet te komen. Amateurkunst is duurder geworden door de toenemende interesse, hogere eisen en kosten voor professionele begeleiding. In het najaar van 2001 wordt de regeling geëvalueerd.

Semi-structurele subsidies

Voor de 56 amateurkunstverenigingen (of stichtingen) die semi-structurele subsidies ontvangen is een totaalbedrag van f 310.000,- beschikbaar. Daarbij gaat het om 27 muziekverenigingen, 13 koren, 9 theatergezelschappen, 4 volksdansgroepen, 2 beeldend kunstverenigingen en de archeologische werkgemeenschap.

Op basis van een marginale toets ontvangen deze verenigingen een budget-subsidie. Het systeem van marginale toetsing leidt ertoe dat verenigingen subsidie beschouwen als een (gewoonte)recht. Bijsturing op basis van de gestelde subsidiecriteria (spreiding, presentatie en kwaliteit) leidt al snel tot protest. Dat maakt het voor de gemeente moeilijk subsidies stop te zetten en aan andere initiatieven toe te kennen. Bovendien is het systeem te zeer toegesneden op verenigingen en komt het niet tegemoet aan maatschappelijke ontwikkelingen, waarin steeds meer kort functionerende individuele en ad-hoc initiatieven ondersteuning vragen. Het systeem van semi-structurele subsidies heeft dus onbedoeld het karakter gekregen van een systeem van structurele subsidies. In het najaar van 2001 wordt het budgetsubsidiesysteem geëvalueerd. Dat is een natuurlijk moment om nieuw beleid te ontwikkelen. Aandachtspunt is daarbij hoe de beschikbare subsidies, volgens eenduidige, heldere subsidiecriteria, zo ingezet kunnen worden dat de doorstroming op gang komt en het systeem ook toegankelijk wordt voor nieuwe en vernieuwende initiatieven.

Ook is er onvoldoende zicht op de stand van zaken rond voorzieningen en activiteiten in de wijken. In de wijken zijn vele 'onzichtbare' initiatieven die met enige ondersteuning effectiever zouden kunnen opereren. Studenten van de kunstacademie werken tijdens of na hun studie in ad hoc verband, bij verenigingen of in wijkcentra met individuen en groepen. Groepen jongeren of allochtonen vinden elkaar onder diverse noemers en werken aan kunstproducten buiten de bekende kaders. Zij ontwikkelen nieuwe organisatie- en werkvormen die passen in deze tijd. In samenwerking met wijkcentra moet een inventarisatie gemaakt worden van dergelijke activiteiten en amateurkunstvoorzieningen in de wijken. De inzet is niet een volmaakt dekkende structuur van voorzieningen en activiteiten in alle wijken te realiseren. De inzet is wel meer zicht te krijgen op de huidige situatie, om gericht te kunnen werken aan verbetering van de infrastructuur en subsidiestructuur.

Beleidsinstrumenten zullen, meer dan voorheen, gericht moeten zijn op het bereiken, stimuleren, ondersteunen en zichtbaar maken van amateurkunstenaars in sociaal-zwakkere groeperingen. Landelijke organisaties en

GOOG, Gelders Opera- en Operette Gezelschap,
Scène uit de opera La Sonnambual van V. Bellini, fotograaf:
Broer van den Boom

STAAT, Stichting Arnhems Amateur Toneel,
fotograaf: Monique Heijman

STAAT, Stichting Arnhems Amateur Toneel,
fotograaf: Marcel Kuiten

diverse grote gemeenten hebben modellen ontwikkeld die daarbij houvast kunnen geven, zoals Artisjok o2o en Dox.

DOX is de jongerentheatergroep van het Utrechts Centrum voor de Kunsten en het 'wereldculturencentrum' RASA. DOX biedt jongeren van allerlei nationaliteiten de mogelijkheid om een jaar lang onder professionele begeleiding intensief te werken aan een productie met spel, dans en muziek. De verschillende culturele achtergronden vormen een belangrijk uitgangspunt voor de producties. Selectie vindt plaats op basis van audities. DOX' succesvolle danstheaterproducties 'Afgeprijsd' en 'Bring my family back' reisden langs vele theaters in Nederland en vonden een enthousiast onthaal, zowel bij jongeren als recensenten. In Arnhem werkt het interculturele initiatief InterArt aan een jongerenproject waarbij middelbare scholieren theaterlessen krijgen van DOX. Tijdens de lessen wordt toegewerkt naar een theater/zang/dansvoorstelling. Vanaf de aanvang van het project tot en met de voorstelling staat de diversiteit van jongeren en hun cultuur centraal. InterArt krijgt voor dit project een bijdrage van f 20.000,- uit het Actieplan Mijn cultuur – Jouw cultuur. InterArt wil in Arnhem graag een 'modelfunctie' vervullen voor interculturele jongerenprojecten, zoals DOX die functie in Utrecht vervult. Om haar activiteiten voor jongeren een meer structurele basis te kunnen geven, vraagt InterArt een vierjarige bijdrage van f 50.000,- per jaar aan de gemeente Arnhem. (Zie de paragraaf Cultuurconvenant.)

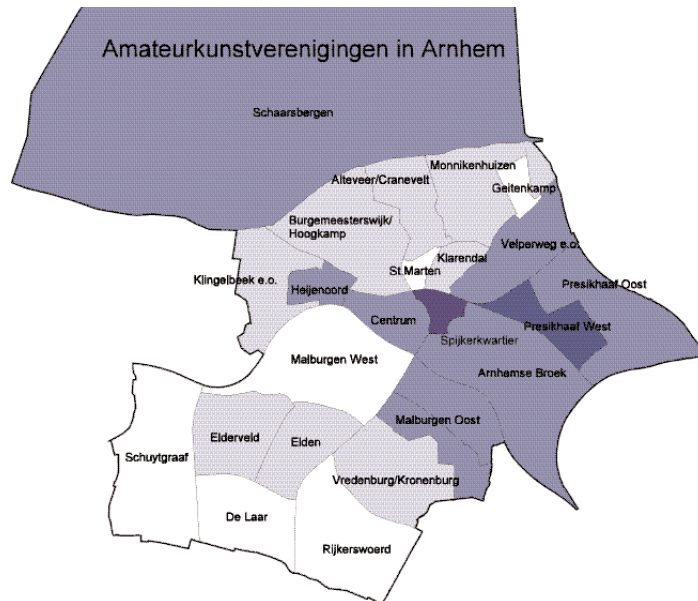

Flexibele subsidies

De twee belangrijkste bronnen voor flexibele subsidies, het Fonds Cultuur en het Actieplan Cultuurbereik, zijn beide toegankelijk voor amateurkunstaanvragen. (Zie de paragrafen Beleid en middelen en Actieplan Mijn cultuur – Jouw cultuur.)

Het Fonds Cultuur is een flexibel inzetbaar budget dat driemaal per jaar subsidies verstrekt tot een maximumbedrag van f 10.000,- per aanvraag. Uit de cijfers blijkt dat amateurkunstenaars steeds beter de weg weten te vinden naar dit fonds en daaruit ook relatief goed bedeed worden. In overleg met de Raadscommissie Cultuur is het budget voor het Fonds door herschikkingen verhoogd tot ca. f 210.000,- op jaarbasis. Zo nodig zal een deel van dit budget geoormerkt worden voor amateurkunst.

Het Actieplan Mijn cultuur - Jouw cultuur richt zich met name op het bereik van groepen die nog te weinig participeren in het kunst- en cultuurcircuit, zoals jongeren, ouderen en allochtonen. Het Actieplan stimuleert de samenwerking van zowel amateurgroepen en semi-professionele groepen met kunstinstellingen en andere instellingen. Ook individuele initiatiefnemers die een bijzonder samenwerkingsverband aangaan en een goed projectvoorstel indienen, komen in aanmerking. Dit Actieplan biedt dus nieuwe kansen voor ad-hoc initiatieven uit onverwachte hoek en daarvan wordt goed gebruik gemaakt. In de eerste ronde zijn bijvoorbeeld projectvoorstellen ingediend door studenten, door sociaal-culturele centra en door kunsteducatieve instellingen. De amateurkunstprojecten die gehonoreerd werden kregen subsidies die varieerden van f 3.000,- tot f 50.000,-.

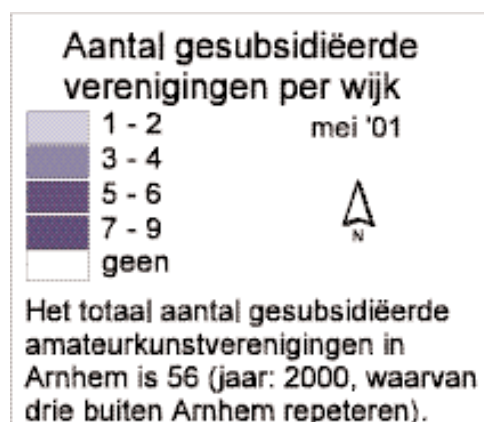
Amateurkunstverenigingen in Arnhem

Infrastructuur voor amateurkunst

Tot voor kort was de vereniging de aangewezen organisatievorm voor amateurkunstenaars, met name in de ensemble-kunsten: theater, muziek en dans. Daarnaast zijn er vele solistische beoefenaars van amateurkunst in alle mogelijke genres. Tegenwoordig is een toenemend aantal liefhebbers actief in los-vaste organisatieverbanden. Deze (jonge) groepen zijn vaak wel geïnteresseerd in opleiding en coaching, maar niet in het dwingende sociale verband van een vereniging.

Zowel bij de verenigingen, de 'los-vaste' groepen als de solisten is er behoefte aan interactie met verwante professionele circuits van kunst, cultuur en educatie. Dat contact is inspirerend en kan bijdragen om het talent in de amateurkunst zichtbaar te maken, de kwaliteit te versterken en de doorstroming te vergemakkelijken. De mogelijkheden daartoe zijn in Arnhem volop aanwezig, dankzij de aanwezigheid van Het Domein en de HkA, als centra van kennis en deskundigheid in alle kunstdisciplines. Het Domein kan ook een coördinerende functie vervullen in het ontwikkelen van een netwerkstructuur met een centrale belangenbehartiger voor amateurkunst en cultuureducatie.

Het veld van de amateurkunst is divers en iedere discipline en vereniging is vooral gericht op de eigen doelen. Er is in Arnhem geen aanspreekpunt dat de amateurkunstbelangen vanuit een breed perspectief kan behartigen. De Federatie van Muziekgezelschappen en Unie van Zangverenigingen fungeren wel als zodanig, maar vertegenwoordigen slechts een deel van het amateurveld. Voor de gemeente is er geen aangewezen gespreks-

partner om beleid te toetsen, nieuw beleid te entameren en standpunten uit te wisselen. In dit kader verdient het opzetten van één belangenorgaan voor de amateurkunst overweging. Om verenigingen en andere initiatieven te motiveren zich aan te sluiten, kan het verkrijgen van subsidie zo nodig gekoppeld worden aan het lidmaatschap van dit orgaan.

Centrum voor amateurkunst

De partners die sinds kort verenigd zijn in Het Domein: de Muziekschool en de Mariënborg, verzorgen beide een cursusaanbod voor scholing van amateurs. De muziekschool bereikt per jaar ca. 2000 cursisten en de Mariënborg ca. 1200. De muziekschool is vooral gericht op muziek, musical, danscursussen en scholing, de Mariënborg op theater, literatuur, beeldende kunst, film/audiovisueel, cursussen en scholing. In Arnhem maakt gemiddeld 23,4 cursist per 1000 inwoners gebruik van een van beide instellingen.

Het nieuwe Domein wil de centrale plek worden waar de amateurkunst terecht kan. Hiervoor wordt uitgegaan van drie afdelingen: scholing, cursussen en externe activiteiten. Binnen alle afdelingen worden amateurkunstenaars bediend. De nieuwe instelling wil een vraaggestuurde, dus klant- en marktgerichte onderneming worden. Het meerjaren bedrijfsplan van (toen nog) Muziekschool/Mariënborg bevat daarvoor goede aanknopingspunten. Met steun van de gemeente zal Het Domein de komende tijd gestalte kunnen geven aan de versterking van zijn positie als kennis- en expertisecentrum voor amateurkunst.

Een aandachtspunt is de manier waarop nieuwe initiatieven (die vaak voortkomen uit het eigen cursus- en scholingsprogramma) het beste ondersteund en verder geleid kunnen worden. We denken daarbij aan initiatieven zoals Stichting Poeha, Toneelgroep De Plaats en Stichting Beleven. Duidelijk moet worden op welke wijze Muziekschool/ Mariënborg als centraal domein voor amateurkunst en kunsteducatie een ondersteunende rol kan spelen voor deze verwante, enthousiaste initiatieven die belangrijke bijdragen leveren in de wijken en op scholen. Een goed voorbeeld hiervan is de wijze waarop de Jacobiberg en de Muziekschool samen een popschool hebben opgericht. Dit initiatief wordt gericht ondersteund met een geormerkt bedrag voor educatieve activiteiten van f 30.000,- per jaar aan de Jacobiberg.

STAAT, Stichting Arnhems Amateur Toneel, organiseert jaarlijks drie theaterproducties, zes kwaliteitsbevorderende workshops en vernieuwende doelgroepgerichte activiteiten in diverse werkvormen. De producties worden geregisseerd door professionele of semi-professionele regisseurs en ondersteund door een productieleider. De regisseur bepaalt de keuze van het stuk en de werkwijze; ook spelers kunnen initiatieven nemen. De workshops worden gegeven door vakspecialisten zoals mimespelers, stemdocenten etc. STAAT heeft een bestand van ca. 65 potentiële spelers. Zij krijgen ieder jaar de gelegenheid zich in te schrijven voor één of meer producties en workshops. De keuze is o.a. gericht op kwaliteit en aantrekkingskracht van de regisseur, het stuk of de medespelers. De repetitieperiode start met kennismaking, waarna zowel de regisseur als de speler aangeven of ze samen verder willen gaan. Door de flexibele organisatievorm heeft de speler meer keuzemogelijkheden.

Repetitie- en presentatieplekken

Amateurkunst is doorgaans omgevingsgebonden; mensen zoeken in hun directe omgeving ruimte en gelegenheid om te maken en te tonen. Voor het lokale beleid betekent dit dat betaalbare voorzieningen en het stimuleren van vrijwilligerswerk de voedingsbodem zijn voor een bloeiend amateurkunstklimaat. De diversiteit van de amateurkunst komt ook tot uitdrukking in de verschillende behoeftes die er zijn voor repetitieruimtes, ateliers, expositieruimtes en podia.

SLAK bemiddelt vaak voor tijdelijke ruimtes. Een probleem is dat deze ruimtes of noodzakelijke aanpassingen daaraan vaak te duur zijn voor amateurverenigingen. Met name de hoge milieueisen leveren problemen op. Door de herinrichting van oude wijken verdwijnen vaak goedkope

voorzieningen. Hiervoor in de plaats komen nieuwe, maar dure plekken. In het budget van de verenigingen is geen ruimte om de hoge huren op te brengen.

Er is bijvoorbeeld behoefte aan betaalbare oefenruimte voor popmuziek en theater. Het amateurtheater repeteert nu door de hele stad heen. Onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat er steeds wel ad-hoc oplossingen te vinden zijn, maar dat er behoefte is aan herkenbare plekken waar theater gemaakt kan worden, bijvoorbeeld op twee locaties in Arnhem Noord en Zuid waar diverse verenigingen gezamenlijk kunnen repeteren. Met de beschikbare financiële middelen wordt het SLAK verzocht hieraan in de komende periode speciale aandacht te besteden en samen met het veld na te gaan hoe dit soort accommodaties beheerd kunnen worden.

Conclusies en beleidsvoornemens

Amateurkunst kan bijdragen aan de sociale sfeer en cohesie van de samenleving. Activiteiten en voorzieningen moeten dan wel toegankelijk zijn voor alle bevolkingsgroepen die er gebruik van willen maken, en niet alleen voor een bevoorrechte groep. Beleidsinstrumenten zullen, meer dan voorheen, gericht moeten zijn op het bereiken, stimuleren, ondersteunen en zichtbaar maken van amateurkunstenaars in sociaal-zwakkere groepen.

Met een doelgroepgerichte culturele planologie als uitgangspunt zijn er redenen om bij het subsidiëren van een deel van de amateurkunst andere accenten te leggen dan bij professionele kunst, en bijvoorbeeld meer te hechten aan sociaal-culturele criteria als diversiteit en geografische spreiding dan aan kunstzinnige criteria als kwaliteit en vernieuwing. Daarnaast moet dat deel van de amateurkunst dat aansluiting zoekt bij het professionele circuit daartoe kansen en opleidingsmogelijkheden geboden worden.

Eind 2001 wordt een brede discussie georganiseerd over amateurkunst. Zowel de infrastructuur als de subsidiestructuur staan dan ter discussie. Aandachtspunten zijn:

- De subsidieregeling voor amateurkunstverenigingen die in het najaar wordt geëvalueerd. In het verlengde daarvan moet nagegaan worden of het mogelijk is over te gaan op een systeem van semi-flexibele subsidies, dat rekening houdt met de verschillen in doelstellingen, organisatievorm en doorstroming van initiatieven.

- De positie van Het Domein als kennis- en expertisecentrum voor amateurkunst in het netwerk van culturele instellingen, sociaal-culturele centra, multifunctionele centra en scholen in Arnhemse wijken. De haalbaarheid van een centrale belangenorganisatie voor amateurkunst.
- Vanuit de Raadscommissie Cultuur is gepleit voor verhoging van het budget voor amateurkunst. Op basis van de inventarisatie van activiteiten in de wijken en de uitkomsten van de discussie over amateurkunst, kan nagegaan worden welke herschikkingen en aanvullingen nodig zijn voor het budget amateurkunst.

CULTURELE EVENEMENTEN EN FESTIVALS

Betrokken partijen

- > Organisaties van evenementen en festivals
- > Culturele instellingen
- > HkA, HAN
- > VVV, Arnhem Promotion
- > Bedrijven, sponsors
- > Fondsen en weldoeners
- > Kranten, huis aan huis bladen
- > Stadsomroep
- > Omroep Gelderland
- > Internet, citynet
- > Gemeente (S.O./EZ, S.B. en M.O./Cultuur)
- > Provincie, rijk, Europa
- > KAN-partners

Evenementen en festivals zijn de smaakmakers van het culturele stadsleven. Zij brengen vitaliteit en vergroten de attractiviteit van de stad. Het belang om (culturele) evenementen te stimuleren wordt dan ook onderkend in vele beleidsnota's, van de visie Arnhem 2015 tot het Meerjarenontwikkelingsplan (MOP), van kadernota's EZ tot uitwerkingsnota's als het Actieplan Toerisme in Arnhem.

De zomer van 2001 belooft qua culturele evenementen een topper te worden, met de 9^e Sonsbeektentoonstelling en allerlei activiteiten daar omheen, het Internationaal Koorfestival, de Muziekzomer, de Ronde Weide en de Sonsbeek Theateravenue.

Organisatie en communicatie

Zo'n levendig aanbod van evenementen is niet het gebruikelijke beeld in Arnhem. Wie door het jaar heen de agenda's van de VVV en van de lokale kranten doorbladert, krijgt de indruk dat het beleid voor evenementen in Arnhem een flinke impuls goed kan gebruiken. Dat beeld wordt bevestigd door de conceptnota Stadspromotie en evenementen 'Arnhem: natuurlijk kruispunt'. De nota bepleit een drie-sporen-beleid voor stadspromotie, relatiemanagement en evenementen. Aan cultuur wordt een prominente plaats toebedacht.

De evenementen worden onderscheiden in drie categorieën: internationaal, bovenregionaal tot landelijk en kleine evenementen. Voor de organisatie wordt aanbevolen:

- een staf promotie in te stellen voor afstemming van promotieactiviteiten (W.O. evenementen);
- kleine evenementen vooral organisatorisch te ondersteunen en free publicity te verlenen;
- nieuwe initiatieven te ondersteunen door stimuleringsubsidies beschikbaar te stellen;
- voor vergunningen van evenementen en noodzakelijke openbare werken een evenementenloket in te voeren;
- een ambtelijke adviescommissie evenementen in te stellen, die vergunningen-aanvragen voor evenementen beoordeelt;
- standaardaanvraagformulieren voor vergunningen in te voeren, een handleiding evenementen in Arnhem op te stellen en een evenementenkalender te gaan hanteren.

Stuk voor stuk zinnige aanbevelingen. De nota verschaft een kader waarbinnen de diensten Stadsontwikkeling (EZ) en Maatschappelijke Ontwikkeling (Cultuur) samen met de VVV en Arnhem Promotion de aansturing, coördinatie en facilitering van festivals en evenementen kunnen optimaliseren. De nota stelt voor dat de gemeente in die samenwerking de strategie en regie op zich neemt, terwijl de uitvoering primair een zaak is van VVV en Arnhem Promotion. De lijst is nog aan te vullen met een aantal organisatorische maatregelen die een efficiënte gang van zaken rond culturele evenementen kan bevorderen:

- verheldering en versterking van ieders rol (S.O./EZ, M.O./Cultuur, Arnhem Promotion en VVV) bij de aansturing, coördinatie, facilitering, financiering, marketing en PR van evenementen;
- inventariseren van alle grote, middelgrote en kleine culturele evenementen in Arnhem (profiel van het evenement en de beoogde en bereikte doelgroep, financiering, e.d.);
- samenstellen van een jaarkalender;
- aansturing en afstemming van programmering via een intern evenementenoverleg en een intern/extern platform;
- toewerken naar een samenhangend evenementen- en festivalbeleid voor cultuur als onderdeel van het gemeentelijk evenementen- en festivalbeleid als geheel;
- afstemming met provincie Gelderland en KAN-partners;
- verbetering van de communicatie rond evenementen via bestaande media: voorlichting, publiciteit, promotie en marketing;

Bruna Esposito, È così sia, ... 2000, fotograaf: Alberto Novelli

- voorzien in een duidelijk loket, een festivalbureau voor facilitering (wegwijzer en vraagbaak voor subsidies, begrotingen, locaties, promotie, communicatie) – wellicht past deze bureautaak bij Arnhem Promotion;
- voorzien in een centraal cultureel informatie- en reserveringsbureau voor het publiek: een gezellig en levendig uitbureau in het centrum, vlakbij het station.

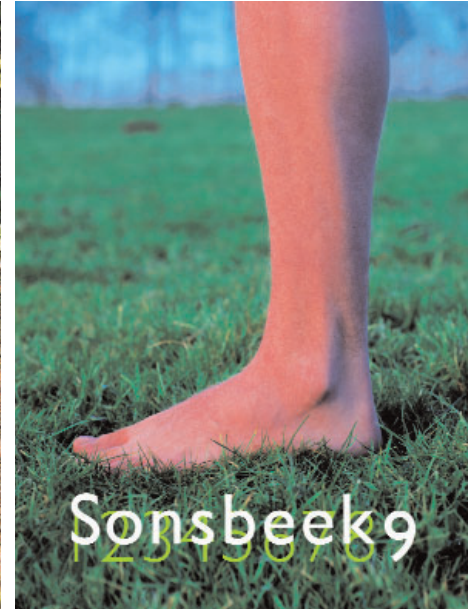
Een andere conceptnota, die uitwerking van beleid inzake evenementen beoogt, is het Actieplan Toerisme. Evenals de nota Stadspromotie vertrekt ook dit Actieplan bij 'Arnhem, natuurlijk kruispunt' en schetst het diverse sporen voor het versterken van stedelijk toerisme.

Er worden studiemiddagen georganiseerd om de vijf sporen nader uit te werken. Cultuurambtenaren en culturele instellingen zijn betrokken bij twee studiemiddagen: 'stedelijke attracties en evenementen' en 'cultuur- en cultuurhistorie'.

Infrastructuur en subsidiesysteem

Met de vele grote en kleine culturele voorzieningen beschikt Arnhem over een geschikte infrastructuur voor evenementen en festivals. Daarnaast zijn er verbindingen te leggen naar grote publiekstrekkers als Burgers Zoo, het Nederlands Openluchtmuseum en GelreDome.

Op stadsdeel- en wijkniveau zijn er de schoolgebouwen en sportcentra die in dit opzicht een functie kunnen vervullen.

Justine Kurland, Tiger Lilly, 2001 | Sonsbeek 9: LocusFocus, ontwerp: Thonik | Atelier van Lieshout, AVL-boot, 2001

Visie Arnhem 2015 pleit voor meer evenementen in de groene delen van de stad. In Sonsbeek gebeurt al het een en ander en in het kader van 'Sonsbeek 100 jaar stadspark' zijn de mogelijkheden die het park biedt voor evenementen aanzienlijk verbeterd. Ook zijn er plannen om in de Stadsblokken een stadspark aan te leggen. Het verdient aanbeveling daarin een plek voor evenementen op te nemen, zoals werd aangeraden in een verkennende studie van studenten van de HAN, tijdens de visiedag Arnhem 2015 vorig jaar.

Het lokale, regionale, maar ook landelijke, bedrijfsleven verstrekt aanzienlijke financiële bijdragen aan de financiering van culturele evenementen. Bij de grote evenementen gaat het om bedragen die het miljoen overschrijden. Daarnaast zijn er de subsidies van provincie, rijk en Europa, evenals allerlei fondsen en weldoeners. De bijdrage van de gemeente vormt meestal een fractie van de totale kosten, maar is essentieel voor de start van een evenement.

Uitgangspunt voor subsidies is dat de gemeente alleen bijdraagt aan de financiering van evenementen als de markt daar niet in kan voorzien en als het evenement voldoet aan de criteria. (Zie paragraaf 2 Beleid en middelen.)

Voor een gezonde mix van kleine, middelgrote en grote evenementen zou een bijpassend subsidiesysteem wenselijk zijn: flexibele subsidies voor incidentele evenementen en semiflexibele (vierjarige) subsidies voor structurele evenementen. Voor incidentele evenementen zijn er inderdaad

diverse mogelijkheden: het Fonds Cultuur en het Actieplan Mijn cultuur – Jouw cultuur. Voor structurele evenementen is er het Fonds Kunstmanifestaties, dat structurele subsidies verstrekt voor een beperkt aantal evenementen. Dit fonds is na tien jaar aan herijking toe; het moet flexibeler en toegankelijker worden.

Kleinere evenementen

Het Fonds Cultuur en het Actieplan Mijn cultuur – Jouw cultuur bieden goede mogelijkheden om experimenten aan te gaan; het Fonds voor kleinschalige initiatieven en het Actieplan voor grotere evenementen met een breder publieksbereik. Beide regelingen zijn bedoeld voor incidentele activiteiten. Zodra evenementen enkele malen met succes hebben plaatsgevonden, moeten zij kunnen ‘doorgroeien’ naar het Fonds Kunstmanifestaties, voor een meerjarige subsidie. Dat kan als de mogelijkheden van dit fonds flexibeler en ruimer worden. Daartoe wordt aan het eind van deze paragraaf een voorstel gedaan.

Noodgedwongen worden ook de jaarlijks terugkerende kleine evenementen nu vaak bekostigd uit het Fonds Cultuur, waarvoor ca. f 150.000,- op jaarbasis beschikbaar is. In 2000 ging het daarbij o.a. om de Popronde (30 amateur-bands op diverse podia in de stad), de Wintertuin (aanvullend op subsidie uit het fonds Kunstmanifestaties), het tienjarig jubileum van Park Open, het Rijnhalfestival van de Arnhemse Federatie van Muziekverenigingen en de Theateravenue in Sonsbeek.

Veel kleine evenementen spelen zich af in de Derde van Mahler (Mahle-

Ronde weide, Jacobibergmiddag, fotograaf: Johan Slaghuis | Living statues, fotograaf: Engeliën Heinen

rei: periodieke concerten van de HkA, jazz, zangcessies, literair café) en in Sonsbeek (promenadeconcerten, concerten op de Ronde Weide en Theateravenue). Verder: de kunstmarkt op het Jansplein, De nacht van ... in Musis, de Arnhem Prent en de jaarlijkse jazz- en swingnight in Musis.

Grotere evenementen

Een aantal grote(re) evenementen wordt structureel gesubsidieerd uit het Fonds Kunstmanifestaties. Dit als gevolg van beleid voor kunstmanifestaties en festivals dat in 1991 voor 10 jaar is vastgelegd. Hiervoor is een budget beschikbaar van jaarlijks f 160.000,-. Momenteel worden daaruit gesubsidieerd:

- De internationale beeldtentoonstelling Sonsbeek, die onregelmatig plaatsvindt. De laatste editie was in 1993; in 2001 is er weer een. Subsidie: f 500.000,-, jaarlijkse reservering f 40.000,-.
- Internationaal theaterfestival Images (poppen- en objecttheater), tot voor kort eens in de twee jaar. Onduidelijk is of het festival overleeft nu met ingang van 2001 de rijkssubsidie in het kader van de cultuurnota is beëindigd. (Zie paragraaf Cultuurconvenant.) Subsidie: f 100.000,-, jaarlijkse reservering f 50.000,-.
- Het bovenregionale/nationale literatuurfestival De Wintertuin in Arnhem en Nijmegen. De bedoeling is dit festival nu jaarlijks in plaats van om de twee jaar te laten plaatsvinden, als een van de weinige literaire activiteiten in Arnhem. Subsidie: f 20.000,-, jaarlijkse reservering f 10.000,-.

- Het (inter)nationale Koorfestival, gewijd aan de hedendaagse koor-
muziek, wordt in principe vierjaarlijks gehouden. De laatste editie
was in 1995; de volgende is in 2001.
Subsidie: f 100.000,-, jaarlijkse reservering f 25.000,-.
- Het tweejaarlijkse theater/dansfestival Debuut voor kinderen.
De provincie ondersteunt het samenwerkingsverband Arnhem-Apel-
doorn-Zutphen. Voor 2001 wordt naar een nieuwe opzet gezocht.
Subsidie: f 30.000,-, jaarlijkse reservering f 15.000,-.
- Het jaarlijkse, lokaal/regionaal gerichte zomerfestival van theater
Het Hof .
Subsidie: f 10.000,- per jaar.
- Het jaarlijkse topconcours van de Koninklijke Federatie van Muziek-
verenigingen, KNFM.
Subsidie: f 10.000,- per jaar.
- Het tweejaarlijks audiovisuele festival AVE.COM, dat de ontwikke-
lingen toont op het gebied van kunst, media en informatietechnologie.
Subsidie: f 15.000,- per jaar.

Met deze evenementen en festivals wordt het budget van f 160.000,-
geheel besteed en zelfs overbelast. Het jaarlijkse benodigde budget voor
de in 1991 aangewezen manifestaties is f 175.000,- en er moesten dus
noodverbanden aangelegd, zoals extra bijdragen van f 180.000,- voor
Sonsbeek 2001 en f 30.000,- voor het AVE.COM in 2001.

De wachtlijst

Het budget van het Fonds Kunstmanifestaties biedt geen mogelijkheden
voor andere dan de genoemde culturele evenementen. Van deze regeling
gaat dus geen stimulans uit voor organisatoren, die immers nooit een
kans hebben op meerjarige steun, maar elk jaar weer moeten afwachten
of ze een (beperkte) incidentele bijdrage uit het Fonds Cultuur krijgen.
Enkele voorbeelden:

- Theater: in park Sonsbeek vindt (bijna) jaarlijks de Theateravenue
plaats, georganiseerd door Buro Paul Wijtvliet. Een kleurrijk evene-
ment dat jaarlijks een subsidie van f 10.000,- krijgt uit het Fonds
Cultuur.
- Beeldende kunst: de Biënnale Gelderland wordt afwisselend in
Arnhem of Nijmegen gehouden. Het festival geeft een actueel over-
zicht van het werk van beeldend kunstenaars uit Gelderland. Uit de
BK-gelden draagt de gemeente Arnhem f 5.000,- bij.
- Film: het Gelders Filmfestival i.s.m. Filmhuis Arnhem, dat vooral
aandacht geeft aan jonge, Nederlandse filmmakers. Krijgt uit het
fonds cultuur f 5.000,-.

- Muziek: een groot evenement was Plaspop, een commercieel popfestival dat voor sommige onderdelen van de programmering ondersteuning verdiende, maar daar waren geen middelen voor. Na de geflopte editie van 2000 (gedekt door een gemeentelijke garantie-subsidie van f 100.000,-) zijn de activiteiten gestopt.
- Een evenement dat eigenlijk ook bij het Fonds Kunstmanifestaties thuishoort zijn de zondagse concerten van de Stichting Park Open op de Ronde Weide in het Sonsbeekpark. Bij mooi weer trekken de openluchtconcerten 2.500 tot 3.000 bezoekers per keer. De gemeente ondersteunt dit nu met een structurele subsidie van f 33.000,- p.j.

Nieuwe plannen

Voor nieuwe aanvragen in de categorie middelgrote festivals zijn er in feite geen subsidiemogelijkheden, behalve de beperkte bijdrage uit het Fonds Cultuur (max. f 10.000,-). Dat is erg jammer want er zijn genoeg leuke plannen die aanmoediging verdienen als het Arnhem ernst is met de behoefte aan meer culturele evenementen.

Nieuwe plannen die aan bovenstaande ‘wachtlijst’ toegevoegd kunnen worden, zijn:

- De Gelderse Muziekszomer is een initiatief van de concertzalen van Arnhem, Nijmegen en Apeldoorn, met de Zomeracademie van het Nationaal Jeugdorkest. Dit festival begint in 2001 en kan uitgroeien tot een nationaal zomerevenement, met een uitstraling naar Nordrhein-Westfalen. Het wil een podium bieden aan jonge, zeer getalenteerde musici. De concerten van de NJO-zomeracademie vormen de kern. De doelgroep is een zeer jong publiek en de concerten vinden plaats op diverse bijzondere locaties. De steden is gevraagd ieder een subsidie van f 60.000,- toe te kennen. De provincie heeft f 160.000,- toegezegd. Grote fondsen als het Prins Bernhard Fonds en VSB-fonds hebben zeer welwillend gereageerd. Arnhem heeft eenmalig f 30.000,- beschikbaar gesteld via het Actieplan Mijn Cultuur – Jouw Cultuur; er waren geen andere mogelijkheden.
- ‘De Groeten uit Arnhem’ kan een showcase worden van het eind-examenwerk van de HkA. In 2001 vindt de tweede editie plaats. Vooral nog wordt het festival binnen de budgetten opgevangen van HkA, Schouwburg en Muisis.
- Het Arnhemse Koorfestival vond vorig jaar voor het eerst plaats en zal voortaan eens in de vier jaar plaatsvinden. Het is een manifestatie van Arnhemse en regionale professionele en amateur zangkunst. Ook zijn er workshops en krijgt een componist de opdracht een koorwerk

- te componeren. Het festival is te zien als de Arnhemse pendant van het Internationaal Koorfestival. Periodieke afwisseling van het Arnhemse en het Internationale Koorfestival (beide eens in de vier jaar: om de twee jaar dus een koorfestival in de stad) zullen de koortraditie en koorvernieuwing stevig in Arnhem verankeren. De kosten worden geraamd op f 50.000,- per evenement (f 12.500,- per jaar).
- Een nieuw, veelbelovend initiatief dat vanaf 2002 in Arnhem zal plaatsvinden is de Biënnale van Nederlandse Figuratieve Kunst. Het is een initiatief van Intermedi Art i.s.m. Stichting Rijnhal/Eusebiuskerk en Edu-Art. Intermedi Art geeft sinds enkele jaren de Arnhem prent uit. Het succes van de prenten en de waardering van een groot publiek voor figuratieve kunst leidde tot het idee voor een tweejaarlijkse tentoonstelling. Deelnemende kunstenaars worden geselecteerd door een team van deskundigen. Tijdens de Biënnale wordt de Nederlandse prijs voor figuratieve kunst uitgereikt. Het publiek kan invloed op de nominaties uitoefenen. De verwachting is dat dit evenement zoveel publiek zal trekken dat op termijn biënnales zonder subsidies zijn te organiseren. Er wordt een subsidie van f 35.000,- gevraagd.
 - Theatergezelschap Oostpool wil via evenementen aan de weg timmeren: het ene jaar zal op een vaste plek in de buitenlucht gedurende een bepaalde periode een grote voorstelling plaatsvinden. Vervolgens reist het gezelschap met deze voorstelling door Oost-Nederland. De vaste plek voor de voorstelling is dit jaar Sonsbeek, in verband met de beeldtentoonstelling.
 - De provincie gaat een groot internationaal evenement organiseren rond o.m. cultureel erfgoed, muziek en literatuur. De Wintertuin en de Gelderse Muziekszomer hebben zich hiervoor aangemeld.
 - Belangrijke, breed opgezette, bovenregionale evenementen zijn de Koninginnedagviering en het Rijnfestijn. Tijdens het Rijnfestijn houden de Arnhemse cultuurinstellingen in de binnenstad open huis en vinden er concerten plaats; de culturele activiteiten zouden verder uitgebreid kunnen worden. Een gezamenlijk start van het culturele seizoen (Arnhem Open) bestaat niet meer, vanwege gebrek aan draagvlak, een inspirerende formule en flexibel inzetbare subsidies.

Continuering en versterking

Om grote evenementen te kunnen organiseren, moeten de organisatoren ruim van tevoren weten of en in welke mate zij kunnen rekenen op financiële steun. Daarvoor is het nodig meerjarenafspraken te maken tussen

gemeente en organisatoren. Vanuit het Fonds Kunstmanifestaties zouden voortaan flexibele, vierjarige subsidies verstrekt moeten worden in plaats van structurele. Het verdient aanbeveling een aantal belangrijke evenementen nu alvast een betere basis te verschaffen door ze een semi-structurele, vierjarige subsidie te geven:

- de Wintertuin als (nationaal) literatuurfestival (in het kader van het cultuurconvenant 2001-2004 met andere overheden. Jaarlijkse reservering: *f* 25.000,- (Nu *f* 10.000,- p.j.)
- het Internationale Koorfestival. Jaarlijkse reservering: *f* 75.000,- (Nu *f* 25.000,- p.j.)
- het vierjaarlijkse Arnhemse Koorfestival. Jaarlijkse reservering *f* 12.500,- (Nu *f* 0,-).
- Sonsbeek als internationaal topevenement een keer in de zes jaar kost *f* 600.000,-. Jaarlijkse reservering: *f* 100.000,- (Nu *f* 40.000,- p.j.)
- een bedrag van *f* 15.000,- is nodig om de huidige overbelasting van het Fonds Kunstmanifestaties op te vangen. De extra benodigde subsidie bedraagt dus *f* 152.500,-.

Versterking en uitbreiding

Voor grotere evenementen wordt voorgesteld aan het programma toe te voegen:

- een periodieke grootschalige manifestatie van de Arnhemse kunstinstellingen (gemeentelijke bijdrage: ca. *f* 50.000,- p.j.);
- een jaarlijks zomerfestival met veel kleinschalige activiteiten, waarin opgenomen de Sonsbeek-theateravenue en mogelijk de Gelderse Muziekszomer (bijdrage: ca. *f* 60.000,- p.j.);
- een jaarlijks budget van *f* 100.000,- ten behoeve van een of meer muziekfestivals, waarmee de Arnhemse Popronde, de concerten op de Ronde Weide, een mogelijke opvolger van het festival Plaspop en mogelijk de Gelderse Muziekszomer ondersteund kunnen worden;
- een vrij besteedbaar bedrag van *f* 50.000,- dat flexibel ingezet kan worden voor initiatieven zoals genoemd bij 'nieuwe plannen'. Het benodigde extra subsidiebudget hiervoor is *f* 260.000,-.

Conclusies en keuzemenu

Culturele evenementen en festivals zijn smaakmakers voor kunst en cultuur in de stad. Vanuit het perspectief van culturele planologie kunnen zij bijdragen aan maatschappelijke en stedelijke ontwikkeling door:

- het leefklimaat aantrekkelijk te maken voor bewoners;

- het vestigingsklimaat aantrekkelijk te maken voor bewoners en bedrijven;
- het bezoek aan de stad aantrekkelijk te maken voor dagjesmensen en toeristen uit binnen- en buitenland.

De streefsituatie is een gemengd aanbod van kleine, middelgrote en grote festivals en evenementen voor diverse doelgroepen, gespreid qua plaats (m.n. in centrumlocaties en parken) en tijd (met accent op de zomer). Samen met Arnhem Promotion/VVV zullen alle evenementen en festivals in Arnhem goed in beeld gebracht worden. Dan is na te gaan of meer bundeling wenselijk en mogelijk is. Per festival/evenement dient de profilering en de beoogde doelgroep helder te zijn (lokaal/regionaal/nationaal/internationaal), zodat de voorlichting en promotie hierop afgestemd kunnen worden. De diensten Stadsontwikkeling (EZ) en Maatschappelijke Ontwikkeling (Cultuur) willen met de VVV en Arnhem Promotion nauwer gaan samenwerken om de aansturing, coördinatie en facilitering van festivals en evenementen te optimaliseren.

Het bedrijfsleven draagt in belangrijke mate bij aan de kosten van culturele evenementen. Daarnaast leveren provincie, rijk en Europa, evenals allerlei fondsen een bijdrage. De bijdrage van de gemeente vormt meestal een fractie van de totale kosten, maar deze is vaak essentieel voor het tot stand komen en in stand houden van de festivals/evenementen.

- Incidentele activiteiten
Het Actieplan Mijn cultuur – Jouw cultuur en het Fonds Cultuur bieden goede mogelijkheden om experimenten aan te gaan; het Fonds voor kleinschalige initiatieven en het Actieplan voor grotere festivals en evenementen met een breed publieksbereik. Beide regelingen zijn bedoeld voor incidentele activiteiten. Zodra festivals of evenementen enkele malen met succes hebben plaatsgevonden, moeten zij kunnen ‘doorgroeien’ naar het Fonds Kunstmanifestaties, voor een meerjarige subsidie. Dit Fonds moet flexibeler en toegankelijker worden
- Continuering en versterking
Het Fonds Kunstmanifestaties omvat f 160.000,-. Om de ontwikkeling van de huidige festivals uit het Fonds Kunstmanifestaties te honoreren is een extra budget van f 152.500,- nodig. De Sonsbeektentoonstelling, het festival Wintertuin, het Internationaal Koorfestival en het Arnhems Koorfestival, het festival Debuut, Het Hof,

de KNFM en het AVE.COM-festival worden daarmee beloond voor hun jarenlange inzet en gesterkt om door te gaan.

- Versterking en uitbreiding
Er is een aanzienlijk hoger budget nodig om het Fonds Kunstmanifestaties toegankelijker te maken, de drie grote evenementen in de stad substantieel te versterken en uit te breiden met een zomerfestival, een festival gericht op promotie van de Arnhemse cultuurinstellingen en een of meer muziekfestivals. De extra benodigde middelen zijn dan f 412.500,-.

- Festivalbureau en uitbureau
Een beter gestructureerd evenementenbeleid kan de zichtbaarheid van cultuur in Arnhem enorm ten goede komen. Daarbij gaat het ten eerste om een festivalbureau dat facilitaire ondersteuning biedt aan festivals en evenementen die geen professionele organisatie achter zich hebben (Arnhem Promotion?). Ten tweede gaat het om een centraal cultureel informatie- en reserveringsbureau voor het publiek, een uitbureau. Het uitbureau past goed in het project Historische Kelders en op termijn in de Infoboulevard.

KUNSTOPLEIDING (HOGESCHOOL VOOR DE KUNSTEN ARNHEM)

Betrokken Partijen

- > Partners in ArtEZ-verband
- > (Inter)nationale relaties
kunstonderwijs
- > Ministerie van OCenW
- > Gemeente Arnhem, KAN-partners
- > Overheden Oost-Nederland
- > GOM
- > Cultuurinstellingen
(professioneel en amateurcircuit)
- > Muis/Schouwburg e.a. theaters
- > Scholen (m.n. voortgezet onderwijs)
- > KUN
- > Bedrijfsleven en detailhandel

De Hogeschool voor de kunsten Arnhem (HkA) is het hart van ArtEZ, de grootste instelling voor kunstonderwijs in Nederland. De diverse vestigingen van deze hogeschool in Oost-Nederland tellen samen zo'n 2800 studenten. De helft van hen studeert aan de HkA, begeleid door een staf van ruim 400 (gast)docenten en medewerkers.

Hiermee beschikt Arnhem over een groot potentieel aan creativiteit en kunstzinnige productiviteit. De studenten en docenten genereren een veelvormige stroom van activiteiten op het gebied van beeldende kunst, mode en vormgeving, architectuur, dans, drama en muziek. De HkA zorgt voor een continue toevloed van jong talent naar Arnhem, talent dat tijdens wedstrijden, shows en exposities nationaal en internationaal gepresenteerd wordt als Arnhems talent.

De HkA en de stad

Zonder de HkA zou Arnhem een andere stad zijn; minder vitaal en bruisend. Toch wordt er nogal eens gemopperd over de geringe 'zichtbaarheid' van HkA -activiteiten in de stad. In diverse kringen (de politiek, het bedrijfsleven en de detailhandel, het kunst- en cultuurecircuit) leeft het idee dat de HkA en de stad elkaars kwaliteiten, voorzieningen en promotiewaarde meer zouden kunnen benutten dan momenteel gebeurt. Een eerste belangrijke stap is gezet nu de HkA, met steun van stad en provincie, de kans krijgt haar positie te versterken door uitbreiding op de unieke locatie, Onderlangs aan de Rijn. Een volgende stap is de oriëntatie op mogelijkheden om de relatie tussen stad en HkA te

versterken. Wat kan Arnhem doen om de aanwezigheid van de HkA meer te benutten en wat kan de HkA doen om meer baat te hebben bij de mogelijkheden in Arnhem?

De lange traditie van het kunstonderwijs in Arnhem gaat terug tot 1801. In dat jaar begon 'Het Genootschap Kunstoefening' haar activiteiten op het gebied van bouwkundig tekenonderwijs en architectuur. Het initiatief van dit nog steeds bestaande genootschap groeide uit tot de Akademie voor Beeldende Kunst en Kunstnijverheid. In de loop van de twintigste eeuw werd het kunstonderwijs in Arnhem uitgebreid met een conservatorium en dansacademie, een toneelschool, een opleiding voor docent drama en een zelfstandige academie voor bouwkunst. In 1987 vormden deze instellingen de Hogeschool voor de kunsten Arnhem. Om de kwaliteit en continuïteit van het kunstonderwijs in Oost Nederland ook op termijn veilig te stellen, nam de HkA in 1996 het initiatief voor verdere bundeling van het kunstonderwijs in dit gebied. Zo ontstond op 1 januari 2000 Stichting ArtEZ, samenwerkingsverband van de Chr. Hogeschool voor de kunsten Constantijn Huygens te Zwolle/Kampen, de AKI, academie voor beeldende kunsten te Enschede en de HkA. De instellingen blijven zich voorlopig onder hun eigen naam presenteren, maar opereren vanuit een centraal gestuurde organisatie met Arnhem als basis, waar ook het college van bestuur en de centrale diensten zijn gehuisvest.

Funcities en waardering

De HkA stimuleert studenten om zich breed binnen en buiten de eigen discipline te oriënteren op ontwikkelingen in kunst, cultuur en samenleving en al doende een eigen visie op kwaliteit in hun vak te ontwikkelen. De studenten zijn dan ook betrokken bij allerlei activiteiten in de stad; tijdens, naast en na de opleiding.

In deze cultuurnota is in paragraaf 2 Beleid en middelen, een systeem geïntroduceerd om de activiteiten van cultuurinstellingen in termen van functies te beschrijven. Hoe dat werkt illustreert deze paragraaf door dezelfde functies te gebruiken om de HkA-activiteiten te beschrijven in relatie tot de culturele planologie voor de stad.

Het is evident dat opleiding & deskundigheid de primaire functie van de HkA is. Daarnaast zijn een groot aantal nevenfuncties van belang voor Arnhem en omgeving: ontwikkeling & experiment, productie & coproductie, presentatie & vertoning, promotie & marketing, informatie & educatie, advies & begeleiding, research & reflectie. Van elk van deze functies geven wij hier een impressie en voorbeelden. De functionele beschrijving is het uitgangspunt voor een convenant tussen HkA en stad,

waarvoor deze paragraaf een procedurevoorstel poneert. Na besluitvorming over de cultuurnota, in oktober 2001, kan dit verder uitgewerkt worden in overleg met de HkA en betrokkenen van de diverse gemeentelijke diensten.

Opleiding en deskundigheid

Het onderwijsaanbod van de HkA omvat vooropleidingen, initiële opleidingen en voortgezette opleidingen (masters) in alle kunstdisciplines. De HkA brengt jaarlijks een meertalige informatiebrochure uit, met een profielschets voor alle onderwijsmodulen. We volstaan hier met een impressie van de opleidingen en beroepsperspectieven. Tezamen geven zij een beeld van het gevarieerde kennispotentieel waarover de stad dankzij de HkA kan beschikken:

– Beeldende Kunst en Vormgeving

Deze faculteit kent zes opleidingen: Vrije Kunst, Grafisch Ontwerpen, Modevormgeving, 3D-design, OK5/Beeldende Kunst en de Publieke ruimte en de Lerarenopleiding BKV.

Een student kan kiezen voor een beroepspraktijk als beeldend kunstenaar, als docent, of een combinatie van beide. Ook op het gebied van de toegepaste kunst zijn er vele mogelijkheden. Een ontwerper kan bijvoorbeeld voor zichzelf beginnen of toewerken naar een functie als typograaf bij een bedrijf, als ruimtelijk ontwerper van tentoonstellingen, als illustratief ontwerper of audiovisueel ontwerper. De opleiding Modevormgeving leidt zowel studenten op die ambities hebben richting haute couture als studenten die gaan werken in het confectiebedrijf, als stylist voor een kledingmerk of warenhuis.

– Bouwkunst

De Academie van Bouwkunst is een voortgezette opleiding tot architect in het hoger beroepsonderwijs. Het onderwijs in deze discipline is ingericht volgens het concurrency-systeem. Dit houdt in dat zowel studenten als het merendeel van de docenten werkzaam zijn in de architectuur of stedenbouwkunde. De studenten zijn verplicht hun studie met een relevante beroepspraktijk te combineren, zodat het mes aan twee kanten kan snijden.

– Theater

De faculteit Theater kent een acteurs- en docentenopleiding voor Drama. Jaarlijks wordt slechts een beperkt aantal studenten aangenomen.

Beroepsmogelijkheden liggen bij toneel- en theatergezelschappen, televisie en film, en op het brede terrein van onderwijs en educatie.

Een knelpunt voor het functioneren van de faculteit Theater was lange

tijd dat deze op vier locaties verspreid over de stad gehuisvest is. Nu er groen licht is voor het plan om verdiept te bouwen naast het Rietveldgebouw aan de voet van de stuwwal, lijkt dit probleem straks tot het verleden te behoren.

– Dans

De Dansacademie omvat de opleidingen Theaterdans, voor studenten die zich in klassieke of moderne dans willen bekwamen, het European Dance Development Center (EDDC), voor studenten die een carrière als danser/choreograaf ambiëren en de opleiding Docent Theaterdans, gericht op het werkterrein van de danseducatie. Het EDDC trekt veel buitenlandse studenten. De erkenning voor de hoge kwaliteit van deze opleiding blijkt ondermeer uit de toewijzing van de opleiding choreografie, die vanaf volgend jaar samen met Amsterdam en Rotterdam wordt aangeboden.

– Muziek

De faculteit Muziek omvat drie opleidingen: klassieke muziek, lichte muziek en schoolmuziek. In de toekomst zal het accent waarschijnlijk liggen op lichte muziek. De scheidingen tussen de opleidingen zijn flexibel, erop gericht studenten een breed referentiekader te bieden. Studenten kunnen een eigen leerroute kiezen, van ensemblespel tot onderwijskunde en van hoofdvak tot muziektheorie. Aan het eind van het eerste jaar wordt de leerroute vastgelegd, afgestemd op individuele wensen enerzijds en de beroepsperspectieven anderzijds. Via stages worden relaties gelegd naar de beroepspraktijk: het onderwijs of ensembles, variërend van een popband, jazzworkshops, big band of ander lichte muziekgenres.

Ontwikkeling en experiment

Naast de primaire functie, opleiding en deskundigheidsbevordering, staan ontwikkeling en experiment hoog in het vaandel van elke kunstopleiding. Ruimte voor het experimenteren met nieuwe processen, producten en werkvormen is ook cruciaal voor maatschappelijke ontwikkeling en stedelijke ontwikkeling. De HkA is daarom een ideale partner op alle terreinen waar innovatie telt. Dat geldt zowel voor het professionele kunst- en cultuurcircuit als voor het bedrijfsleven, voor het sociaal-cultureel werk in de welzijnssector als voor het onderwijs. We noemen enkele voorbeelden:

De Academie van Bouwkunst is betrokken bij de jaarlijks door Stichting A4 georganiseerde Arnhem Architectural Animation Award. Stichting A4, waarin de gemeente, de HkA (bouwkunst en beeldende kunst in de

openbare ruimte) en de landschapsarchitecten van Hogeschool Larenstein participeren, heeft tot doel de samenwerking tussen architecten, stedenbouwkundigen, beeldend kunstenaars en landschaparchitecten te stimuleren. Bovendien wil ze het publiek betrekken bij de besluitvorming over de openbare ruimte. Hiertoe worden evenementen georganiseerd (studentenprijsvraag, symposium) waarbij de ontwerpvoorstellen met behulp van nieuwe media en computeranimaties worden gepresenteerd, becommentarieerd en beoordeeld. De stichting heeft concrete plannen die de relatie van de faculteit Bouwkunst met de gemeente moeten versterken door bijdragen aan de A4-evenementen. De gemeente kan bijdragen door de activiteiten rond prijsvragen en presentaties te ondersteunen.

Een voorbeeld op het gebied van podiumkunsten betreft de samenwerking tussen de HkA-opleidingen Theater en Dans, het professionele theatercircuit (Muis/Schouwborg, Oostpool, Keesen & Co, Introdans) en overheden (gemeente en provincie) om een nieuwe theaterwerkplaats van de grond te krijgen (zie de paragraaf Theater en dans). In overleg met de gemeente Apeldoorn, de Ereprijs en de muziekwerkplaats aldaar, wordt nagegaan of en hoe dit initiatief verbreed kan worden tot een muziektheaterwerkplaats.

Een project op het raakvlak van cultuur/media/welzijn betreft de zogenaamde digitale trapveldjes: Dit jaar worden de eerste trapveldjes gerealiseerd: laagdrempelige faciliteiten die Arnhemmers in aandachtswijken moeten stimuleren tot digitale verkenningen. Vanuit de sociale activeringsdoelstelling van dit project onderzoekt de gemeente in samenwerking met Rijnstad, Stadsomroep en HkA de mogelijkheid (digitale) wijk-tv te realiseren (zie de paragraaf Media en ICT).

Productie en coproductie

Zowel tijdens als na de opleiding leveren HkA-studenten bijdragen aan de productiviteit in het kunstbedrijf en het economisch bedrijf. De stad en regio kunnen lang niet alle kunstenaars en ontwerpers opvangen die aan de HkA afstuderen; het is dan ook een gezonde situatie dat velen na hun studie naar elders vertrekken. Wel is het zaak dusdanige condities te scheppen dat niet al het talent wegvloeit naar de Randstad of het buitenland. De gezamenlijke inzet van gemeentelijke diensten (CEWES/Cultuur, SoZa, Stadsbeheer, Stadsontwikkeling en EZ) kan ertoe bijdragen dat jonge cultureel ondernemers een kans krijgen. Enkele voorbeelden: Op initiatief van ontwerp bureau Isonul heeft een groep vormgevers de krachten gebundeld in een samenwerkingsverband op het gebied van

Afdeling Muziek, foto: Hogeschool voor de Kunsten Arnhem | Lokaal van de afdeling Modevormgeving, foto: Hogeschool voor de Kunsten Arnhem

grafische vormgeving, nieuwe media, typografie, 3D-design en architectuur. Deze 'Arnhemse School' wil samen (multidisciplinaire) ontwerp-opdrachten aanpakken, werken aan kennisbevordering en door het organiseren van discussies, lezingen, masterclasses en presentaties het klimaat voor ontwerpers in de stad bevorderen. De groep is in gesprek met Stichting SLAK en woningbouwcorporatie Portaal over de mogelijkheden voor gezamenlijke bedrijfsruimte in de voormalige Sociale Academie aan de Schoolstraat. De gemeente zou het initiatief kunnen steunen door startsubsidies of garantstelling in de aanloopfase.

Op dit moment wordt gewerkt aan de restauratie, onderlinge verbinding en het toegankelijk maken van veertig historische kelders onder de panden aan de Rijnstraat. De bedoeling is dat deze straks ten dele een culturele invulling krijgen. Onderzocht wordt in hoeverre de ruimten geschikt zijn voor het inrichten van winkels en presentatieruimten van een wisselende groep getalenteerde beginnende (mode)ontwerpers. Ook hier zal, zeker in de aanloopfase, steun van de gemeente nodig zijn om het plan te realiseren.

Wat betreft de betrokkenheid van de HkA bij producties op het terrein van de podiumkunsten is er een regelmatige wisselwerking tussen de kunstopleiding enerzijds en grote gezelschappen als Het Gelders Orkest, Oostpool en Introdans anderzijds. Ook zijn vele (voormalig)HkA-studenten betrokken bij kleinere (semi-)professionele gezelschappen en amateurverenigingen.

Lokaal van de afdeling Vrije Kunst, foto: Hogeschool voor de Kunsten Arnhem

Lokaal van de afdeling Vrije Kunst, foto: Hogeschool voor de Kunsten Arnhem

Presentatie en vertoning

De HkA levert een essentiële bijdrage aan de culturele infrastructuur voor presentatie en vertoning van kunst en cultuur in de regio. Ten behoeve van haar onderwijs beschikt de school over een concertzaal (265 zitplaatsen), een expositieruimte, een theater (blackbox, 150 zitplaatsen) een dans theater (150 zitplaatsen) en een presentatiestudio (80 zitplaatsen). Deze accommodaties zijn primair als onderwijsvoorzieningen bedoeld, maar de vele concerten, voorstellingen, tentoonstellingen, lezingen en presentaties die hier plaatsvinden vormen een bijzondere aanvulling op het culturele aanbod in de stad. Al deze uiteenlopende activiteiten zijn gratis of nagenoeg gratis toegankelijk en trekken jaarlijks vele bezoekers. Er valt waarschijnlijk nog heel wat winst te boeken in het beter benutten van de podiumfaciliteiten bij de HkA en in de rest van de stad. Zo zou de faculteit Theater vaker theater- en dansproducties in externe locaties zoals Muis Sacrum/ Schouwburg of particuliere Arnhemse theaters willen vertonen. Daarnaast zouden kleinere gezelschappen graag het theater en dans theater van de HkA bespelen.

De studenten van de theater- en dansopleidingen verzorgen vele openbare theatervoorstellingen in samenwerking met amateurtoneelspelers. Het merendeel van de producties wordt tweemaal in de opleidingslocatie aan de Hommelseweg opgevoerd. In samenwerking met Peer Gynt, de schouwburg en theatergezelschap Oostpool worden toneelgesprekken met acteurs, schrijvers enzovoorts gehouden. Dezelfde partners zijn betrokken bij de organisatie van het tweedaagse minifestival 'Groeten uit Arnhem'.

Afdeling Dans, foto: Hans Gerritsen

Vanuit de muziekopleidingen worden intensieve relaties onderhouden met het Arnhemse muziekcircuit: de Muziekschool, HGO, ensembles en koren, het voortgezet onderwijs, enz. Het conservatorium verzorgt wekelijkse lunchpauzeconcerten in de eigen concertzaal. Daarnaast zijn er de Lichtshows van de opleiding lichte muziek, waarbij (internationale) gast-docenten open sessies leiden van docenten en studenten; en het Zwarte Gat, een podium voor bands en ensembles van de opleiding. De studenten presenteren zich ook regelmatig buiten de HkA, bijv. met concertseries in musea, optredens van het studentensymfonieorkest in Muis Sacrum en concerten van de HkA-big band en de eindexamenstudenten. Natuurlijk wordt veel samengewerkt met andere kunstdisciplines, zoals voor de muziektheaterproducties rond de componisten Zappa, Eisler en Poulenc.

Ook het bedrijfsleven weet de studenten te vinden. De opleidingen drama en dans worden regelmatig benaderd met de vraag of studenten optredens kunnen verzorgen tijdens bedrijfsfeesten, conferenties e.d. Dergelijke activiteiten worden ad-hoc gecoördineerd; het loont de moeite om na te gaan of hier meer structuur in aan te brengen is.

De Annual Fashion Show, die jaarlijks ter afsluiting van de modestudie op wisselende locaties in Arnhem wordt georganiseerd, is een spraakmakend evenement. Modestudenten presenteren hier hun ontwerpen van het afgelopen jaar. Een vast programma-onderdeel is de Arnhem Collectie. De meest draagbare ontwerpen worden in kleine oplagen in productie genomen en in trendy winkels aangeboden. Met deze activiteiten werd

destijds de basis gelegd voor merken als Turnover en G-sus. De shows hebben het karakter van een insiders-presentatie, maar zouden veel meer als publieksevenement gepromoot kunnen worden.

Studenten van de faculteit Beeldende Kunst en Vormgeving organiseerden vorig jaar voor het eerst de Nacht van de Nederlandse studentenfilm: Hard Kijken, in samenwerking met Filmhuis Arnhem en het Filmmuseum. Men wil toewerken naar een filmfestival dat een week duurt. Daarnaast staat een vernieuwd AVE.COM festival op de rol. Waar in eerdere edities film en video de boventoon voerden, zal het festival zich dit jaar richten op de toepassing van nieuwe media in de kunsten. Het festival wordt in samenwerking met het GBK, de Gele Ridder, Plaatsmaken en het bedrijfsleven (ICATT) georganiseerd.

Onder de vlag van kaAp (het studium generale programma) vinden vele activiteiten plaats die weliswaar ook toegankelijk zijn voor extern publiek, maar daar nog onvoldoende bereik genereren.

Promotie en marketing

Er valt voor Arnhem veel winst te behalen door een efficiënte, doelgroepgerichte aanpak van de promotie van de cultuur in de stad in het algemeen en de HkA in het bijzonder:

De activiteiten van de HkA blijven, ondanks de uitgebreide maandelijkse HkAgenda, voor veel Arnhemmers onopgemerkt, om over het potentiële publiek in Nijmegen of elders maar niet te spreken. In de paragraaf Festivals en evenementen van deze cultuurnota wordt gepleit voor een

Modevormgeving, ontwerp: Peter de Kok, fotograaf: Oliver Rausch

doordachte, doelgroepgerichte benadering van de informatie en promotie van culturele activiteiten. De betreffende gemeentelijke diensten en Stichting Arnhem Promotion zouden hier samen een effectieve aanpak voor moeten ontwikkelen (cultuurmagazine, website, uitbureau?). De informatie over HkA-activiteiten en de (zeer diverse) doelgroepen waarvoor deze interessant kunnen zijn, hoort hier integraal in opgenomen te worden.

Door in de plannen voor stadsontwikkeling op strategische plaatsen HkA-gelieerde cultuur-items op te nemen, kan de stad de promotionele waarde van de HkA uitbaten. Dat kunnen items van heel verschillende signatuur en ambitie zijn: het vormgeverscollectief in de Schoolstraat, de modeontwerpers in het project historische kelders, maar bijvoorbeeld ook de mogelijkheid om museale functies en presentatie van toegepaste kunst te combineren. Het zijn stuk voor stuk aanknopingspunten om het Arnhemse talent dat hoge ogen gooit bij de Robijn Fashion Award, de Designprijs Rotterdam en de MeesPierson Publieksprijs ook in Arnhem aantrekkelijke productie- en presentatiekansen te verschaffen.

Educatie en informatie

De HkA biedt als enige hogere beroepsopleiding in Nederland een onderwijsprogramma voor zowel de uitvoerende als docerende beroepspraktijk op het veelomvattende gebied van beeldende kunst en vormgeving, architectuur, dans, drama, lichte en klassieke muziek. De mogelijkheid om een praktijk als kunstenaar te combineren met

docentschap stimuleert de financiële onafhankelijkheid van kunstenaars. De HkA leidt docenten op voor de onderwijs- en educatiepraktijk in alle onderwijscategorieën (HAVO, VWO, VMBO en diverse onderdelen van HBO), educatieve functies bij culturele instellingen, sociaal-cultureel werk bij welzijnsinstellingen, enz. Door de invoering van het vak CKV (culturele en kunstzinnige vorming) neemt de belangstelling vanuit het onderwijs voor kunstvakdocenten en CKV-coördinatoren toe. Van belang is het ontwikkelen van een informatie- en communicatienetwerk voor cultuureducatie waar HkA, educatie, onderwijs en welzijn op aangesloten zijn. (Zie paragraaf Bibliotheek.)

Advies en begeleiding

Studenten van de HkA leveren vaak bijdragen aan projecten van derden. Het kan daarbij gaan om een gemeente die onderzoek doet naar kunsttoepassingen in de openbare ruimte, de vormgeving van een plein, een studie naar een woningbouwproject in opdracht van een woningbouwvereniging, het verzorgen van een concert, dans- of theatervoorstelling op een bijzondere locatie of voor een speciale doelgroep, of om een bedrijf dat jonge kunstenaars uitnodigt om te brainstormen over de aanpak van een nieuw project. De bovengenoemde activiteiten van Stichting A4 zijn bijvoorbeeld relevant voor stedelijke ontwikkeling, de begeleiding die de HkA biedt bij de digitale trapveldjes in wijkcentra is relevant voor maatschappelijke ontwikkeling.

Conclusies en beleidsvoornemens

In de nota 'Over de waarde van kunst en cultuur' van de Erasmus Universiteit (Klamer, 1997) wordt opgemerkt dat de culturele kwaliteiten van Arnhem in de stad zelf onvoldoende erkend worden en onvoldoende zichtbaar zijn. Beide conclusies zijn nog actueel in relatie tot de HkA. Enerzijds dient de stad zich meer te realiseren en beter te waarderen wat zij met de HkA in huis heeft. Anderzijds is door gerichte samenwerking van gemeente en HkA nog meer winst te behalen. De primaire functie van de HkA, opleiding, heeft als resultaat voor Arnhem dat de stad kan beschikken over een gevarieerd potentieel van deskundigen in alle kunstdisciplines. Dat is niet alleen van nut voor de culturele sector, maar ook voor andere sectoren als bedrijfsleven, welzijn en onderwijs. Elk van de bovengenoemde functies biedt aanknopingspunten om de relatie van de HkA met de stad te versterken en de 'zichtbaarheid' van HkA-activiteiten te vergroten. Dit voornemen kan geconcretiseerd worden in een convenant tussen gemeente (i.c. de

betrokken diensten) en HkA. Zowel de politiek als de HkA vinden dit een goed idee. Doel van het convenant is de samenwerking tussen HkA en stad beter te structureren, uit te breiden en promotioneel te benutten.

Daarbij valt te denken aan:

- conceptuele en programmatische samenwerking;
- de ruimtelijke positionering van HkA-gelieerde initiatieven in de stad;
- de sociale, economische en culturele positie van de studenten en afgestudeerden;
- de afstemming van het onderwijs op de arbeidsmarkt (m.n. lokaal en regionaal);
- het stimuleren van cultureel ondernemerschap.

Procedurevoorstel ter voorbereiding van het convenant:

- samenstellen van een stuurgroep HkA/gemeente;
- inventariseren van huidige en gewenste samenwerkingsinitiatieven, uitgaand van bovengenoemde functies;
- per initiatief vaststellen wie trekker/coördinator is;
- een gefaseerd plan van aanpak opstellen voor coördinatie/realisering van de initiatieven;
- het convenant (intentieverklaring en plan van aanpak met tijdpad) wordt ondertekend door bestuurders van gemeente en HkA.

BEELDENDE KUNST EN VORMGEVING

- > Stichting Kunstuitleen Gelderland (SBK)
 - > Stichting Atelierbeheer SLAK
 - > Stichting Sonsbeek Blijvend in Beeld
 - > Commissie Beeldende Kunst en Vormgeving
 - > Galeriers in Arnhem en regio
 - > Stichting Kunst in de Openbare Ruimte
 - > Kunstenaarsinitiatief De Gele Ridder
 - > Gemeente Arnhem, KAN-partners
 - > Kunstenaarsinitiatief Hooghuis
 - > Rijk, Mondriaan Stichting
 - > Grafisch Centrum/PlaatsMaken
 - > Kunst en Bedrijf, bedrijfsleven
 - > Werkplaats Typografie
- Betrokken partijen**
- > Hogeschool voor de Kunsten Arnhem (HkA)
 - > Museum voor Moderne Kunst
 - > Gemeenschap Beeldend Kunstenaars (GBK)
 - > Museum Kröller-Müller
 - > Stichting Sonsbeek 2001

Dat Arnhem iets met beelden heeft zal deze zomer weer blijken, als de hele stad in het teken staat van de tentoonstelling Sonsbeek 9: Locus-Focus. Met de bevrogen Gentse museumdirecteur Jan Hoet heeft Sonsbeek een artistiek en maatschappelijk geëngageerd inspirator in huis gehaald. Hij nodigt met LocusFocus uit tot herbezinning op onze omgeving en identiteit in een wereld waar de mens door globalisering en digitalisering het besef van plaats en zijn positie daarin dreigt te verliezen. Hoet: 'Het visuele en fysieke van kunst met al zijn historische, architecturale, anekdotische, esthetische en poëtische gelaagdheden is een uitstekend middel om de weg te hervinden.'

Infrastructuur

Beelden vormen een vertrouwd element in de stad, dankzij een actief stimuleringsbeleid voor kunst in de openbare ruimte. Ook aan de bedrijvigheid in andere beeldende disciplines als grafisch ontwerpen, 3D-design en modevormgeving is te merken dat er zo'n 400 beeldend kunstenaars, ontwerpers en vormgevers in Arnhem wonen. Dat is een factor om rekening mee te houden, niet alleen voor het culturele, maar ook voor het sociale en economische klimaat. Een stad als Arnhem is aantrekkelijk voor kunstenaars zolang de condities om er te wonen en te werken gunstig zijn, zoals: de veelheid, variatie en kwaliteit van opdrachten, mogelijkheden om te experimenteren, te produceren en het werk te presenteren. De gemeente bevordert de leef- en werkcondities voor kunstenaars niet alleen via cultuurbeleid, maar ook door het sociale beleid (als aanvul-

ling op de WIK) en door te zorgen dat er atelierruimte beschikbaar is. De in- en uitstroom van studenten aan de HkA voorziet in de actualiteit en de doorstroming van het aanbod 'jonge kunst' maar stelt daarbij bijzondere eisen aan de voorzieningen. De producten van de HkA op het gebied van toegepaste kunst, met name mode en design, genieten nationaal en internationaal aanzien. Momenteel wordt nagegaan wat er in de sfeer van faciliteiten en voorzieningen mogelijk is om deze activiteiten ook in Arnhem meer uitstraling te geven. (Zie de paragraaf Kunstopleiding.)

Al met al heeft Arnhem een goede infrastructuur voor beeldende kunst, aldus werd vastgesteld tijdens het cultuurdebat 2000 dat de gemeente organiseerde ter voorbereiding van deze nota. Belangrijke, gezichts-bepalende elementen in die infrastructuur zijn de HkA, de Sonsbeek-tentoonstelling en het Museum voor Moderne Kunst. Denkend aan de infrastructuur voor de toekomst en de groei die de regio zal doormaken, zijn er twee plannen die de aandacht vragen: Ten eerste een plan voor een middelgrote instelling die een coördinerende rol moet gaan spelen in de wijldvertakte sector (het Centrum voor Beeldende Kunst). Ten tweede, voor de middellange termijn (2006) een plan voor een grote museale instelling: een tweede vestiging van Museum Kröller-Müller. De ideeën over een nieuw museum aan de Rijn worden toegelicht in de paragraaf Musea.

Subsidies

Sinds 1993 ondersteunen het rijk en de provincie Gelderland de stedelijke infrastructuur voor beeldende kunst en vormgeving op basis van vierjarige afspraken met de gemeente Arnhem. Deze betreffen gezamenlijke subsidies voor kunstenaarsinitiatieven, ateliervoorzieningen, musea, tentoonstellingen, manifestaties, aankoop- en opdrachtenbeleid. Via deze regeling was er tot 2001 jaarlijks f 280.000,- beschikbaar. Vanaf 2001 wordt deze zgn. decentrale BKV-geldstroom van het rijk opgenomen in het Actieplan Cultuurbereik.

Arnhemse instellingen die gemeentelijke subsidies en/of convenantgelden ontvangen zijn: het Museum voor Moderne Kunst, de Gemeenschap Beeldend Kunstenaars (GBK), tentoonstellingsruimte de Gele Ridder, de kunstuitleen Stichting Beeldende Kunst Gelderland (SBK), kunstenaarsinitiatief Hooghuis, Grafisch Centrum/PlaatsMaken, de Stichting voor atelierbeheer SLAK en het Fonds Monumentale Kunst, waaruit projecten kunst in de openbare ruimte bekostigd worden.

Sinds 1999 zijn deze instellingen verenigd in een netwerk om door

gezamenlijke activiteiten een duidelijker gezicht te krijgen voor het publiek en de politiek. Met iets meer financiële armslag zouden zij kunnen investeren in professionalisering, wat de kansen op de afzetmarkt zeer ten goede zou komen. Als metafoor kan de subsidieaanvraag van Grafisch Centrum/PlaatsMaken dienen. Deze grafische werkplaats heeft sinds kort wel een professionele computerafdeling, maar geen systeembeheerder. Aan de gemeente wordt nu een subsidieverhoging gevraagd van f 25.000,- voor netwerkbeheer. Dit versterkt de kwaliteit en positie van het atelier en maakt het aantrekkelijker voor jonge kunstenaars. Bovendien wil PlaatsMaken samen met de GBK (Gemeenschap Beeldend Kunstenaars) en SBK (de kunstuitleen Stichting Beeldende Kunst Gelderland) een BKV-web ontwikkelen.

Werkplaatsen

Grafisch Centrum/PlaatsMaken heeft een traditie als kunstuitgeverij, maar functioneert nu meer als experimenteel centrum en grafische werkplaats. Het Grafisch Centrum initieert innovatieve projecten, nodigt kunstenaars uit daaraan deel te nemen en biedt atelierfaciliteiten. Dankzij de reputatie van PlaatsMaken zijn veel kunstenaars geïnteresseerd in deelname aan de projecten. De producten variëren van unieke serviezen tot bijzondere prints, litho's objecten en uitgaven.

Een andere werkplaats, die gelieerd is aan de HkA, is de Werkplaats Typografie. Dit is een tweejarige masters'-opleiding waar (typo)grafisch ontwerpers onder deskundige leiding ervaring kunnen opdoen met praktijkopdrachten. Er is plaats voor tien deelnemers, die een gecombineerd programma doorlopen om zich nader te verdiepen in zowel de theorie als de praktijk van hun vak. De Werkplaats Typografie beschikt over een professionele studio, waar ontwerpers opdrachten realiseren, zoals bijvoorbeeld de vormgeving van deze cultuurnota.

In de beeldende kunst is een jonge garde actief die nieuwe media gebruikt om de bekende kaders te doorbreken. Zo is er bijvoorbeeld sinds een jaar G.A.N.G., een intrigerend kunst-en-media-initiatief. G.A.N.G. maakt kunst tot integraal onderdeel van de samenleving door in de openbare ruimte te werken. Het G.A.N.G.-team biedt gelegenheid voor experimentele kunst in de openbare ruimte aan kunstenaars die specifiek voor de doorgang onder de parkeergarage Langstraat een werk maken. De projecten van G.A.N.G. vallen op door het bijzondere gebruik van audiovisuele en interactieve media en installaties die de stedelijke context en de actualiteit als uitgangspunt nemen.

Jerome Symons, 'Met het hoofd in de wolken', fotograaf: Tamara Oosterlaar

Plaatsmaken, 'Het ideale atelier', fotograaf: Herman van Ommen

Centrum voor Beeldende Kunst

Vanuit het bedrijfsleven is er veel interesse om kunstenaars bij projecten in te schakelen. Daarom is er in Arnhem behoefte aan een duidelijk loket waar ondernemers terecht kunnen als het om kunst gaat. De instelling die dat loket realiseert zou ook de promotie van Arnhemse kunstenaars in Nederland en over de grenzen krachtig op moeten pakken. Met dit doel voor ogen zijn de GBK (Gemeenschap Beeldend Kunstenaars) en de kunstuitleen SBK (Stichting Beeldende Kunst Gelderland) in gesprek met de gemeente en de provincie om samen naar een Centrum voor Beeldende Kunst Gelderland in Arnhem (CBK) toe te werken. Het nieuwe Centrum voor Beeldende Kunst verenigt en versterkt de functies van GBK en SBK. Zo ontstaat een centrale, herkenbare instelling die vraag en aanbod van diverse belanghebbende partijen op elkaar afstemt. Het wordt een uitnodigende ontmoetingsplaats voor kunstenaars en publiek, maar ook een plek waar men kennis kan nemen van de nieuwste ontwikkelingen rond beeldende kunst. Elders in het land (o.a in Den Haag) blijken dergelijke centra goed te functioneren. De huidige GBK zet zich al op vele manieren in voor de versterking van de positie van kunst en kunstenaars: door tentoonstellingen (in de Gele Rijder), door de Biënnale Gelderland, door galeriewandelingen, lezingen, een beurs voor kunst en relatiegeschenken en het festival AVE.COM. Via Bedrijvenkunst wordt geïnvesteerd in een aankoop- en opdrachtenportefeuille van bedrijven en instellingen en met de GOM en de SBK is de Culturele Ontwikkelingsmaatschappij opgericht om de inkomens-

GBK/SBK, De Kunstbeurs voor het Gelders Bedrijfsleven, fotograaf: Erik Buys

OM, fotograaf: Jan Siebers

positie van kunstenaars te verbeteren en de afhankelijkheid van uitkeringen te verminderen.

De SBK (de kunstuitleen Stichting Beeldende Kunst Gelderland) richt zich zowel op particulieren als bedrijven. SBK maakt deel uit van een landelijk netwerk van kunstuitlenen (de FKU) en verzorgt samen met GBK 'Het Blad' en de maandelijkse tentoonstellingskrant met tentoonstellingsagenda.

Het nieuwe Centrum voor Beeldende Kunst krijgt de volgende taken:

- Versterken van de kwetsbare positie van kunstenaars door hen te informeren over mogelijkheden van opdrachtenbeleid, WIK, aanvullende sociale voorzieningen, investeringsmaatregelen en fiscale voordelen voor kunst, enz.
- Het afstemmen van vraag en aanbod, m.n. om aan de belangstelling voor kunst vanuit het bedrijfsleven te voldoen.
- Het coördineren van de informatie, PR en marketing van Gelderse kunst.
- Het organiseren van het cultuurdebat, ter bevordering van de reflectie op kunst en de vergroting van de deelname aan kunst en cultuur.
- Het bevorderen van deelname van Gelderse kunstenaars aan activiteiten of nevenprogramma's van grote manifestaties.
- Het stimuleren van het productieklimaat, vanuit het besef dat Arnhem zich veel duidelijker als productiestad kan profileren.
- Het bevorderen van kansen, zowel artistiek als promotioneel, om Arnhem als productiestad te profileren (made in Arnhem).

OM, fotograaf: Jan Siebers | Hans van Houwelingen, 'The Lights', Kerkplein in Arnhem

- Het stimuleren van cultuurparticipatie door het activeren en verbinden van diverse netwerken waarmee nieuwe doelgroepen bereikt kunnen worden.

GBK en SBK vragen een gemeentelijke bijdrage van f 75.000,- p.j. voor de ontwikkeling van dit nieuwe CBK. Mogelijk kan het CBK ook belast worden met andere coördinerende taken die nu door de gemeente uitgevoerd worden, zoals de projecten kunst in de openbare ruimte. Dat past in de gemeentelijk strategie van 'op afstand plaatsen'. (In steden als Groningen en Den Haag werkt een dergelijke constructie uitstekend).

Ateliervoorzieningen

SLAK vervult al 35 jaar een fundamentele rol in de culturele infrastructuur, in het bijzonder voor beeldende kunst. SLAK (Stichting Lediging Ateliernood Kunstenaars) is een intermediair dat het aanbod van atelier ruimte (of andere ruimten voor kunstbeoefening) en de vraag daarnaar op elkaar afstemt. De stichting houdt zich niet inhoudelijk met kunst bezig, maar facilitair. SLAK beheert zo'n 600 werkruimten; daarvan is 30% in vast beheer en circa 70% in tijdelijk beheer, de zogenaamde bruikleenpanden. Daar waar nieuw gebouwd wordt, probeert de stichting atelier ruimte voor kunstenaars te reserveren, wat bijdraagt aan de integratie van kunst en cultuur in nieuwe wijken. SLAK heeft landelijk een voorbeeldfunctie door z'n brede ervaring met het verwerven, beheren en toewijzen van ateliers. Die positie dreigt door recente ontwikkelingen ondermijnd te worden.

In Arnhem en omgeving is een toenemend tekort aan permanente ateliers met betaalbare huurprijzen. Verwacht wordt dat er de komende jaren zo'n 70-150 panden zullen verdwijnen. Oorzaak is dat een groot aantal bruikleenpanden moet worden afgestoten. Dit is vooral het gevolg van een bloeiende economie waardoor panden sneller dan voorheen gesloopt of verkocht worden en dus niet meer tijdelijk ingezet kunnen worden als atelier. SLAK heeft nu haar hoop gevestigd op de ontwikkeling van het voormalige gymnasium aan de Schoolstraat, op het vrijkomen van de 'oude' NUON-gebouwen aan de Westervoortsedijk en op het project Historische Kelders in de binnenstad. Vooral de eerste twee projecten zouden zoveel ateliers kunnen opleveren, dat een groot deel van het tekort weggewerkt kan worden.

Een bijkomend probleem is de forse prijsstijging voor het gebruik van ruimten. In plaats van de schappelijke condities die voorheen golden, wordt SLAK nu geconfronteerd met marktconforme prijzen die voor de stichting en voor de kunstenaars niet op te brengen zijn. De stichting heeft de prijzen voor huurders al naar boven bijgesteld, maar een pand dat voor een marktconforme vierkante-meter-prijs van f 120,- tot f 220,- wordt aangeboden is voor SLAK en de kunstenaars geen haalbare kaart. De stichting heeft dit probleem bij de gemeente aangekaart, in de hoop op ondersteunende maatregelen. Kunstenaars behoren meestal niet tot de rijke laag van de bevolking en als zij geen betaalbare werkruimten in Arnhem kunnen vinden, trekken zij naar elders.

Hans van Houwelingen, 'The Lights', Kerkplein in Arnhem | Hooghuis, 'Heidebrand', fotograaf: Jaap Akkerman | Hooghuis, Tentoonstelling van Charly Citron, fotograaf: Jaap Akkerman

Galeries en presentatiepodia

Naast de werkruimten zijn presentatiepodia een belangrijke factor in de infrastructuur voor beeldende kunst en vormgeving. Musea, galeries en instellingen die gelegenheid bieden voor tentoonstellingen, zorgen dat het werk van kunstenaars zichtbaar wordt voor het publiek en eventuele kopers. De galeries in Arnhem vormen nog geen goed geïntegreerd onderdeel van de culturele infrastructuur. Het aantal galeries voor een stad als Arnhem is gering en hun uitstraling reikt niet verder dan het eigen aandachtsgebied. De 'oudere' galeries hebben een min of meer vaste klantenkring opgebouwd die merendeels bestaat uit particulieren en bedrijven uit de regio, de jongere hebben moeite om een plekje in de markt te veroveren. Onderling wordt goed samengewerkt, bijvoorbeeld voor de aanpak van publiciteit en de organisatie van de jaarlijkse galeriewandeling die bedoeld is om meer bekendheid te geven aan galeries en hun activiteiten. Ook zijn er wel contacten tussen galeries en plaatselijke kunstenaars, maar die blijven beperkt tot incidentele activiteiten. Er zijn weinig galeries die regelmatig presentatiekansen bieden aan jonge kunstenaars en er zijn weinig projecten waar gesubsidieerde kunstinstellingen en galeries samenwerken om iets bijzonders tot stand te brengen, bijvoorbeeld musea met galeries of galeries met de HkA. Hooghuis en De Gele Ridder zijn gunstige uitzonderingen, galeries die regelmatig experimenten met nog onbekende kunstenaars aan durven gaan. Zij bieden hen niet alleen een presentatiepodium, maar ook gelegenheid om ervaringen uit te wisselen en het contact met publiek te

zoeken. Hooghuis krijgt van de Mondriaan Stichting subsidie voor het organiseren van tentoonstellingen en zou zonder die bijdrage niet kunnen bestaan.

Tentoonstellingen

De Sonsbeektentoonstellingen behoren tot de top van culturele boegbeelden die door hun internationale uitstraling het imago van Arnhem als cultuurstad uitdragen. Daarnaast zijn er tentoonstellingen en evenementen met een lokaal of regionaal bereik, zoals de Biënnale Gelderland, maar ook nieuwe initiatieven zoals de Biënnale van Nederlandse Figuratieve Kunst, die vanaf 2002 in Arnhem zal gaan plaatsvinden en het festival van striptekenaars, Bal du rat mort, dat deze zomer voor het eerst georganiseerd wordt tijdens de Sonsbeek Theater Avenue. Het is van belang voor de vitaliteit van de stad dat er een gemeentelijk budget is om dit soort initiatieven te ondersteunen als zij onverwacht de kop opsteken. In de paragraaf Festivals en evenementen wordt dit uitgebreider toegelicht.

De komende Sonsbeektentoonstelling is de negende in een periode van ruim vijftig jaar. De ambitie is om uit te groeien tot een regelmatig terugkerend evenement, dat zich qua status en prestige kan meten met de Documenta in Kassel en de Biënnale van Venetië. Tijdens de brede discussie waarmee het cultuurdebat 2000 begon, bleek Sonsbeek de onbetwiste lieveling van kunstwereld en politiek.

Recent is de Stichting 'Sonsbeek blijvend in beeld' opgericht, om de ten-

toonstellingen een continue basis te verschaffen. Deze stichting onderzoekt wat de meest realistische frequentie is van de tentoonstellingen en hoe de contacten met relaties in binnen- en buitenland in tussenliggende perioden onderhouden kunnen worden. De kennis en kunde voor het organiseren van de tentoonstelling moet vastgehouden worden. De stichting is het best op zijn plaats bij een instelling die een prominente rol heeft in de Arnhemse culturele infrastructuur, zoals het toekomstig Centrum voor Beeldende Kunst of het Museum voor Moderne Kunst.

Kunst in de openbare ruimte

De Sonsbeektentoonstellingen en de stroming de Arnhemse School (ontsproten aan de HkA) hebben een flinke impuls gegeven aan het beleid voor kunst in de openbare ruimte, dat terugvoert tot begin jaren '50. De basis voor dit beleid is de rijksregeling dat 1-1,5% van de bouwsom van overheidsgebouwen bestemd wordt voor realisering van een kunstwerk. Sinds 1968 wordt de gemeente ondersteund door de adviescommissie Beeldende Kunst en Vormgeving, die gevraagd en ongevraagd advies uitbrengt aan het college van Burgemeester en Wethouders over kwesties waarbij de kwaliteit van beeldende kunst aan de orde is. De commissie neemt ook het initiatief tot nieuwe kunstprojecten, veelal in samenwerking met gemeentelijke diensten, architecten en instellingen. De commissie BKV adviseert over de volgende gebieden: kunstopdrachten in het kader van de percentageregeling bij verbouw of nieuwbouw van gemeentelijke openbare gebouwen; kunst en vormgevingsprojecten op initiatief van de gemeente, stedenbouw of architectuur; kunstopdrachten in de openbare ruimte op initiatief van derden of in samenwerking met derden; beheer van kunstwerken in de openbare ruimte; kunstaankopen en schenkingen van beelden aan de gemeente.

Het realiseren van projecten Kunst in de openbare ruimte gaat gepaard met complexe interacties tussen bestuurlijke ambities, belangen van projectontwikkelaars, bewonerswensen en opvattingen van kunstenaars. Participatie van betrokken publieksgroepen maakt integraal deel uit van het opdrachtenbeleid. Zo'n project kunst in de openbare ruimte is vaak de eerste kennismaking van het brede publiek met beeldende kunst. Daarom is voor de opdrachtgever ook een belangrijke taak weggelegd in het enthousiasmeren van het publiek. Door discussies over de functie en de wenselijkheid van kunst in de openbare ruimte wordt het openbare karakter benadrukt en is het mogelijk om een bewust en betrokken publiek te genereren.

'...Ik heb er niet voor geleerd, dus ik snap niks van kunst...', '...Wat moet ik met een kunstwerk voor mijn deur, geef mij maar een bank en rozen...': uitspraken van wijkbewoners toen zij bij de keuze van een kunstwerk in hun wijk werden betrokken. De vraag waarom de gemeente geld aan kunst besteedt en onzekerheid over gebrek aan kennis van kunst en cultuur, leidden in eerste instantie tot grote scepsis bij de bewoners van Presikhaaf. Dankzij een actieve werkgroep met bewoners uit de wijk, atelierbezoeken en diapresentaties, werd de meerwaarde van de beeldende kunst voor de wijk ingezien en ontstond er een positieve sfeer. De wijkbewoners werden een serieuze gesprekspartner voor kunstenaar en adviescommissie. Dit leidde uiteindelijk tot een zeer betrokken en unanieme keuze door een groot aantal wijkbewoners voor het kunstwerk 'Luchtstenen' van Rob Sweere voor de Groene Kamer.

Culturele planologie

In 1997 zette de commissie BKV met de nota 'Het beeld van de stad & het beeld in de stad' nieuwe beleidslijnen uit voor de komende jaren.

Geconstateerd werd dat er een verschuiving heeft plaatsgevonden van autonome, op zichzelf staande kunst naar meer geïntegreerde kunst.

De nieuwe lijn is om niet alleen vrije opdrachten te verstrekken, maar bij kunst in de openbare ruimte ook aan toegepaste kunst te denken en kunstenaars en vormgevers te betrekken bij de vormgeving van straatmeubilair en de inrichting van de openbare ruimte.

Arnhem streeft ernaar om in nieuwbouwwijken gelijktijdig met de bouwprojecten een kunstopdracht tot stand te brengen. Culturele planologie krijgt dan vorm en inhoud door projecten aan te laten sluiten bij stedenbouwkundige ontwikkelingen. In dat kader werken de gemeentelijke diensten Maatschappelijke Ontwikkeling/Cultuur en Stadsontwikkeling samen aan een groot aantal projecten. Bij een goede aansturing door de commissie BKV biedt dit beleid ongekende kansen om kunst in te zetten als beeldbepalend kwaliteitselement bij nieuwbouwprojecten en bij stadsvernieuwingsprojecten.

Beeldende kunst kan bijdragen aan de sociaal maatschappelijke status van een wijk en die op een hoger plan tillen. Het vergroot de herkenbaarheid van de stad en de binding van mensen met hun wijk. Een actueel voorbeeld van culturele planologie waarbij beeldende kunst, architectuur en planologie hand in hand gaan is het plan voor de Vinexwijk Schuytgraaf. Voor deze nieuwe wijk is een ambitieus en vooruitstrevend kunstenplan ontwikkeld. Een studieteam bestaande uit La Salle, H.W. Werther en

Lucas Verwey van Schie 2 onderzocht de mogelijkheden voor kunst in een Vinexwijk. De resultaten van het onderzoek, beschreven in het rapport 'GGN generator', dienen als voedingsbodem voor de uiteindelijke kunstopdrachten. Drie kunstenaarsteams krijgen een kunstopdracht met een titel mee: geheugen, geluk of natuur. De ontwikkeling van het project zal te volgen zijn via een internetsite. De site kan uiteindelijk een onderdeel worden van de Geheugen Generator-opdracht. Zo wordt een relatie gelegd van de openbare ruimte op internet naar de openbare ruimte in de nieuwe wijk.

Overzicht subsidies

Structurele gemeentelijke bijdragen aan Arnhemse BKV-instellingen en musea (niveau 2000):

	bedragen in f
Gemeentemusea	3.030.000
GBK/De Gele Ridder	56.000
SLAK	204.000
Het Grafisch Centrum/PlaatsMaken	122.000

Semi-flexibele bijdragen via de geldstroom Beeldende Kunst als onderdeel van het Actieplan Cultuurbereik 2001-2004:

Hooghuis	30.000
GBK/De Gele Ridder	52.000
Het Grafisch Centrum/PlaatsMaken	70.000
Gemeentemusea	40.000
St. Beeldende Kunst Gelderland	25.000
Fonds monumentale kunst	50.000
Overigen	13.000
Subtotaal	280.000

Conclusies en keuzemenu

De aanwezigheid van kunstenaars, vormgevers en kunstinstellingen is van belang voor zowel het sociaal-maatschappelijk als het economisch klimaat van Arnhem. Arnhem heeft een goede infrastructuur voor beeldende kunst en vormgeving, maar enkele kleine instellingen hebben moeite om het hoofd boven water te houden. Er zijn diverse kansen voor het versterken van de infrastructuur van Arnhem als beeldenstad op korte en langere termijn:

- Kunst in de openbare ruimte
Het verdient aanbeveling het budget van het Fonds Monumentale Kunst voor projecten kunst in de openbare ruimte te verhogen. (Arnhem heeft hiervoor f 90.000,- per jaar te besteden, een stad als Utrecht f 500.000,-) Een andere optie is de percentageregeling niet alleen van toepassing te verklaren bij openbare gebouwen, maar ook bij het bouwrijp maken van nieuwe woonwijken, de aanleg van wegen, openbaar groen, bruggen en woningbouw. Momenteel wordt dit per project bekeken.
- Semi-structurele subsidies
Het bedrag dat via de 'geldstroom BKV' voor de infrastructuur beeldende kunst en vormgeving beschikbaar is, is sinds het convenant 1993-1996 gelijk gebleven, namelijk f 280.000,- per jaar. Voor 2001-2004 zal dat nog minder worden, doordat de provinciale bijdrage voor PlaatsMaken met f 20.000,- is gekort. Met een extra subsidie (in totaal f 100.000,-) zouden de kwetsbaarste BKV-instellingen, vooral Hooghuis en Plaats-Maken aan professionalisering van hun organisaties en apparatuur kunnen werken en daardoor hun dienstverlening aan (jonge) kunstenaars verbeteren.
- Ateliervoorzieningen
De ateliernood kan gelenigd worden door SLAK te steunen bij de verwerving van grote panden, zoals het monumentale pand aan de Schoolstraat en de 'oude' NUON-gebouwen aan de Westervoortseweg. Ook bij de planontwikkeling voor multifunctionele wijkcentra kan 'huisvesting ateliers' een aandachtspunt zijn. Daarbij zouden de condities en prijzen voor huur en bruikleen gematigd moeten worden om de ateliers betaalbaar te houden voor kunstenaars.
- Sonsbeek blijvend in beeld
De Sonsbeektentoonstellingen krijgen een betere basis als een grote instelling de zorg op zich neemt van de Stichting Sonsbeek blijvend in beeld en de organisatie van (toekomstige) Sonsbeektentoonstellingen. Daarbij valt te denken aan het Museum voor Moderne Kunst of het Centrum voor Beeldende Kunst en Vormgeving.
- Centrum voor Beeldende Kunst
Bij de planontwikkeling voor de binnenstad kan de gemeente (met de provincie Gelderland) een voorziening voor het nieuwe Arnhems/

Gelderse Centrum voor Beeldende Kunst realiseren. Gezien de stedelijke, regionale en provinciale functie van dit centrum, zou deze instelling goed passen in het Paradijs. Gedacht wordt aan een jaarlijkse gemeentelijke bijdrage van *f* 75.000,-.

MUSEA

Betrokken partijen

- > Museum voor Moderne Kunst Arnhem
- > Centrum voor Beeldende Kunst (i.o.)
- > Historisch Museum Arnhem
- > Stichting Sonsbeek blijvend in beeld
- > Museum Kröller-Müller
- > Partners Historisch Centrum
- > Nederlands Openlucht Museum
- > Hogeschool voor de Kunsten Arnhem (HkA)
- > Gemeente Arnhem
- > Culturele en cultuurhistorische instellingen
- > KAN-partners, provincie Gelderland
- > Rijk, Mondriaan Stichting

Er zijn 9, merendeels kleine musea in Arnhem. Dat lijkt wellicht veel, maar is niet buitengewoon voor een provinciehoofdstad. Nederland telt meer dan 1000 musea en in tien jaar is de oppervlakte die door museumgebouwen in beslag wordt genomen ruim verdubbeld. Musea verschillen nogal in aard, omvang en collecties: er zijn cultuurhistorisch gerichte musea, zoals het Nederlands Openluchtmuseum, het Historisch Museum Arnhem, Kasteel Zypendaal, Schatkamer St Walburgis Basiliek, en musea die dichterbij het heden staan, zoals het Museum voor Moderne Kunst Arnhem. Daarnaast zijn er 'thema'musea zoals het Oorlogsmuseum '40-45 (in Schaarsbergen), Bronbeek, het Nederlands Wijnmuseum en het toekomstige Watermuseum in Arnhem.

Deze paragraaf verkent de positie en toekomstperspectieven van belangrijke spelers in het museale veld zoals de gemeentemusea, het Nederlands Openluchtmuseum (NOM) en de plannen van Museum Kröller-Müller voor een vestiging van dit museum in Arnhem.

Musea en publiek

De positie en het functioneren van musea in de maatschappij staan in toenemende mate ter discussie. Sinds een paar jaar stagneert de groei van museumbezoek. Eenderde van de bevolking bezoekt jaarlijks een of meer malen een museum, tweederde komt er dus nooit. Dit ondanks de toename van opleidingsniveau, welvaart en vrije tijd. Of we het leuk vinden of niet, bij de hedendaagse zapcultuur, het verdwijnen van de klassieke doelgroepstratificatie, en het grillige gedrag van de momentconsument

zullen musea zich moeten bezinnen op hun profiel en presentatie. De kritiek is vooral dat musea als 19^e-eeuws fenomeen niet toegerust zijn voor de 21^e eeuw, maar dat zij zich moeten transformeren tot meer naar buiten gerichte, laagdrempelige instellingen. De ideële basis voor musea is nog steeds dezelfde: zij zijn bedoeld als bewaarplaatsen van schatten uit heden en verleden, die bijdragen aan ontwikkeling en reflectie van de samenleving. De vraag is echter, of de vrij statische presentatie die musea eigen is, nog wel voldoende aantrekkingskracht heeft voor het toekomstige publiek. De nadruk zou minder moeten liggen op behoud en beheer en meer op het toegankelijk presenteren van collecties voor een breed publiek, zo meent de Staatssecretaris voor Cultuur. Wat betreft de collecties heeft hij de aandacht gevestigd op selectiebeleid en collectiemobiliteit (het tonen van collecties buiten het eigen museum, uitwisseling met andere musea e.d.)

Van Dale definieert het begrip museum als 'een permanente instelling, in dienst van de gemeenschap en haar ontwikkeling, toegankelijk voor het publiek, niet gericht op het maken van winst, die de materiële getuigenissen van de mens en zijn omgeving verwerft, behoudt, wetenschappelijk onderzoekt, presenteert en hierover informeert voor doeleinden van studie, educatie en genoegens'.

Die laatste functies, educatie en het genoegens dat publiek aan museumbezoek beleeft, zijn belangrijker geworden ten koste van de eerstgenoemde. Museumbezoek moet concurreren met tal van alternatieve tijdsbestedingen waaruit mensen kunnen kiezen. Het publiek stelt hoge eisen, is op zoek naar een 'belevens', iets bijzonders. Dat geldt ook en vooral voor jongeren, opgegroeid in een dynamische multi-mediacultuur, met film, TV, video, CD-ROM en computer. Zij willen in een museum meer beleven dan 'zalen vol schilderijen met verklarende teksten'.

Het is denkbaar dat velen van hen later ook als volwassenen de voorkeur zullen blijven geven aan vormen van populaire cultuur. De grenzen tussen kunst en media, tussen amusement, informatie en educatie, tussen kunst en kitsch vervagen. Juist in deze context kunnen musea en andere culturele instellingen een belangrijke rol spelen in het stimuleren van kwaliteitsbesef. Musea die jongeren willen bereiken, maken meer kans als zij aanknopingspunten zoeken bij de jongerencultuur, de beeldcultuur die jongeren interesseert, waar zij een groot deel van hun vrije tijd aan besteden. Die vormt voor hen een aantrekkelijk startpunt voor vergelijkend onderzoek met andere beelden, die deel uitmaken van de 'erkende' kunst.

Gemeentemusea

De gemeentemusea onderkennen de bovenbeschreven ontwikkelingen en willen daar in het activiteitenbeleid op inspelen. Met deze musea beschikt Arnhem over voorzieningen die ondanks beperkte middelen relatief veel weten te bereiken. Opmerkelijk is dat het Museum voor Moderne Kunst landelijk bekend staat als een actief en toegankelijk museum, terwijl dit in de directe omgeving van het museum niet zo gezien wordt. Overigens lijkt daar verandering in te komen; de Raadscommissie Cultuur was ondubbelzinnig enthousiast over het nieuwe beleidsplan van het museum. Het meerjarenbeleidsplan 2001-2004 vormt het inhoudelijk en organisatorisch kader voor de gemeentemusea in deze periode. De speerpunten zijn: het wegwerken van de financiële (structurele) tekorten en het versterken van het profiel van beide musea door (jongeren)educatie, het gebruik van nieuwe media en het intensiveren van de marketing-inspanningen.

Het museale aanbod van de gemeentemusea is rijk, gevarieerd en breed. Beide musea bezitten (deel)collecties die binnen ons land tot de absolute top behoren (vooral de magisch realisten), en waarvoor ook van buiten de landsgrenzen belangstelling bestaat. De breedte van het aanbod vormt zowel de kracht als de zwakte. De reikwijdte van het verzamel- en presentatiegebied loopt van lokale geschiedenis tot oude kunst, van oude kunstnijverheid tot moderne toegepaste kunst en design, van stadsgeschiedenis tot hedendaagse kunst. Dat is niet bevorderlijk voor een duidelijk beeld naar buiten. Daar komt bij dat de middelen voor aankopen en presentaties uiterst beperkt zijn. In de komende periode zal het collectiebeleid daarom kritisch worden gezien. Dat geldt ook voor de conserveringstechnische staat van de collecties. In het kader van de landelijke impuls tot collectiemobiliteit wordt overwogen of delen van de depotcollectie in andere (museale) instellingen een vitalere functie kunnen krijgen. Om het in marketingtermen te formuleren: de gemeentemusea moeten zich sterker profileren en helderder positioneren. De buitenwereld moet weten waar de gemeentemusea voor staan en waar ze niet voor staan. Het huidige functioneren van het Historisch Museum, dat net vijf jaar bestaat, geeft aanleiding tot ernstige zorg. De inhoudelijke kwaliteit van het aanbod en de collecties staan niet ter discussie en het monumentale gebouw vormt een waardevol decor voor de presentaties. De bezoekers en het publieksbereik van dit museum laten echter veel te wensen over. De komende tijd zal de potentie van dit museum nader onderzocht worden. Op basis van dat onderzoek is na te gaan of aanbod, presentatie, maar ook zaken als bewegwijzering en visuele zichtbaarheid in de stad,

Historisch Museum het Burgerweeshuis

Historisch Museum het Burgerweeshuis, Het poppenhuis van L. Ansingh, fotograaf: W. Franken

Beeldentuin Museum voor Moderne Kunst, Alighiero Boetti, 'Zonder titel', 1993 (Aankoop uit Sonsbeek '93)

aanpassing behoeven en of dit logistiek en financieel te realiseren is. Als het rendement te laag en het functioneren perifeer blijft, moet gezocht worden naar alternatieven. Om de actieradius van het museum te vergroten, ligt het aanhaken bij andere instellingen voor de hand. Er is bijvoorbeeld een relatie te leggen met de plannen voor het Historisch Centrum. (Zie de paragraaf Archieven en de paragraaf Media en informatietechnologie; de Infoboulevard) of met de plannen van het Nederlands Openluchtmuseum om nauwe vormen van samenwerking met andere musea aan te gaan.

Nederlands Openluchtmuseum (NOM)

Het NOM heeft naam gemaakt door zich te ontwikkelen van een vrij onopvallend museumpark tot een levendig en gevarieerd museum-complex, waar van alles te doen is. 'Onze bezoekers ontdekken, zien en beleven hoe miljoenen mensen in Nederland leefden tot aan de dag van vandaag' schrijft het NOM in zijn beleidsplan 2001-2004. Bezoekers zullen zich niet snel vervelen op het uitgestrekte terrein want het museum hanteert een heel scala aan verleidingsstrategieën om hen het verhaal van het verleden te vertellen: 'living history' presentaties, demonstraties, participatieprogramma's, actuele thematentoonstellingen, culturele optredens en educatieve projecten. Met deze projecten probeert men bezoekers uit alle lagen van de bevolking, van alle leeftijden en culturele achtergronden te trekken en een leerzaam en boeiend bezoek te bieden. Bij het samenstellen van het programma en de activiteiten laat het

Museum voor Moderne Kunst, Tentoonstelling 'Re(f)use', fotograaf: Tom Lingnau & Frank Schuhmacher

Openluchtmuseum zich inspireren door de bezoekers zelf, die actief worden betrokken bij plannen voor activiteiten.

Het NOM is erg sterk in het ontwikkelen van doelgroep-gericht aanbod, zoals educatieprogramma's voor het onderwijs. De Gelderse steunfunctie Edu-Art bemiddelt in het contact met de scholen in de regio. Het NOM richt zich daarbij in eerste instantie op de eigen KAN-regio en daarnaast op de rest van Nederland. Enkele voorbeelden:

- Doe-mee-projecten voor peuters en kinderen.
- Het Karrenproject voor het basisonderwijs.
- Kindererf, een plek waar schoolkinderen via eigen ervaringen kunnen leren.
- Slagkracht, een programma voor het VMBO.
- Vanaf 2002 een structureel programma voor groepen nieuwe Nederlanders.
- Brieven aan de toekomst, een project met het Meertens Instituut en het Nederlands Centrum voor Volkscultuur.

In 2000 heeft het NOM er een grote attractie bij gekregen: het Holland-Rama, waarmee bezoekers een reis door de tijd kunnen maken. De nieuwbouw van de entree en de vormgeving van het HollandRama geven het museum een eigentijdser aanzien en beleveniswaarde. Hiermee hoopt het NOM de bezoekerscijfers in 2001-2004 te zien stijgen van 300.000 (peildatum 1998) tot 430.000 per jaar.

Het tentoonstellingsaanbod omvat presentaties van kleding, sieraden en

gebruiksvoorwerpen in het museumpark en in de nieuwbouw. De historische bedrijven en boerderijen op het terrein zijn zoveel mogelijk in bedrijf en er worden producten gemaakt, zoals brood en papier. In de toekomst wil men graag zelf bier brouwen.

Het NOM gaat onderzoeken of het samen met andere Arnhemse cultuurhistorische instellingen een virtueel, interactief museum van het dagelijks leven kan ontwikkelen.

Door de decentrale ligging van het museum is er (te) weinig interactie met de binnenstad. Het NOM heeft vervoersplannen ontwikkeld om hierin verbetering te brengen, zoals het betrekken van Connexxion bij het vervoer voor scholen en een plan om een historische tramverbinding van het museum naar het centraal station te realiseren. Een andere mogelijkheid om de bezoekersstroom van het NOM richting stad te leiden is het museum te betrekken bij de plannen voor een Gelders Historisch Centrum (in de Infoboulevard) of bij de programmering van het Historisch Museum Arnhem. Al dergelijke plannen zijn alleen te realiseren met steun van de gemeente.

Culturele planologie

In relatie tot de plannen voor stedelijke vernieuwing is van diverse kanten (o.a. door de cultuureconoom prof. A. Klamer en door adviesbureau Twijnstra en Gudde) opgemerkt dat het Arnhem nog ontbreekt aan een grote ‘culturele magneet’. Een gezaghebbend museum zou deze functie kunnen vervullen en in dat kader willen de gemeente Arnhem, het KAN en de provincie Gelderland de haalbaarheid onderzoeken van een vestiging van het Kröller-Müller Museum in Arnhem aan de Rijn.

Plannen maken voor een culturele voorziening die ook in 2015 nog publiek zal trekken, impliceert een integrale visie op de stedelijke ontwikkeling in relatie tot de sociaal-maatschappelijke en culturele infrastructuur. Recente ervaringen met nieuwe musea tonen aan hoe essentieel het is om verder te kijken dan de bijzondere locatie en architectuur. Het totaalconcept van vorm en inhoud moet afgestemd zijn op het potentiële publieksbereik voor korte en langere termijn.

Vanuit het oogpunt van stedelijke ontwikkeling is het relevant dat Arnhem via aansluiting op het geavanceerde HSL-treinverkeer een Europese stad wordt in de ware zin des woords. Dat beïnvloedt de economische perspectieven, het vestigingsklimaat en de attractiviteit van de stad voor toeristen en ‘dagjesmensen’. Alleen al in de KAN-regio wonen over 10 jaar 800.000 mensen. Met de HSL kunnen ook Duitse bezoekers in korte tijd naar Arnhem reizen.

Ten aanzien van de sociaal-maatschappelijke en culturele infrastructuur is het zaak dat culturele voorzieningen hun aanbod goed toesnijden op bepaalde doelgroepen (in termen van leeftijd, interesses en bestedingspatroon). Ook een zorgvuldige positionering ten aanzien van andere culturele instellingen is van belang. Voor een nieuw museum zijn dat vooral de instellingen die in de paragraaf Beeldende Kunst en Vormgeving zijn genoemd en de musea in Arnhem en omgeving. De Raad voor Cultuur heeft twijfels bij het bestaansrecht van een nieuw museum voor moderne en hedendaagse kunst in Arnhem, vanwege het nabije Kröller-Müller, het Van Reekummuseum in Apeldoorn, Museum Het Valkhof in Nijmegen en het Museum voor Moderne Kunst in Arnhem.

Kröller-Müller aan de Rijn

In november jl. gaf het Kröller-Müller Museum met een uitgebreide notitie een aanzet voor de plannen. Op deze startnotitie is positief gereageerd door de bestuurders van de gemeente Arnhem, de provincie Gelderland en KAN. Momenteel wordt gewerkt aan een plan van aanpak en een rapportage die in mei/juni beschikbaar is. De rapportage zal nader ingaan op het profiel van het museum, de locatie en de kosten voor realisering van de nieuwbouw en de exploitatie.

Het museum wil voor de Arnhemse vestiging het accent leggen bij werken uit de eigen collectie die de stromingen van 1960 tot heden representeren, en actuele ontwikkelingen in de kunst belichten. Tijdens het Arnhemse cultuurdebat werd door deskundigen opgemerkt dat dit waarschijnlijk een te smalle basis is om het beoogde nieuwe, jonge en internationale publiek van 150.000 bezoekers te trekken. Het concept voor het nieuwe museum zou liefst duidelijke 'publiekstrekkers' moeten omvatten, zoals ook het moedermuseum die heeft. Het Kröller-Müller Museum in Nationaal Park de Hoge Veluwe ontvangt jaarlijks ca. 350.000 bezoekers. Het publiek, waaronder veel Duitsers en andere buitenlanders, komt vooral af op de combinatie cultuur-natuur, de beeldentuin en de werken van Vincent van Gogh, Isaac Israëls en Brancusi.

Gezien het gegeven dat er in Arnhem en omgeving al diverse musea voor moderne en hedendaagse kunst zijn, dient een kansrijk concept voor een nieuwe, grote museale instelling zich door aanbod en activiteiten te onderscheiden van de omringende musea. Tijdens het cultuurdebat over beeldende kunst, vormgeving en musea werd ervoor gepleit om, ter oriëntatie op en voorbereiding van de nieuwe voorziening, te beginnen met programma-activiteiten.

Positionering en profilering

Het is niet zondermeer aan te nemen dat Arnhem, gelet op schaal en verzorgingsgebied, plaats kan bieden aan twee museale instellingen voor moderne en hedendaagse kunst. De gemeentemusea stellen zich constructief op in de discussie en planontwikkeling rond een tweede Kröller-Müller Museum. Als de plannen van Kröller-Müller inderdaad duiden op een hoogwaardig museum met een internationaal collectie- en publieksbereik, dan moet geen enkele vorm van samenwerking worden uitgesloten. Denkbaar modellen lopen uiteen van samenwerking op programmatisch en personeel niveau, tot en met volledige integratie van functies onder hetzelfde dak. Bij die afweging zullen de voor- en nadelen van de huidige huisvesting van het Museum voor Moderne Kunst een belangrijke rol spelen. De ligging van het museum is uniek en wordt door bezoekers zeer gewaardeerd, maar er is een nijpend gebrek aan ruimte. (Een tentoonstellingsruimte in het Paradijs zou daarvoor overigens ook een oplossing kunnen bieden.)

Vanuit de sterke punten in de Arnhemse culturele infrastructuur gereedeneerd, zou het nieuwe museum ook aansluiting kunnen zoeken bij de naam en faam die de Hogeschool voor de Kunsten Arnhem heeft op het gebied van toegepaste kunst, met name mode en design. De beeldende disciplines van de HkA zijn vooral georiënteerd op toegepaste kunst (ca. 80% van de studentenpopulatie, met accent op mode en design). Het Museum voor Moderne Kunst combineert de aandacht voor autonome en toegepaste kunst (respectievelijk $2/3-1/3$). En dan is er uiteraard de Sonsbeektentoonstelling, die zich richt op autonome kunst (ruimtelijk werk).

Een futuristisch concept dat een brug probeert te slaan tussen 'museum voor eigentijdse (autonome) kunst' en 'expositiepodium voor toegepaste kunst', wijkt af van de traditionele, 19^e-eeuwse opvattingen over een museum: het scheidt een ruimte waar beweeglijke performance even belangrijk is als statische presentatie. Het publiek komt hier dan niet alleen om 'kunst aan de muur' te zien, maar ook om shows bij te wonen; zowel virtuele als fysieke presentaties. Vervolgens surft men naar een virtuele kunstveiling of gaat men winkelen in de aangrenzende design-boetieks.

In elk geval zal een concept voor een tweede Kröller-Müller Museum eigen, gezichtsbepalende kenmerken moeten hebben waardoor het tot de verbeelding gaat spreken. Daarbij zal duidelijk moeten worden of de instelling vooral gaat functioneren als een tentoonstellingsgebouw (een kunsthof) of als een volwaardig museum, met een eigen beleid voor het

verzamenen, beheren, toegankelijk maken en presenteren van de collectie. Dit is een punt dat voor het uitwerken van het inhoudelijke, organisatorische en financiële concept uiteraard grote consequenties heeft. Een nog verder gaande optie is dat de gemeente met het Kröller-Müller Museum en andere culturele instellingen de mogelijkheid onderzoekt om diverse culturele activiteiten in een multifunctioneel gebouw samen te brengen. De profielschets in de rapportage voor het plan van aanpak van Kröller-Müller zou daar dan duidelijke aanknopingspunten voor kunnen bieden.

Conclusies en beleidsvoornemens

De museale infrastructuur in Arnhem is flink in beweging. Een belangrijke factor daarin is de eventuele toekomstige vestiging van een Kröller-Müller Museum aan de Rijn. Binnenkort zal er meer zicht zijn op het profiel, de positionering en de kosten.

Is de ambitie om grote buitenlandse tentoonstellingen naar Nederland te halen, die ons land nu niet bereiken (zoals het overzicht van Californische kunst na 1960, dat twee jaar geleden wel in Kopenhagen te zien was)? Biedt het een podium aan jong Arnhems talent, zoals het Gronings Museum bijvoorbeeld werk van Victor & Rolf toont?

– Kröller-Müller aan de Rijn

Als er straks een aantrekkelijk plan ligt, dat overtuigt op de genoemde punten, is dit een kans die de stad niet mag missen. Een uitdaging voor bestuurders en ambtenaren om het proces in goede banen te leiden en de nodige bronnen aan te boren voor de financiering van het geheel. Ook ligt er dan een schone taak voor de architectuur om een gebouw te ontwerpen waarvan de esthetische waarde, de gebruikswaarde en de technische waarde in optimale harmonie zijn met de collecties, de functies van de ruimten en de omgeving waarvan het gebouw deel uitmaakt.

– Museum voor Moderne Kunst

Met de gemeentemusea beschikt Arnhem over voorzieningen die ondanks beperkte middelen relatief veel weten te bereiken. Het Museum voor Moderne Kunst Arnhem staat landelijk bekend als een actief en toegankelijk museum, en verdient ook in de directe omgeving meer waardering. Het museum vraagt in het meerjaren-beleidsplan 2001-2004 een extra subsidie van f 150.000,- voor marketing, educatie en informatietechnologie. Elk van deze vragen

wordt in het beleidsplan goed onderbouwd en in de ambtelijke reactie als nodig en redelijk onderschreven. (Zie bijlagen.)

- Historisch Museum
Het functioneren van het Historisch Museum, dat net vijf jaar bestaat, geeft aanleiding tot ernstige zorg. De komende tijd zal de potentie van dit museum nader onderzocht worden. Als het rendement te laag en het functioneren perifeer blijft, moet gezocht worden naar alternatieven. Om de actieradius van het museum te vergroten, ligt het aanhaken bij andere instellingen, bijvoorbeeld de plannen voor een Historisch Centrum, voor de hand. (Zie de paragrafen Archieven en Media en informatietechnologie.)

- Nederlands Openluchtmuseum
Het NOM is weliswaar een rijksmuseum, maar toch ook een van die instellingen waar Arnhem trots op mag zijn. De verbinding van het museum met de binnenstad is te verbeteren door samenwerking op het gebied van programmering en aantrekkelijke vervoersmogelijkheden. Met beide punten is inmiddels een begin gemaakt. De mogelijkheden voor intensieve betrokkenheid van het NOM bij de activiteiten van het Historisch Museum zijn ook de moeite van het onderzoeken waard.

ARCHITECTUUR EN STEDENBOUW

Betrokken partijen

- > Gemeente Arnhem (S.O., S.B., Cultuur)
- > Monumentenzaken
- > Commissie Beeldende Kunst en Vormgeving
- > Commissie Welstand
- > Hogeschool Larenstein
- > HkA; Academie voor Bouwkunst, afdeling OK5 Beeldende kunst en de publieke ruimte
- > Universiteit Nijmegen
- > Vereniging Stadsschoon
- > Bedrijfsleven, Kenniscentrum Connect
- > Architectuurcafé
- > Provincie Gelderland, KAN-partners
- > Nederlands Architectuur Instituut
- > Gelders Genootschap
- > Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst
- > Bond van Nederlandse Architecten
- > Beroepsvereniging van Nederlandse stedenbouwkundigen en planologen
- > Nederlandse Vereniging van tuin- en landschapsarchitecten

Arnhem werkt aan vele plannen voor stedelijke ontwikkeling, zowel voor het centrum (Rijnboog, Arnhem-Centraal, Paradijs,) als de wijken (Schuytgraaf, Geitenkamp, Malburgen, Presikhaaf, Elden). Nationaal en internationaal befaamde architecten worden betrokken bij diverse projecten, ondersteund door multidisciplinaire teams. Er ligt een visie Arnhem 2015 die een goed kader biedt voor nadere uitwerking en er is meer contact tussen gemeentelijke diensten dan voorheen het geval was. Toch werden er heel wat zorgen geuit tijdens een recente expertmeeting over de culturele dimensie van architectuur en stedenbouw, want zelden was de bouwopgave zo complex als in deze tijd. Planologen, stedenbouwkundigen en architecten opereren in een ingewikkeld krachtenspel, waarin enerzijds hun mogelijkheden beperkt worden door allerlei directe en indirecte externe factoren, maar zich anderzijds ook weer nieuwe mogelijkheden voordoen.

Identiteit

In de strategische visie voor het bestuursakkoord 1998-2002 wordt Arnhem getypeerd als een kruispunt van natuur, cultuur, mobiliteit en economische dynamiek. Een veelzijdige stad, waar mensen graag wonen, werken en hun (vrije) tijd doorbrengen. De ambities voor 'onderweg naar 2015' zijn: het vergroten van de kwaliteit van de stedelijke samenleving, beter benutten van de stedelijke ruimte, de ecologische en economische mogelijkheden in overeenstemming brengen met het karakter van de stad en de bevolking en vergroten van de belevingswaarde van de stad.

Impressie Paradijsgebied

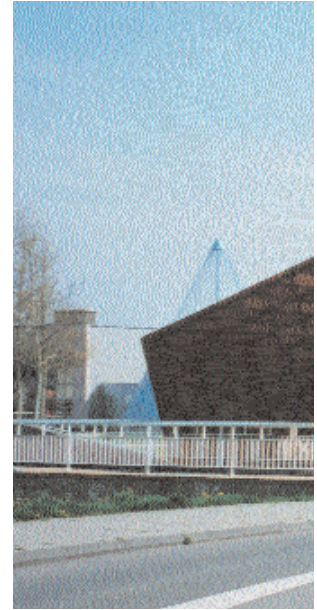
Rijnbooggebied Arnhem, foto: Gemeentearchief Arnhem

Gemaal in Rijkerswoerd, architect Ed Morroy
foto: Gemeentearchief Arnhem

Deze visie is vertaald naar een structuurplan voor de stedelijke ontwikkeling, dat invulling geeft aan de planvorming voor zover het de kwantitatieve aspecten betreft. Het structuurplan bevat ook een aanzet voor kwalitatieve aspecten, die betrekking hebben op de identiteit van de stad. Die vraag raakt de kern van het debat over de culturele dimensie van stedenbouw en architectuur. Daarin draait het om sleutelbegrippen als identiteit, kwaliteit en publieke/private ruimten. Wat is de identiteit van een stad als Arnhem; waaraan kunnen planologen, architecten, landschapsarchitecten en stedenbouwkundigen inspiratie ontleenen? Is er een thema dat als rode draad kan fungeren om alle projecten te verbinden en een zekere mate van consistentie in de uitwerking op alle schaalniveau's te garanderen?

Vraag mensen in Arnhem waardoor hun stad zich onderscheidt van andere, en de kans is groot dat ze de parken noemen (Sonsbeek), het wijdse en groene. Waarschijnlijk is er in het collectieve bewustzijn een grote eensgezindheid over dit onderscheidend kenmerk voor de identiteit van de stad. In bestuurlijke, maar ook in artistieke visies zal zo'n eenduidig kenmerk al snel als te beperkt ervaren worden, en vervolgens verbonden worden met andere kwaliteiten die belangrijk zijn voor de stad. Daardoor verliest het als 'identiteitsbepaler' aan kracht.

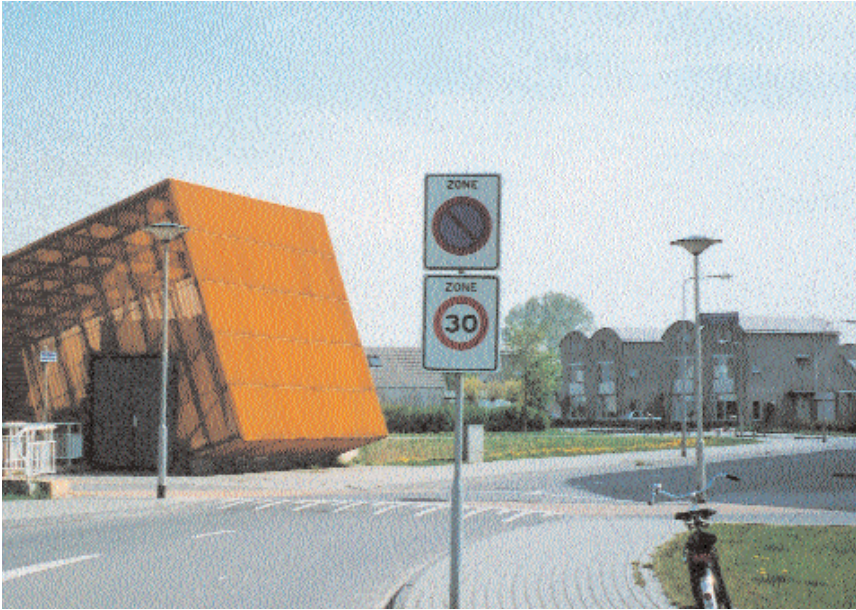
Jan Hoet, artistiek directeur van de 9^e beeldtentoonstelling Sonsbeek, lost dat op door de kwestie zelf centraal te stellen in LocusFocus, gekoppeld aan 3 locaties die typerend zijn voor Arnhem's identiteit: het park Sonsbeek, de Eusebiustoren, als icoon van de geschiedenis van de stad en

het winkelcentrum Kronenburg, als beeld van de hedendaagse stad. Daarmee legt hij een verbinding tussen heel diverse publieke ruimten en semi-publieke ruimten die samen het beeld van Arnhem bepalen.

Publiek/privaat

Iets dergelijks valt te verwachten van de Spaanse architect Manuel de Solà-Morales, die van het samenwerkingsverband Rijnboog de opdracht kreeg om (het stedenbouwkundig deel van) het masterplan Rijnboog te ontwerpen. Deze architect heeft naam gemaakt door de manier waarop hij de tweedeling publiek/privaat weet te overbruggen. Zijn ideeën daaromtrent heeft hij (ondermeer) in Barcelona op overtuigende wijze aanschouwelijk gemaakt. In de stedenbouw is het gebruikelijk om te denken in de termen publiek/privaat, niet alleen om aan te geven welke ruimten toegankelijk zijn voor publiek en welke tot het privé-domein behoren, maar ook om aan te geven tot hoever de overheidsbemoeienis reikt. Publiek en privaat worden dan gezien als elkaar uitsluitende categorieën. De Solà-Morales introduceert een eigen term, 'gemeenschappelijke ruimten', voor 'al die plaatsen waar het dagelijkse leven geleefd, voorgesteld en herinnerd wordt'. Hij wijst erop dat dergelijke plaatsen steeds vaker niet publiek óf privaat zijn, maar allebei tegelijkertijd. Dat is bijvoorbeeld het geval in een warenhuis, een warenmarkt, een station, een stadion. Daar ligt voor De Solà-Morales de taak voor ontwerpers van openbare ruimte in de moderne stadsontwikkeling: deze tussenvormen te creëren, plaatsen die niet steriel zijn, overgelaten aan reclame en winstbejag, maar stimule-

Gemaal in Rijkerswoerd, architect Ed Morroy, | Rijnkade, foto: Gemeentearchief Arnhem | Land van de markt, foto: Gemeentearchief Arnhem
foto: Gemeentearchief Arnhem

rende delen van het veelvormige stedelijke weefsel: collectieve ruimten. De stad is juist de plek waar het private maatschappelijk kan zijn, net zo goed als het publieke. De goede stad is de stad waar private gebouwen, of ze het willen of niet, publieke elementen zijn en maatschappelijke betekenis en waarden dragen die groter zijn dan zij zelf. De goede stad geeft een publieke waarde aan privé-bezit.

Eind juni as. komt De Solà-Morales (op basis van het startprogramma van eisen) met een eerste schets, een globale verdeling van het programma over het plangebied en een idee voor een bijpassende verkeersstructuur. Vervolgens wordt het totaalplan opgesplitst in een aantal parallel uit te werken deelstudies. Daarmee gaan verschillende bureaus onder De Solà-Morales' supervisie en op basis van zijn ontwerpschets aan de slag. Aan het eind van het jaar worden deze samengevoegd en gecombineerd met financiële en economische exercities en een faseringsplanning.

Oude en nieuwe meesters

Een conceptueel denker als De Solà-Morales is in staat een zekere mate van samenhang te brengen in een gebied waar dat om allerlei redenen schier onmogelijk lijkt. Hij behoort tot de nieuwe meesters die de toon kunnen zetten in een belangrijk deel van de stad en daarmee gedeeltelijk de rol vervullen die vroeger door de stadsarchitect werd vervuld.

In de discussies over architectuur en stedenbouw wordt nogal eens weemoedig teruggeblikt op perioden waarin de gemeente grote invloed kon uitoefenen op de ontwikkeling van de stad, doordat visie, planvoorberei-

ding en uitvoering in één hand waren. De wijken waar nu de meeste waardering voor is, zijn ontstaan aan het eind van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw. Het gaat dan bijvoorbeeld om wijken als Boulevard-kwartier (1875), Burgemeestersbuurt (1890) en Transvaalbuurt (1901), die alledrie zijn ontstaan voor de Woningwet en Mussenbuurt (1907), Verschuierbuurt (1911), Goeman Borgesiusplein (1920) die zijn ontstaan na de Woningwet. De stadsontwikkeling lag in die tijd vaak in handen van enkele gedreven en kundige ambtenaren, aangeduid als ‘de stadsarchitect’ of ‘stadsbouwmeester’ die samen met de ‘rooimeester’ de stedenbouwkundige dienst uitmaakte. Wijken werden als een eenheid ontworpen, als een totaalkunstwerk met een maximale samenhang tussen stedenbouw en architectuur. Dankzij de stevige regiefunctie van de gemeente vormen de buurten en wijken uit die tijd een eenheid in verscheidenheid, terwijl ze door vele particulieren zijn gebouwd. Verscheidenheid is er in materialen, kapvormen, architectuur, maar eenheid in hoogte, rooilijn, oriëntatie en gevelopbouw. Een dergelijke aanpak is nu niet realiseerbaar gezien de complexiteit van de opgave, de betrokkenheid van meerdere disciplines en de bredere belangenafweging. Bovendien zijn de gemeentelijke stedenbouwkundigen de afgelopen decennia hun regiefunctie kwijtgeraakt. Een fragmentarisch stadsbeeld is het resultaat, waarin het lijkt of iedereen naar willekeur zijn gang kan gaan. De in concept aanwezige ruimtelijke samenhang loopt vooral gevaar naar de achtergrond te verdwijnen om plaats te maken voor allerlei deelbelangen die zich lastig laten integreren. De belangen van

Arnhem Centraal, vernieuwing stationsgebied

milieu (geluidswallen), verkeer (boogstralen, linksaffers, rechtsaffers), bekabeling en leidingen (paaltjes, trafohuisjes, gasverdeelsstations) ontsieren de openbare ruimte en bemoeilijken de opdracht van stedenbouwkundigen en architecten.

Tijdens het 'no nonsense' beleid van de jaren negentig is de rol van de overheid teruggedrongen om de markt meer ruimte te laten. De overheid heeft daarbij de mogelijkheden van de markt overschat. Investeren doen marktpartijen bij voorkeur veilig en behoudend. Marktconform bouwen komt dan vaak overeen met kopiëren van datgene dat bekend is en vervolgens probleemloos van de hand gaat.

Taak van de overheid

Overigens is het nog steeds de taak van de overheid om vanuit een totaalvisie op de stad naar kwaliteit en samenhang in de stedelijke ontwikkeling te streven en een krachtige regiefunctie op zich te nemen in de diverse allianties met marktpartijen. De markt (projectontwikkelaars, beleggers en afnemers) is daar niet voor toegerust. De activiteiten die dit met zich meebrengt, zijn niet te vatten in projectvoorstellen, termijnplanningen en vastgestelde budgetten. Er is meer nodig dan projecten en samenwerkingsverbanden die na afloop uit elkaar vallen en waarbij doorwerking van ideeën in andere schaalniveaus niet of nauwelijks plaatsvindt. Een overkoepelende visie vanuit een cultuur-historisch geheugen is nodig om alles op zijn plek te laten vallen. Er wordt te weinig nagedacht op het niveau van de stad in zijn geheel en zijn omgeving. Dat deel van de rol

van de stadsarchitect zou op de een of andere manier weer vorm moeten krijgen: de functie die het collectief cultuur-historisch geheugen vertegenwoordigt, commentaar levert op projecten en de samenhang in de gaten houdt. Zowel voor binnenstedelijke projecten (bijvoorbeeld Rijnboog) als voor KAN-projecten (bijvoorbeeld rond de A12) zou dit een meerwaarde zijn.

Bij de regietaak van de gemeente hoort ook dat 'good practice' bij de ontwikkeling van het ene project een bredere uitstraling krijgt naar andere projecten en omgekeerd, dat fouten die in het verleden begaan zijn, bij nieuwe projecten voorkomen worden.

Knooppunt Arnhem-Nijmegen

Op landelijk niveau is er veel aandacht voor de inrichting van Nederland, in discussies over de 5e nota Ruimtelijke Ordening, de nota Belvédère en de Architectuurnota. In dat verband wordt er vaak op gewezen dat de kwaliteit van de infrastructuur, stedenbouw en landschapsarchitectuur een verantwoordelijkheid is op verschillende schaalniveaus. De bouwproductie valt immers grotendeels onder gemeentelijke verantwoordelijkheid; rijk en provincie hebben zeggenschap over de infrastructuur en slechts een klein deel van de bouwproductie ligt in de directe invloedssfeer van de rijksoverheid. Juist daarom is het belangrijk dat ook lokaal en regionaal de discussie over culturele planologie verder wordt gedragen. Dat daar ook in de KAN-regio belangstelling voor is, bleek tijdens een druk bezochte 'Mooi KAN'-conferentie in maart jl., waar ca. 150 deskundigen, ambtenaren en bestuurders discussieerden over culturele planologie in het KAN-gebied. De voorzitter van Knooppunt Arnhem Nijmegen en van het Gelders Genootschap ging in op de voortdurende spanning tussen economische ontwikkeling enerzijds en de kwaliteit van het landschap en de openbare ruimte anderzijds. Met enig pathos verwees hij naar de getuigenissen van het verleden die ons zijn nagelaten door de vele schilders die zich in de 18^e eeuw aangetrokken voelden tot het landschap van heuvels, rivieren en polders. Het behoud van dit landschap is geen eenvoudige opgave, omdat er vele verschillende belangen in het spel zijn. Toch was hij positief gestemd, juist omdat velen de kwaliteit van de eigen omgeving steeds belangrijker vinden.

Staatssecretaris Van der Ploeg gaf aan wat de functie van cultuur dient te zijn in discussies over de inrichting van de openbare ruimte: 'cultuur moet niet de slagroom op het gebak zijn, maar wel de gisting van het brood'.

Culturele planologie kan multidisciplinaire teams inspireren om in het KAN-gebied de duurzame en kwalitatieve ontwikkeling van het

landschap (in de brede zin des woord; dus inclusief gebouwen en steden) een kans te geven.

Het motto voor de discussie was 'Inspiratie door confrontatie', verwijzend naar 'Cultuur als confrontatie, de cultuurnota 2001-2004'. De inspiratie was er wel tijdens de conferentie, maar de confrontatie bleef uit, omdat men het over de belangrijkste punten roerend met elkaar eens was. Die hoeven dus alleen nog maar gerealiseerd te worden:

- we moeten zuinig zijn op het fraaie landschap en de openbare ruimte in midden-Gelderland
- het KAN-gebied heeft heel veel kwaliteiten, zowel binnen- als buitenstedelijk; deze kwaliteiten moeten zorgvuldig bewaakt, behouden en liefst uitvergroot worden
- we moeten investeren in kwaliteit en niet in kwantiteit
- de steden moeten elkaar minder beconcurreren en meer van elkaar leren (bijvoorbeeld inzake Paradijs en Mariënborg)
- het belang van een collectief, cultuurhistorisch geheugen wordt nog niet voldoende ingezien; daardoor ontbreekt het aan overzicht en worden kansen gemist om de creativiteit te voeden.
- het moet mogelijk zijn om met vereende krachten de gemeente- en provinciegrenzen te overschrijden (om bijvoorbeeld de light-rail plannen in KAN te realiseren)
- het is nodig de betrokkenheid van een breed publiek bij het inrichten van de openbare ruimte te stimuleren.

Brede discussie

Er is in Arnhem geen architectuurcentrum dat activiteiten kan organiseren om de betrokkenheid bij architectuur, stedenbouw en culturele planologie te vergroten. Het architectuurcafé is niet geëquipeerd om deze rol te vervullen, maar is wel een goed startpunt.

Een jaarlijks terugkerend initiatief dat erop gericht is om het draagvlak voor architectuur onder de bevolking te vergroten, is de dag van de architectuur, begin juli. Dit is een landelijk evenement, vergelijkbaar met de monumentendag. Bij een aantal betrokken partijen in Arnhem leeft het plan om deze dag meer inhoud en uitstraling te geven: *De Gelderlander*, de gemeentelijke dienst Stadsontwikkeling, de Rijksgebouwendienst, de Bond van Nederlandse Architecten en Arnhem Promotion. Om meer publieksgroepen te trekken, zou er een gevarieerd programma moeten komen, met een breed scala aan activiteiten, waaronder lezingen van bekende architecten, tentoonstellingen van de maquettes van de nieuwe stedenbouwkundige plannen in Arnhem en van bouwactiviteiten, rond-

leidingen langs de verschillende gebieden, openstelling van interessante gebouwen, etc.

Naast deze dag, die gericht is op een breed publiek, is er de nacht van de architectuur, bedoeld voor professionals: projectontwikkelaars, stedenbouwkundigen, architecten, makelaars etc. Tijdens de nacht wordt een lokale architectuurprijs uitgereikt, op voordracht van een landelijke jury van deskundigen.

De dag of de nacht van de architectuur biedt ook een geschikte context om de uitreiking van de tweejaarlijkse Heuvelinkprijs nieuw leven in te blazen, een succesvol initiatief van de gemeente Arnhem en de Gelderland, waaraan onbedoeld een einde is gekomen. De prijs is genoemd naar de stadsarchitect Heuvelink (die ondermeer in 1853 een plan voor de zuidelijke uitleg van de stad, het huidige Rijnkadegebied ontwierp). De Heuvelinkprijs, een kunstwerk van de bekende kunstenaar Klaas Gubbels, is 3 keer onder grote belangstelling uitgereikt voor respectievelijk woningbouw, utiliteitsbouw en kwaliteit van de openbare ruimte.

Conclusies en beleidsvoornemens:

De kwaliteit in architectuur, stedenbouw en de inrichting van de openbare ruimte in een stad is afhankelijk van het samenspel van vele partijen. Noodzakelijke voorwaarden zijn: een ambitieus bestuur, dat zorgt voor visie en sturing; een sterke regierol van de gemeente; een vast arsenaal van goede, creatieve ambtenaren (naast de externe betrokkenen bij projecten); goede ontwerpteams en architecten, en kaderstellende werkafspraken met marktpartijen.

Het bewust inzetten van kunst en cultuur als impuls voor kwaliteitsbesef en kwaliteit in stedelijke ontwikkeling kan een bijdrage leveren aan dit proces. (Zie de paragraaf Beeldende Kunst en Vormgeving en de paragraaf Cultuurhistorie.)

- Op landelijk niveau wordt vierjaarlijks toegewerkt naar een architectuurnota, parallel aan het traject voor de rijkscultuurnota. Ook de nota's Belvedere en de 5^e nota Ruimtelijke Ordening leggen de bal bij de stedelijke (en provinciale) overheid om het spel te bepalen. Deze nota's stimuleren de discussie over de kwaliteit van de leefomgeving. Het zou de betrokkenheid van deskundigen en van de bevolking bevorderen als in Arnhem ook eens in de vier jaar een richtinggevende totaalvisie voor culturele planologie, ruimtelijke ordening, architectuur en stedenbouw geformuleerd zou worden.

- De totaalvisie is het fundament voor het structuurplan waarin naast de kwantitatieve ook de kwalitatieve aspecten benoemd worden. Dat is immers het kader waarbinnen alle disciplines werken en tot een samenhangend resultaat moeten komen.
- De regietaak voor de gemeentelijke overheid is belangrijker dan ooit, om vanuit een cultuur-historisch overzicht sturing te geven aan de veelheid van projecten en de samenhang daarin.
- In veel steden speelt een lokaal architectuurcentrum een stimulerende rol in het aanjagen van de discussie over kwaliteitsaspecten van stedenbouw en het betrekken van een breder publiek bij deze discussie; de rol die het architectuurcafé in Arnhem speelt biedt daartoe goede aanknopingspunten.

CULTUURHISTORIE, MONUMENTEN EN ARCHEOLOGIE

- Betrokken partijen**
- > lokale en regionale cultuurhistorische stichtingen en instellingen

- > Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek
- > Rijksdienst voor de Monumentenzorg
- > Het historisch platform
- > De AWN, afdeling 17
- > Ministerie van ocnw
- > Stichting het Gemeentearchief
- > Nationaal Restauratie Fonds
- > Stichting Vrienden van Sonsbeek
- > Nationaal Contact Monumenten
- > Provincie Gelderland
- > Platform Monumentaal Groen
- > Het Gelders Genootschap
- > Stichting Gelderse kastelen en landschap

In het kader van culturele planologie vestigt het rijk de aandacht op de rol van cultuurhistorie. (Zie de inleiding van deze nota.) Samen met kunst en cultuur krijgt cultuurhistorie de rol toebedeeld van inspirator, ideeënbank en kritische kwaliteitsbewaker bij de inrichting van onze leefomgeving. Vier departementen ondersteunen het pleidooi voor cultuurhistorische oriëntatie bij projectontwikkeling op het gebied van ruimtelijke ordening: VROM, LNV, V&W en OCenW.

Ook op stedelijk en provinciaal niveau zijn vele partijen betrokken bij culturele planologie. Alleen al het beleidsterrein cultuurhistorie (of 'historisch erfgoed') omvat tal van overheidsdiensten, organisaties en instellingen die actief zijn op het gebied van monumentenzorg, archeologie, archieven en musea. Rijk en provincie streven ernaar de infrastructuur voor cultuurhistorie te versterken door de samenwerking tussen deze partijen en andere meer te structureren. De provincie Gelderland heeft daartoe een aanzet gegeven met de nota Belvoir, die via het cultuurconvenant voor Oost Nederland door het rijk wordt ondersteund.

Cultuurhistorie en ruimtelijke ordening

Wie bouwt in Nederland, bouwt op historische grond. Er is altijd een bestaande situatie die, inclusief de cultuurhistorische component, een afwegingsfactor vormt. De kwaliteit van onze leefomgeving is mede afhankelijk van de manier waarop dit gebeurt.

De essentie van cultuurhistorische planologie is dat bij de ruimtelijke (her-)inrichting van een gebied eerst wordt nagegaan welke cultuur-

Historische kelders Arnhem, foto: Monumenten Advies Bureau Nijmegen

historische waarden in het geding zijn en of zij een bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van dat gebied. Stedebouwkundigen en architecten kunnen diverse cultuurhistorische waarden (archeologisch erfgoed, cultuurlandschappen en monumenten) als inspiratiebron gebruiken voor vernieuwende, aansprekende architectuur en inrichting van de openbare ruimte.

Arnhem grijpt bijvoorbeeld met het project Schuytgraaf de kans aan om culturele planologie in de praktijk vorm en inhoud te geven. De partijen die bij de ontwikkeling van dit gebied betrokken zijn worden uitgedaagd om te reageren op 7000 jaar bewoningsgeschiedenis van dit gebied. Deze lange periode van menselijke activiteit (280 generaties: van jager-verzamelaars, Romeinen, middeleeuwen tot moderne mens) heeft een scala van gebeurtenissen, woonvormen, symbolische gedragingen, grondgebruik (bewoning, agrarisch, slagveldfunctie) etc. opgeleverd die als inspiratiebronnen kunnen dienen zonder dat zij leiden tot historiserend bouwen.

Tijdsbeelden

Een stad als Arnhem, met een rijk cultuurhistorisch verleden, heeft alle belang bij een actief beleid op het gebied van culturele planologie en erfgoed. Tijdens het ontstaan van het Arnhemse landschap heeft de mens in hoge mate ingegrepen. Het vormgevingsproces is vermoedelijk zo'n 7000 jaar geleden begonnen en duurt tot op heden voort. Deze ingrepen vertolken tijdsbeelden. De Steentijd, de Romeinse tijd, de Middeleeuwen, de

Romantiek, Nieuwe Zakelijkheid: alle historische tijdperken zijn voor de oplettende kijker in landschap en stad terug te vinden. In Schuytgraaf, in de parken, in de binnenstad en ook in de Mussenberg en Presikhaaf. Naarmate onze leefwereld intercultureler en internationaler wordt, neemt de belangstelling voor cultureel erfgoed toe. De betekenis van monumentenzorg, archeologie en cultuurlandschappen wordt algemeen erkend. Zo is het onderscheidend karakter van de Arnhemse binnenstad voor een groot deel te danken aan een goede inzet van de cultuurhistorische component. De meest waardevolle elementen zijn of worden aangewezen als beschermd monument of als beschermd stadsgezicht. De ‘stille getuigen’ van het verleden zijn niet alleen interessant voor toeristen, maar ook voor Arnhemmers die zich willen oriënteren op hun eigen verleden en herkomst of de geschiedenis van hun omgeving. In het beleid voor cultuurhistorie verschuift de aandacht dan ook steeds meer van de primaire, op behoud en beheer gerichte activiteiten, naar functies als informatie en educatie, advies en begeleiding.

Informatie en educatie

De informatie over cultureel erfgoed is bedoeld voor alle denkbare doelgroepen in de Arnhemse samenleving, van scholier tot monumenteneigenaar, van amateurarcheoloog tot raadslid. Al naar gelang de doelgroep, werken erfgoedinstellingen samen met instellingen op het gebied van onderwijs en cultuur, bedrijfsleven en toerisme. Om de krachten van diverse erfgoedbeheerders te bundelen, worden de mogelijkheden onderzocht voor een Gelders Historisch Centrum, waarin musea, archieven, bibliotheken en NGO's kunnen samenwerken om de toegankelijkheid van informatie voor het publiek te vergroten. Ook zijn er plannen om aan te haken bij het gemeentelijk Actieplan Mijn cultuur – Jouw cultuur. Er zijn drie redenen om de informatie-activiteiten te intensiveren. Ten eerste is dit belangrijk vanwege het bevorderen en instandhouden van draagvlak voor behoud en bescherming van historisch erfgoed (passieve participatie). Ten tweede bevordert het historisch bewustzijn de medeverantwoordelijkheid (actieve participatie). Ten derde gaat het erom cultuurhistorische waarden te promoten als kansen voor nieuwe kwaliteitsimpulsen op het gebied van stadsontwikkeling en ruimtelijke ordening. Er zijn legio mogelijkheden om cultuurhistorische informatie te verspreiden. Afhankelijk van de boodschap kan worden gekozen voor media die gericht zijn op een brede doelgroep of voor ‘direct mail’. De formele berichtgeving gaat per brief, de gemeentelijke pagina in de Arnhemse

De Zwanenbrug in Park Sonsbeek, foto: Koninklijke Woudenberg Ameide

De Belvédère in Park Sonsbeek, foto: Koninklijke Woudenberg Ameide

Koerier of voorlichtingsfolders, andere informatie wordt verspreid via de open monumentendagen, de monumentenreeks van de stichting Monuscript, rondleidingen van het Gilde, ANWB-bordjes, free publicity, lezingen etc. Deze activiteiten zijn voornamelijk publiek-private-partnerschappen, waarbij de private partners meestal verantwoordelijk zijn voor de inhoud en uitvoering en de gemeente voor toetsing van de beleidsdoelen en de financiële ondersteuning. De betrokkenheid die blijkt uit deze initiatieven, en de grote inzet van vrijwilligers, is zeer waardevol. Naast de genoemde activiteiten, is het gemeentelijk beleid erop gericht meer ruimte te scheppen om andere initiatieven te helpen ontwikkelen en uit te voeren. Als criterium voor ondersteuning geldt dat deze activiteiten passen binnen de gemeentelijke prioriteiten, projecten en thema's.

Informatie en onderzoek

Een kernfunctie van de gemeentelijke inzet voor cultuurhistorie is het vergaren van informatie over gebouwen en terreinen in de vorm van monumentenbeschrijvingen en cultuurhistorische effectrapportages. Deze informatie is o.a. nodig voor de ontwikkeling van structuurvisies, bestemmingsplannen, projecten en voor de beoordeling van bouwplannen. De verzamelde gegevens zijn de basis voor adequaat beschermingsbeleid. Een status van 'beschermd monument' of 'beschermd stads- of dorpsgezicht' is van belang voor de bescherming via de monumentenregelgeving, de woningwet of de wet ruimtelijke ordening. Een bouw- en wijzigingsvergunning kan aan voorwaarden worden verbonden, die leiden tot een instandhouding van de monumentale waarden en daarmee tot de

Graf van een man, 4^e eeuw na Chr, Foto: Monumenten Advies Bureau Nijmegen | De Witte Villa in park Sonsbeek, foto: Gemeentearchief Arnhem

handhaving of verbetering van het stadsbeeld. De vergaarde informatie vormt niet alleen de basis voor de beleidsadviesering richting gemeentebestuur en management, maar ook voor de bouwadviesering aan particulieren en de ambtelijke preadviesering van de adviescommissie voor welstand en monumenten. De voortzetting van de monumenteninventarisatie in de stad is dan ook essentieel.

In 'Belvoir, uitzicht op dynamiek', heeft de provincie Gelderland, conform de afspraken in het cultuurconvenant 2001-2004 met het rijk, een doorwrocht systeem uitgewerkt om een inventariserende cultuurhistorische waardenkaart en een cultuurhistorische beleidskaart samen te stellen. Alle relevante objecten, gebieden, structuren en gezichten krijgen daarin een plaats. Vervolgens zijn met behulp van een puntensysteem de belangen van ruimtelijke ordening, economie en erfgoed tegen elkaar af te wegen. Dit kan een essentieel strategisch instrument worden voor culturele planologie.

Het in beeld brengen van de cultuurhistorische waarden van gebouwen, de bodem, terreinen en landschappen leidt tot kennis en inzicht, maar ook tot toenemende behoefte aan bescherming. De groei van het aantal beschermde objecten die daardoor ontstaat, in samenhang met onderhoudsachterstanden en gelijkblijvende overheidsmiddelen, vraagt om een andere aanpak van het monumentenbeleid. Er is een meer sturende instelling nodig en een actieve, integrale benadering, in samenwerking met andere beleidsvelden. Daarom worden de gemeentelijke middelen voortaan planmatig ingezet voor bepaalde projecten en thema's.

De Witte Villa in park Sonsbeek, foto: Gemeentearchief Arnhem

Monumentenzorg

De nota 'Monumenten goed gefundeerd', het strategisch plan voor de monumentenzorg van voormalig staatssecretaris d'Ancona, heeft destijds de aanzet gegeven voor nieuw beleid. Daarin werd nadrukkelijk gewezen op het belang van monumentenzorg als argument en instrument voor andere sectoren dan cultuur en cultuurhistorie. De betekenis van monumenten overstijgt die van cultuurbehoud en betreft ook de terreinen van ruimtelijke ordening en volkshuisvesting, toerisme en werkgelegenheid, aldus de staatssecretaris.

Deze opvatting is in Arnhem inmiddels op vele verschillende manieren in praktijk gebracht. Zo is de monumentenwetgeving als een belangrijk beheersinstrument in de binnenstad ingezet, waarmee bouwplannen of bepaalde vormen van reclame en rolluiken kunnen worden verhinderd of aan voorwaarden gebonden. De Monumentenwet vult hier de Woningwet aan, voor zover het beschermde monumenten betreft.

Vanuit de cultuurhistorische optiek kan ook expertise aangedragen worden die relevant is voor de kwaliteit van projecten in andere beleidssectoren. Wat betreft de ontwikkeling van de binnenstad gaat het dan bijvoorbeeld om het project Rijnstraat/Kortestraat, het project Roggestraat, de herinrichting Korenmarkt en het project Weverstraat. Andere actuele voorbeelden zijn het historisch kelderproject en het project Wonen boven Winkels.

De huidige onderhoudssituatie van de Arnhemse rijks- en gemeentemonumenten is weliswaar niet rooskleurig, maar de indruk bestaat dat er

zich hier een kentering aan het voltrekken is. Dit dankzij het algemene besef dat het gebouwde cultuurhistorisch erfgoed een aanzienlijke economische waarde vertegenwoordigt, zowel maatschappelijk als in het persoonlijke vermogen of de inkomenssfeer. Monumenteneigenaren lijken zich te realiseren dat goed onderhoud en van tijd tot tijd een restauratie vaak een renderende investering is. De bereidheid tot investeringen is groter dan ooit, ook zonder een gemeentelijke financiële bijdrage. De gemeente speelt hierop in met een stimuleringsbeleid dat gericht is op de instandhouding van exterieure ornamentiek van beschermde monumenten. Vaak doen kansen zich voor bij eigendomsoverdracht van onroerend goed. Nieuwe eigenaars zijn over het algemeen enthousiast over hun huis of bedrijfspand, zij zijn bereid tot investeringen, maar schrikken terug voor de hoge kosten van restauraties. Op dat moment is het van belang om met behulp van een financiële stimulans de daadkracht te sterken, waardoor toch een aanvaardbaar resultaat geboekt kan worden.

Groene monumenten

In de paragraaf Architectuur en stedenbouw is het belang van parken voor de identiteit van Arnhem aan de orde gesteld. Een groot deel van Arnhem bestaat uit bijzondere cultuurlandschappen als Sonsbeek, Zijpendaal, Mariëndaal, Warnsborn, Bronbeek en Angerenstein. Dit cultuurhistorisch erfgoed is beschermd als rijksmonument of gemeentelijk monument. De opdrachtgevers en de ontwerpers hadden met de aangelegd duidelijk iets groots voor ogen. Zij creëerden als het ware grote idyllische kunstlandschappen, zij schilderden met boom, struik, vijver en gebouw, terwijl de zichtlijn werd ingezet als het verbindend element in de compositie. Evenals ander cultureel erfgoed wordt ook dit erfgoed bedreigd in zijn bestaan. Als gevolg van leeftijd (bomen en struiken zijn immers levende objecten), maar ook wel als gevolg van gebrek aan samenhangende beleidsvisie of inzet van middelen. De bedreiging gaat verder dan het Arnhemse grondgebied; dit probleem betreft heel Nederland en is waarschijnlijk zelfs een mondiaal probleem. Deze kwestie is onder de aandacht gebracht in de zogenaamde 'Verklaring van Arnhem'. Het doel is nationale en internationale regelgeving voor de instandhouding van 18^e-en 19^e eeuwse tuinen en parken, begraafplaatsen, landgoederen en buitenplaatsen. Hieraan is ook een artikel gewijd in het cultuurconvenant dat met rijk en provincie wordt afgesloten voor Oost Nederland.

Conclusies en beleidsvoornemens

Samen met de provincie Gelderland en het rijk: versterken van de infrastructuur voor cultuurhistorie, volgens de lijnen die in de nota Belvoir en het cultuurconvenant Oost Nederland zijn uitgezet.

- Bevorderen van de toegankelijkheid van erfgoed door intensivering van het informatie- en educatiebeleid.
- Onderzoeken hoe cultuurhistorische projecten gestimuleerd kunnen worden via het gemeentelijk Actieplan Mijn cultuur – Jouw cultuur.
- De mogelijkheden onderzoeken voor een Gelders Historisch Centrum, waarin erfgoedbeheerders (musea, archieven, bibliotheken en NGO's) samen kunnen werken en een publieksbalie kunnen vestigen. (Zie de paragraaf Media en informatietechnologie en de paragraaf Archieven.)

MUZIEK

Betrokken partijen

- > Musis Sacrum
- > Popburo Arnhem
- > Het Gelders Orkest
- > Stichting Muziek en Cultuur
- > Het Domein
- > Jacobiberg
- > Faculteit Muziek HkA
- > Goudvishal
- > Rijnhal
- > Willemeen/Rijnstad
- > Gelredome
- > Stichting JAZZ
- > Vele (semi-)professionele, en amateurinitiatieven
- > Park Open/Ronde Weide
- > Gemeente, rijk en provincie

Muziek is, naast film, de meest toegankelijke kunstvorm. Veel mensen bespelen een instrument, zingen of luisteren graag naar de muziek van hun keuze. Dankzij de media zijn alle mogelijke muziekgenres binnen bereik en kunnen alle nationaliteiten en culturen hun muzikale invloed doen gelden. De tijd dat ‘klassieke’ muziek in het kunst- en cultuurbeleid min of meer de norm was en eigentijdse muziek of ‘lichte muziek’ niet echt serieus werd genomen, is achterhaald. Prognoses van het Sociaal en Cultureel Planbureau wijzen erop dat jongere generaties (opgegroeid met technologie en media) in de toekomst wellicht niet overschakelen naar klassieke muziek, zoals dat vroeger gebruikelijk was. Dat werpt een nieuw licht op de muziekvoorzieningen en -activiteiten die een stad nodig heeft om diverse doelgroepen te bedienen. Zowel het grote en groeiende aantal jongeren als allochtonen en ouderen in Arnhem willen aan hun trekken komen. Het muziekaanbod zal qua diversiteit moeten aansluiten bij de diversiteit van de bewoners. (Zie de inleiding van deze nota.)

Muziekinfrastructuur

In 1996 signaleerde de gemeentelijke nota ‘Geen woorden, maar daden’ achterstanden in het Arnhemse muziekaanbod, vergeleken met dat in andere steden. Er was voldoende aanbod van symfonische concerten en traditionele jazz, maar een tekort aan kamermuziek, hedendaagse klassieke muziek, geïmproviseerde muziek, recitals en liederenavonden. Dat het een aanzienlijke achterstand betrof, blijkt bijvoorbeeld uit het aanbod

Het Gelders Orkest, foto: HGO

voor kamermuziek in die periode: er waren in Arnhem jaarlijks 25 kamermuziek concerten, terwijl Groningen met 50 en Eindhoven met 92 concerten een veel groter aanbod hadden. Wat betreft de lichte muziek was er een tekort aan popconcerten en wereldmuziek en bleek er behoefte aan een zaal voor popconcerten.

Aangespoord door 'Geen woorden, maar daden' nam de gemeente diverse maatregelen ter verbetering van het muziekklimaat. Het verbouwde Muis Sacrum, de centrale kracht in de muzikale infrastructuur, kreeg opdracht een gevarieerde muziekprogrammering te verzorgen en daarmee een zo breed mogelijk publiek bedienen. De gemeente stelde een budget voor versterking van de muziekprogrammering beschikbaar van f 255.000,- voor de jaren 1997 en 1998, en in 1998 nog eens f 60.000,- per jaar voor 1999 en 2000. De concertzalen van de Hogeschool voor de Kunsten Arnhem en de Muziekschool zouden betrokken worden bij het gemeentelijk muziekbeleid en er waren plannen om de concertfunctie van Willemeen te optimaliseren.

Hoe staan de muziekzaken er nu, ruim 5 jaar later, voor?

Klassieke muziek

Over het aanbod voor klassieke muziek heeft Arnhem momenteel niet te klagen. Met het HGO als huisspeler verzorgt Muis Sacrum een uitgebreid en gevarieerd programma. Muis Sacrum programmeert jaarlijks circa 65 concerten, onderverdeeld naar:

symfonische concerten HGO	30 maal	
kamermuziek HGO	5 maal	
kamermuziek AVVK	7 maal	
kooruitvoeringen	5 maal	(excl. koorfestivals)
ensembles/overige kamermuziek/recitals	20 maal	

Daarnaast is er een scala van concerten en uitvoeringen op diverse locaties, waarvan hier in kort bestek een indruk wordt gegeven:

Schouwburg Arnhem programmeert jaarlijks 5 maal opera en operette. In de Eusebiuskerk is elke zomer een gratis orgelserie van 10 concerten. De Stichting Eusebius heeft voor 2001 een subsidie aangevraagd van f 10.000,- omdat men dit niet meer binnen de eigen exploitatie kan financieren. Overigens melden deskundigen dat de kerk weliswaar over een goed orgel beschikt, maar dat de akoestiek slecht is. Incidenteel vinden er in de kerk grotere evenementen op het gebied van klassieke muziek plaats.

In de Koepelkerk op het Jansplein zijn regelmatig concerten van kamermuziek en kleine koren. De kerk beschikt over een uitstekend orgel en goede voorzieningen.

Een vaste bespeler van de koepelkerk is Het Rijn Consort, een barokorkest, met 6 concerten per jaar. De concerten zijn gratis, om de barokmuziek toegankelijker te maken voor een breed publiek. Daardoor is Rijn Consort afhankelijk van vrijwillige

bijdragen en (onzekere) subsidies uit het Fonds Cultuur en vraagt nu een structurele subsidie van f 20.000,-. Eind 1999 is hierover door de fracties van de Christenunie en de OAV/Unie 55+ een motie ingediend, die door het college in poadvies is genomen. Het Rijn Consort meende dat het verzoek gehonoreerd zou worden. Daartoe ontbrak echter de ruimte in de cultuurbegroting.

Ook in de Walburgiskerk (tegenover het stadhuis) worden regelmatig concerten en kooruitvoeringen georganiseerd. Het betreft dan vooral uitvoeringen door amateur- en semi-professionele koren (in toenemende mate zijn dat projectkoren), die daarvoor soms een bijdrage ontvangen uit het Fonds Cultuur.

De Stichting Coördinatie Ensemblemuziek Arnhem organiseert jaarlijks 6 tot 8 concerten in de Scheepenzaal van het Stadhuis. Daarnaast vinden er jaarlijks enkele uitvoeringen plaats die georganiseerd worden door de Vereniging Vrienden van het Lied. Dit betreft kamermuziek concerten van jonge, getalenteerde professionele musici. De gemeente subsidieert deze concerten met f 11.000,-.

De Stadhuishal biedt incidenteel onderkomen aan concerten en uitvoeringen van Arnhemse amateurensembles en semi-professionele koren en orkesten. De hal wordt ook gebruikt tijdens het vierjaarlijkse Internationaal Koorfestival. Helaas worden voor de huur van de hal steeds hogere kosten berekend, waardoor de animo afneemt om hier te programmeren. De Diaconessenkerk verzorgt maandelijks (ongesubsidieerd) een kamermuziekconcert. Ook de Waalse en de Lutherse kerk bieden incidenteel gelegenheid tot klassieke concerten.

De afdeling muziek van de HkA houdt wekelijks in de eigen concertzaal aan de Utrechtseweg lunchvoorstellingen, waar studenten en docenten optreden. De Stedelijke Muziekschool organiseert voorstellingen in de BASF-zaal van de school. Studenten van de HkA verzorgen optredens buiten de eigen veste, bijvoorbeeld concerten bij het Museum voor Moderne Kunst.

Kwantiteit en kwaliteit

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat Arnhem wat betreft het klassiek georiënteerde aanbod een inhaalslag heeft gemaakt. In Musis Sacrum worden 30 tot 35 concerten voor kamermuziek en recitals gegeven. Aangevuld met de Scheepenzaal-concerten en het aanbod in diverse kerken, de HkA, het Museum voor Moderne Kunst en de Stedelijke Muziekschool zit de stad momenteel op een aantal van tussen de 50 en 60. Niet alleen de kwantiteit, ook de (gemiddelde) kwaliteit en de breedte

van het aanbod stemt optimistisch. Wat betreft het repertoire kan een modernisering geconstateerd worden. In het verleden had het Arnhemse aanbod voor klassieke muziek een nogal behoudend karakter. Het HGO richtte zich vooral op symfonische werken uit de 19e eeuw, de kamer-muziek speelde het bekende repertoire en er werd eigenlijk nergens 20^e eeuwse klassieke en geïmproviseerde muziek ten gehore gebracht. Dit is veranderd doordat het HGO, Musis Sacrum en de HkA zich ingezet hebben voor een bredere programmering en moderner aanbod (inclusief Nederlandse composities). Alleen de moderne klassieke en geïmproviseerde muziek komen nog niet echt goed uit de verf.

Het Gelders Orkest (HGO) is een van die Arnhemse cultuurinstellingen die door hun kwaliteit en (inter-)nationale bereik bijdragen aan de culturele allure van de stad. De kwaliteit van het orkest wordt bevestigd door een positief advies van de Raad voor Cultuur voor de periode 2001 - 2004. Net als andere orkesten zal HGO er hard aan moeten werken om ook een jonger publiek voor zich te winnen, ondermeer door activiteiten op het gebied van cultuureducatie. Vooralsnog lijkt HGO in elk geval buiten schot te blijven in de landelijke discussie over herstructurering en inkrimping van het orkestenbestel. De rijkssubsidie aan het orkest (f 9.406.000,- per jaar) wordt gecontinueerd en verhoogd (met f 400.000,-). Voor het cultuurconvenant 2001 - 2004 is de provincie Gelderland bereid f 300.000,- bij te dragen. HGO vraagt aan Arnhem f 150.000,- per jaar, evenals aan Apeldoorn en Nijmegen. In dit convenant blijven cultuurhuisvesting en podia buiten beschouwing. Zo ook de indirecte lange-termijninvestering van Arnhem in het orkest (ca. f 450.000,- per jaar) via de verbouwing van Musis Sacrum en minimalisering van huurverhogingen. Die financieringswijze voert terug op de traditionele rolverdeling tussen rijk, provincie en gemeente, waarbij de gemeente zorgt voor accommodaties.

Eigentijdse muziek

De gemeentelijke nota van 1996 signaleerde wat betreft de eigentijdse muziek ook een tekort bij de lichte muziek in het aanbod van popconcerten en wereldmuziek. De nota meldde bovendien dat er in Arnhem behoefte was aan een zaal voor popconcerten.

In 2000 gaf de gemeente opdracht aan een onafhankelijk onderzoeksbureau, Buys Culturele Profielen, om het gemeentelijk muziekbeleid door te lichten en de infrastructuur voor muziek in kaart te brengen. Dit resulteerde in het rapport 'Eigentijdse muziek in Arnhem – een onderzoek naar het gemeentelijk beleid en de voorzieningenstructuur' (juni 2000). Gezien het voorgaande richt het onderzoek van Buys zich met name op

de eigentijdse muziek. Hiertoe worden gerekend: pop, dance, moderne jazz en geïmproviseerde muziek, moderne klassieke en eigentijds gecomponeerde muziek en niet-westerse muziek.

Buys concludeert op een aantal punten verbetering. Musis Sacrum heeft de rol als ‘brandpunt’ van de Arnhemse muziekprogrammering opgepakt en het Popburo Arnhem, de Stichting JAZZ, de HkA en de Muziekschool hebben voor nieuw muzikaanbod gezorgd. Daarnaast signaleert Buys sinds 1998 stagnatie van de positieve ontwikkelingen. De grootste knelpunten blijken terug te voeren op onduidelijkheid over beleid en beschikbaar budget van de gemeente. Er is bijvoorbeeld niet onderzocht of en hoe Willemeen een volledige concertfunctie kan krijgen. Luxor en de Verdieping zijn weggevallen als poppodia. De outillage van Goudvis-hal en Willemeen laat te wensen over, het aantal oefenruimtes is niet optimaal, en er ontbreekt een middelgrote zaal (capaciteit 500 tot 1000 bezoekers) voor popmuziek, jazz, wereldmuziek en dance-activiteiten. Op grond van dit rapport zou het gemeentelijk muziekbeleid zich met name moeten concentreren op eigentijdse muzieksoorten en educatieve voorzieningen in deze genres.

Poppodium

Speerpunt voor vernieuwing van het muziekbeleid is de roep om een poppodium, een middelgrote zaal met een capaciteit van 500–1000 bezoekers. Daarbij gaat het overigens niet alleen om popmuziek, maar ook om andere vormen van eigentijdse muziek, zoals dance, jazz, geïmproviseerde en modern klassieke muziek en wereldmuziek. De noodzaak van ‘een middenzaal voor pop’ werd ook door de politiek bevestigd tijdens de cultuurdiscussie in oktober 2000. Een dergelijk poppodium, dat zich richt op een brede, lokale (jonge) publieksgroep, behoort tot de basisvoorzieningen voor een stad als Arnhem. Het draagt bij aan de stedelijke uitstraling en de positionering als regionaal cultuurcentrum. Door het ontbreken van een podium, is Arnhem geen serieuze partij in het landelijk netwerk van poppodia en mist het de aansluiting op rijkssubsidies voor programmering. Afgaand op het cultuurdebat 2000, is er in Arnhem een breed draagvlak voor het realiseren van een poppodium. Arnhem en Nijmegen streven ernaar binnen het KAN-gebied verschillende accenten te leggen en liever aanvullend dan concurrerend te zijn in culturele voorzieningen. Dus is het relevant om de plannen van Nijmegen voor popvoorzieningen in de overwegingen te betrekken. Op basis van een rapport van adviesbureau Berenschot onderzoekt de gemeente Nijmegen de mogelijkheden voor nieuwbouw van een popcentrum met

drie zalen voor respectievelijk 850, 400 en 250 bezoekers. (Bruto vloeroppervlakte: 3.550 m²; investeringskosten: f 16 miljoen.) Dat is dus iets anders dan de basisvoorziening die Arnhem beoogt. Gezien de eensgezindheid in de Nijmeegse gemeenteraad is het niet zozeer de vraag of er een dergelijke voorziening komt, maar meer waar en wanneer deze gerealiseerd kan worden. Het college heeft in april besloten een haalbaarheidsonderzoek te starten naar de mogelijkheden van een nieuw poppodium (als vervanger van het huidige Doornroosje) naast de schouwburg.

Knelpunten

Voor de Arnhemse situatie rond pop en eigentijdse muziek zijn de belangrijkste knelpunten:

- Programmering: vanaf 2001 is er niet voorzien in een extra gemeentelijk subsidiebudget voor ondersteuning van muziek-programmering. Pop, jazz, geïmproviseerde muziek en wereldmuziek hebben het moeilijk in Arnhem.
- Podia: De rol als ‘brandpunt’ die door Musis Sacrum is opgepakt, levert beperkte resultaten op voor pop en dance. (In het seizoen 2000-2001 staan slechts 6 ‘pop’-concerten gepland en dat betreft acts die maar zeer beperkt deel uitmaken van de actuele stromingen: De Dijk, Ruth Jacott, Kayak, Rob de Nijs, Frank Boeijen en De Kast). Jazz, geïmproviseerde en moderne muziek worden geprogrammeerd in Musis Sacrum en de Schouwburg, maar op beperkte schaal. Willemeen is als poppodium van beperkt belang gebleken, ondanks een college-uitspraak van augustus 1999 die erop gericht was te onderzoeken hoe deze functie versterkt kon worden. Met het verdwijnen van Luxor en de Verdieping als poppodia, de beperkte programmering van popmuziek in de Rijnhal, de niet optimale outillage van de Goudvishal en Willemeen (en de spanning tussen kunst- en welzijnsfunctie) ontbreekt het aan een podium waar pop en dance tot hun recht kunnen komen.
- Muziekeducatie: initiatieven om verdere stappen te zetten op het gebied van muziekeducatie lopen vast op het ontbreken van middelen. De Muziekschool en de Jacobiberg vragen steun om de Pop-school van de Jacobiberg samen te professionaliseren en uit te breiden en er is behoefte het aan adequatere oefenruimten voor popmusici.
- Muziekfestivals: zijn moeilijk van de grond te krijgen. Park Open/Ronde Weide lijkt een succesvol maar moeizaam bestaan en Plaspop is roemloos ten onder gegaan. Budgetten voor festivals en evenementen

Jacobiberg, concert Barbitch, fotograaf: Johan Slaghuis

Ronde Weide, Popkoor Jacobiberg, fotograaf: Johan Slaghuis

Ronde Weide, Jacobibergmiddag, fotograaf: Johan Slaghuis

ten zouden meer mogelijkheden moeten bieden voor muziekfestivals (zie paragraaf 6 Festivals en evenementen).

- Infrastructuur: belangrijke dragers van de Arnhemse infrastructuur voor lichte muziek zijn organisaties met onvoldoende middelen en/of organisatiegraad. De Goudvishal, Stichting Muziek en Cultuur, Park Open/Ronde Weide en het Popburo hebben geen betaalde krachten maar draaien op melketiers en banenpoolers; de Jacobiberg is hier eveneens deels van afhankelijk en Stichting JAZZ moet zich zien te redden met vrijwilligers.

Conclusies en keuzemenu

De situatie voor klassieke muziek in Arnhem is er de laatste jaren op vooruit gegaan. Wat betreft de activiteiten en voorzieningen voor lichte muziek is er nog steeds sprake van een achterstand. Vanuit het oogpunt van stedelijke voorzieningen en maatschappelijke ontwikkeling is het wenselijk een basisvoorziening voor pop te realiseren.

Mogelijkheden om knelpunten in de infrastructuur voor muziek te verhelpen en het muziekklimaat te stimuleren:

- Programmeringsbudget
Evenals voorgaande jaren een budget (van f 100.000,- per jaar) beschikbaar stellen voor versterking van de muziekprogrammering in de periode 2001-2004. Doel is de muziekcultuur te versterken met een completer aanbod en achterstanden weg te werken.

- Poppodium
Faciliteren van een poppodium met grote zaal (750-1000 bezoekers) en kleine zaal (250-300 bezoekers). Er kan tevens jazz-, geïmproviseerde en wereldmuziek geprogrammeerd worden. Zie rapport Buys, scenario 1: kosten voor nieuwbouw worden begroot op min. 6 miljoen gulden en een jaarlijks programmeringsbudget van f 300.000,-.

- Professionalisering infrastructuur lichte muziek
Stimuleren van professionalisering en samenwerking van de Goudvishal, Stichting JAZZ en het concertdeel van Willemeen met als inzet toe te werken naar de professionele organisatie van een poppodium én samenwerking/fusie van de Jacobiberg en Stichting Muziek en Cultuur voor gebruik van oefenruimten. Daartoe een stimuleringsbudget van f 150.000,- fourneren.

- Popschool
Het faciliteren van Popschool Arnhem (een joint venture van Jacobiberg en Muziekschool) met f 50.000,- om tegemoet te komen aan de opleidingsbehoefte op dit gebied.

- Keuzen voor klassiek
Het versterken van de infrastructuur door semi-structurele ondersteuning voor activiteiten van HGO (als boegbeeld voor cultuur in Arnhem), de orgelserie in de Eusebiuskerk en de gratis concerten

van Het Rijnconsort (laagdrempelig kwaliteitsaanbod):

- > semi-structurele subsidie van f 0,- tot f 100.000,- voor HGO
- > semi-structurele subsidie van f 20.000,- voor Het Rijnconsort
- > semi-structurele subsidie van f 10.000,- voor de orgelconcerten in de Eusebiuskerk.

THEATER EN DANS

- > Toneelgroep Oostpool
 - > Introdans
 - > KAB/Posttheater
 - > Theaterwerkplaats
 - > Theater Het Hof
 - > Keesen & Co
 - > Parktheater
 - > Telder
 - > Sonsbeekboulevard/Spiegeltent
 - > De Plaats
 - > Festival Het Debuut
 - > Dapper
 - > Convenantpartners Oost-Nederland
 - > Vele (semi-)professionele en amateurinitiatieven
- Betrokken partijen
- > Schouwburg Arnhem
 - > HkA Dans, Theaterdans en Drama

'Luister goed naar wat er niet gezegd wordt', maande de verteller in het succesvolle theatersprookje 'Doornroosje' van toneelgroep Dapper. Daarmee verwijst hij impliciet naar de beeldende kracht van theater om te laten zien dat de dingen vaak anders zijn dan ze lijken. Het semi-professionele gezelschap Dapper beschikt over beperkte financiële middelen, maar compenseert dit met fantasie, humor en spitsvondige vormgeving, in voorstellingen die jong en oud aanspreken. Het is een van die ongeregelde initiatieven die bijdragen aan Arnhems levendige theaterklimaat. De belangrijkste dragers van de stedelijke infrastructuur voor theater en dans zijn grote instellingen als Introdans, Oostpool en de Stadsschouwburg. Zij staan garant voor een gevarieerd programma van Arnhemse, nationale en internationale theater- en dansvoorstellingen en behoren tot de boegbeelden van Arnhem op cultureel gebied. De ensembles van Introdans ontwikkelen dansproducties van een constante, hoge kwaliteit. Schouwburg/Musis is de super-spin in het theater/dansweb. En het nieuwe theatergezelschap Oostpool blijkt sinds z'n voortvarende start vorig jaar al ijverig mee te weven aan het Arnhemse cultuurweb. Maar daarnaast zijn het zeker ook de kleinere initiatieven die het lokale en regionale belang dienen, zoals Theater Het Hof, KAB/Posttheater, het Parktheater en gezelschappen als Keesen & Co, Telder, De Plaats en Dapper. De faculteiten Dans/Theaterdans en Drama van de Hogeschool voor de Kunsten Arnhem zorgen voor een voortdurende instroom van nieuw talent, met de bijbehorende oriëntatie op innovatie en experiment. Al met al heeft Arnhem een goede uitgangspositie voor een veelzijdig

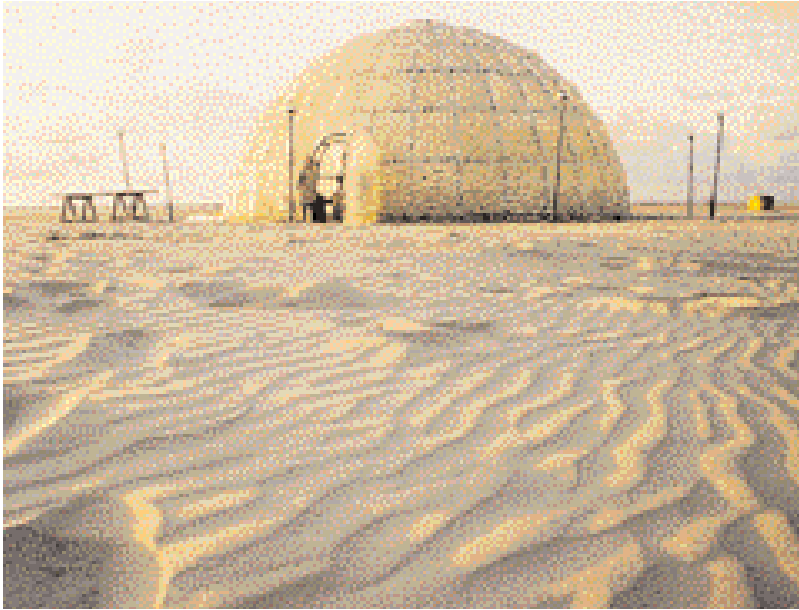
theater- en dansaanbod in het professionele, semi-professionele en amateur-circuit.

Theaterinfrastructuur

Elders in deze nota (paragraaf 2 Beleid en middelen) is uiteengezet welke mogelijkheden de gemeente heeft om de theaterinfrastructuur te versterken: 'flexibele' subsidies voor projecten of eenmalige plannen, semi-flexibele subsidies (voor vier jaar) of structurele ondersteuning (voor huisvesting e.d.). Met semi-flexibele subsidies wordt aangesloten bij de vierjarencyclus die het rijk voor cultuur hanteert; deze subsidies kunnen naar bevind van zaken herzien en bijgesteld worden. Zij zijn bestemd voor 'activiteiten' in de breedste zin (inclusief overhead, personele lasten, etc.) Investerings in huisvesting hebben betrekking op structurele bijdragen in de huur, de verwerving van panden, de verbouw, nieuwbouw, e.d. Daarnaast zijn de kansen van Arnhem als theater- en dansstad mede afhankelijk van de condities die de rijksoverheid en de provincie Gelderland hiervoor scheppen. Aan het eind van deze nota, in de paragraaf Cultuurconvenant, wordt hier nader op ingegaan.

In het cultuurconvenant 2001-2004 stellen de overheden vast dat de infrastructuur voor theater in Oost-Nederland nogal wordt aangetast door de gewijzigde subsidiekoers van het rijk, in vervolg op de adviezen van de Raad voor Cultuur. Daarin is bijvoorbeeld geen rekening gehouden met de profielschets 'Het oostelijk toneelbestel' (september 1998). Het kwam dan ook hard aan toen de subsidies voor het Nijmeegse jeugdtheatergezelschap Teneeter, voor werkplaats/productiehuis InDependance en voor het internationale poppen- en objecttheaterfestival Images werden stopgezet en de subsidie voor Oostpool (als opvolger van Theater van het Oosten) verminderd. Hier staat tegenover dat de subsidie van Introdans fors is verhoogd en theatergezelschap Keesen & Co een vierjarige rijkssubsidie krijgt.

In het kader van het convenant zal ook de gemeente Arnhem binnenkort een besluit moeten nemen over de subsidies van Introdans, Oostpool, Keesen & Co en de theaterwerkplaats. Die afweging dient gebaseerd te zijn op een globaal totaalbeeld van de theaterinfrastructuur, waarin niet alleen de grote, gezichtsbepalende 'convenantinstellingen' een rol spelen, maar ook kleinere plaatselijke initiatieven als Telder, De Plaats en Dapper. Ten behoeve van dit totaalbeeld bevat deze paragraaf korte, kenmerkende informatie over gezelschappen en theaters. Aan het eind van de paragraaf zijn diverse opties samengevat in de conclusies en het keuzemenu.

Stichting Beeldend Dans Theater Telder, 'Sterk water', fotograaf: Marjolein van Dam | Interieur KAB-Posttheater, foto: KAB-Posttheater

De voormalige convenantinstellingen InDependance en Images komen alleen zijdelings ter sprake. Het subsidieaandeel van het rijk in de financiering van deze instellingen was dermate groot dat deze initiatieven zonder die subsidie niet voort kunnen bestaan. Overigens loopt van Images nog een bezwaarschriftprocedure tegen de beëindiging van de rijkssubsidie.

Boegbeelden

Tijdens de theaterdiscussie in oktober jl. bleek er opvallend veel sympathie te zijn voor het nieuwe theaterboegbeeld in het Oosten van Nederland: Oostpool. Anders dan zijn voorganger, Theater van het Oosten, toont Oostpool grote betrokkenheid bij Arnhem en omgeving. Oostpool wil een breed publiek voor zich winnen door het in eigen huis te ontvangen, door rond te reizen langs diverse locaties en door de schouwburgen in Oost-Nederland te bespelen. De thuisbasis wordt een werkhuis, waar het gezelschap producties kan repeteren en presenteren. Met (financiële) steun van de gemeente is een haalbaarheidsonderzoek gedaan naar de mogelijkheden om een pand aan de Nieuwstraat in te richten als werkhuis, inclusief een middenzaal met 281 zitplaatsen. Het pand ligt in een stadsontwikkelingsgebied en kan door de monumentale gevel en de nieuwe bestemming als theaterhuis, bijdragen aan verlevendiging van het centrum. De verbouwingskosten bedragen tussen de 5 en 6 miljoen gulden. Oostpool krijgt een vierjarige rijksbijdrage van f 3.250.000,- en f 100.000,- van zowel de provincie Gelderland als Overijssel.

De gemeente heeft nog geen subsidierelatie met Oostpool, en wordt nu om een structurele bijdrage van f 250.000,- gevraagd, voor huisvesting en/of activiteiten.

Introdans behoort tot de kern van dansgezelschappen waar Nederland zijn reputatie op het gebied van moderne dans aan te danken heeft. Het Introdans-concept van variatie, innovatie, toegankelijkheid, kwaliteit en allure voor jong en oud, is vermaard in binnen- en buitenland. Met het Ensemble voor de Jeugd en het projectteam Educatie ontwikkelt Introdans bijzondere, op jeugd en jongeren gerichte activiteiten, die erg in de smaak vallen bij scholen. Dankzij de substantiële subsidie van het rijk (f 5.164.000,-) en de provincie Gelderland (f 615.728,-) staat Introdans er heel wat beter voor dan de theatergezelschappen in de stad en is het niet afhankelijk van de gemeentelijke bijdrage (f 81.000,-). Toch zou het continueren en verhogen van de gemeentelijke subsidie (Introdans vraagt f 150.000,-) een blijk van waardering betekenen voor dit internationale culturele boegbeeld van Arnhem.

Theaterwerkplaats

Op advies van de Raad voor Cultuur heeft het rijk de subsidie van productiehuis/werkplaats InDependance stopgezet. De Raad had geen vertrouwen in deze instelling, maar meldt wel dat hij een dergelijke voorziening in Arnhem van belang acht. Provincie en gemeente hebben in het convenantoverleg gepleit voor het behouden van structurele subsidie voor de werkplaatsfunctie. Een theaterwerkplaats is een cruciale schakel tussen de theater- en dansopleidingen van ArtEZ/HkA en de beroepspraktijk. Een werkplaats draagt bovendien bij aan experiment en innovatie in theater en aanverwante disciplines. Als er in Oost-Nederland een theaterwerkplaats is waar jonge talentvolle kunstenaars kunnen gedijen, hoeven zij niet uit te wijken naar de Randstad.

Overigens bleek de kritiek van de Raad voor Cultuur op InDependance in het Arnhemse theatercircuit herkend en gedeeld te worden. De voorkeur gaat uit naar een nieuw werkplaats-initiatief, dat beter wordt ingebed in de theaterinfrastructuur. Onder regie van de gemeente is in 2000 een profiel voor de nieuwe werkplaats ontwikkeld, in overleg met Oostpool, Keesen & Co, Introdans, Musis/Schouwburg en de HkA (Dans, Theaterdans en Drama). Deze partijen willen zich samen sterk maken om de werkplaats te realiseren en vormen sinds 1 januari jl. het werkbestuur. Ook gaan zij na in hoeverre samenwerking met muziekproductiehuis/werkplaats de Ereprijs in Apeldoorn mogelijk is.

In het cultuurconvenant wordt een artikel opgenomen met de afspraak dat de oostelijke theaterinfrastructuur na twee jaar opnieuw bezien zal worden. Voor Arnhem betreft dat de theaterwerkplaats en Oostpool. Bij goed functioneren van de werkplaats zal het rijk zich inspannen alsnog subsidie toe te kennen. De provincie Gelderland zal in de overbruggingsperiode bijspringen met f 150.000,- naast de (voor InDependance bestemde) basisbijdrage van f 225.000,- per jaar. Analoog aan dit gebaar zou de gemeente de voormalige jaarlijkse bijdrage aan InDependance (f 75.000,-) kunnen overhevelen en tot f 100.000,- verhogen. Het streven is de nieuwe werkplaats, samen met Keesen & Co of het multicultureel initiatief InterArt, onder te brengen in Theater aan de Rijn.

Kleine gezelschappen

Het kleine toneelgezelschap Keesen & Co heeft jaren met incidentele subsidies moeten werken, maar ziet nu zijn inspanningen beloond door een lovend advies van de Raad voor Cultuur, een rijksbijdrage van f 520.000,- en een provinciale bijdrage van f 60.000,- per jaar. De groep produceert niet alleen theatervoorstellingen, maar organiseert ook lezingen, debatten, workshops en educatieve activiteiten. Aan Arnhem wordt in het kader van het convenant f 50.000,- gevraagd.

Naast Keesen & Co zijn er enkele andere theatergroepen in de stad, die nu alleen incidentele subsidies van de gemeente krijgen, maar dringend behoefte hebben aan een meerjarige, semi-flexibele bijdrage als basis voor hun werk:

Beeldend Dans Theater Telder maakt interdisciplinaire producties, die opvallen door hun uitgekende vormgeving. Voor 'Sterk Water' werd bijvoorbeeld een iglo ontworpen die bestaat uit 10.000 zakjes water. Na opgemerkt te zijn bij het Oerolfestival, werd de iglo ook een internationaal succes tijdens de wereldtentoonstelling in Lissabon. In augustus is Telder in Arnhem te zien tijdens de theateravenue. 'Zal de gemeente Arnhem opnieuw een spraakmakende groep ten onder zien gaan?' vraagt Telder bij zijn subsidieverzoek om een meerjarige bijdrage van f 35.000,- voor de instandhouding van het initiatief.

Muziektheatergroep De Plaats heeft de projectsubsidies van het Actieplan Mijn cultuur – Jouw cultuur benut en met gemeentelijke ondersteuning een succesvol theater/educatieproject in het VMBO gerealiseerd. Net als Telder is dit een semi-professioneel, interdisciplinair initiatief dat elk jaar een of meer producties ontwikkelt door projectsubsidies bij elkaar te scharrelen. Een meerjarige bijdrage van f 30.000,- zou een stabielere basis verschaffen.

Interieur KAB-Posttheater, foto: KAB-Posttheater | Keesen & Co, 'De Schijn Bedriegt', fotograaf: Reyn van Koolwijk

Toneelgroep Dapper maakt sprookjesvoorstellingen voor kinderen en volwassenen, maar is naarstig op zoek naar een onderkomen nu de groep niet meer in de Pauluskerk terecht kan. Dapper diende een Actieplanproject in voor een reizende tent, dat werd afgewezen. Nu vraagt het steun om de huur van het vrijgekomen Posttheater te kunnen betalen (f 36.000,- p.j.).

Theaters

Het in juli 2000 verschenen rapport 'Theaters in het Oosten' van dr. Hans van Maanen geeft veel informatie over theaters in Gelderland en Overijssel. Zowel in kwantitatief als in kwalitatief opzicht blijkt Arnhem over goede voorzieningen te beschikken. Toch ondersteunt Van Maanen de behoefte van Oostpool aan een nieuw, eigen werkhuis met theaterfaciliteiten. Hij vindt de combinatie van een productie- en vertoningsfunctie, waar ook Theater Het Hof succes mee heeft, vernieuwend en interessant. Van Maanen benadrukt dat theaters naast hun programma's meer te bieden hebben, namelijk een omgeving en ruimte waarin het prettig toeven is. Het publieksbereik van de Arnhemse theaters is goed, maar kan nog beter.

Het rapport pleit voor meer samenwerking tussen theaters onderling en tussen theaters, gezelschappen en kunstenaars. Theaters zouden samen strategische marketing-activiteiten kunnen ontwikkelen om nieuw publiek te bereiken. Gezien recente ontwikkelingen in de Arnhemse situatie, dient daar aan vooraf te gaan dat de theaters en gezelschappen hun diverse ambities afstemmen, in relatie tot het potentiële publieks-

Introdans, 'Mix4Kids: In and Out', fotograaf: Hans Gerritsen

Toneelgroep Oostpool, Affiche 'Koning Lear', ontwerp: Matt Vermeulen

Toneelgroep Oostpool, Koning Lear, fotograaf: Ben van Duin

bereik van hun accommodaties en hun activiteiten. Ook de Raadscommissie Cultuur heeft het belang van dit overleg onderstreept.

Van Maanen stelt dat gemeenten met podia afspraken kunnen maken in vierjarige beleidsvereenkomsten (zoals dat voor de rijkscultuurnota ook met gezelschappen gebeurt). Een subsidierelatie geeft de mogelijkheid om invloed uit te oefenen op de activiteiten van deze theaters. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor het KAB/Posttheater. Dit is een door particulier initiatief gerealiseerd theater met een flexibele middenzaal (schuiftribune met max. 350 zitplaatsen), een kleine zaal en repetitieruimte. Er wordt vooral cabaret geprogrammeerd, maar ook speciale voorstellingen voor jongeren en educatieve activiteiten. Stichting KAB/Posttheater vraagt aan de gemeente Arnhem een subsidie voor de periode 2001-2004 die oploopt van f 100.000,- tot f 300.000,-. Daarvan is tweederde bedoeld als bijdrage in de activiteiten (programmering, personele kosten e.d.) en een derde voor onderhoud van het pand.

Theater Het Hof is een succesvolle combinatie van gezelschap en theater in de categorie 'klein maar fijn'. Het produceert 5 voorstellingen per jaar en vertoont deze lange tijd achter elkaar in het eigen theater (85 stoelen). Het Hof betoogt, met het rapport Van Maanen in de hand, effectiever te kunnen werken met een tweejarige garantiesubsidie van f 129.000,- (die bij functioneren op het huidige niveau niet aangesproken zou hoeven worden) en een veel groter bereik te kunnen realiseren met een subsidie van f 236.000,- op jaarbasis, die aan de provincie Gelderland en de gemeente Arnhem samen wordt gevraagd. Dat komt neer op f 15,- p.p. op basis van een geschat aantal van 16.000 bezoekers.

Schouwburg of multiplextheater

Musis Sacrum/Schouwburg Arnhem is een van de gemeentelijke instellingen, waar een onderzoek naar verzelfstandiging gaande is. Hoe dit onderzoek zal uitpakken is nog onzeker. Schouwburg Arnhem wordt (evenals andere podia) geconfronteerd met een aangescherpte Arbowetgeving en achterstallig onderhoud. Gevolg hiervan is dat de zgn. trekkenwand vernieuwd zal moeten worden. Dit vergt een investering van enkele miljoenen. Wellicht is nieuwbouw die goed anticipeert op theaterontwikkelingen dan interessanter. Een van de opties die het onderzoeken waard lijkt, is een multiplextheater met als kern een flexibele zaal die een capaciteit heeft van maximaal 600 stoelen, voorzien van alle technische snufjes die theater als multidisciplinaire kunstvorm faciliteren. In plaats van de pompeuze schouwburgen met 'lijsttoneel' of 'kijkkasttoneel', vraagt het huidige theater vooral om 'middenzaal'-voorzieningen, met zalen die groter en kleiner te maken zijn, en een inrichting waarin de posities van tribunes en podia niet onwrikbaar vastliggen. Met het KAB/Posttheater en binnenkort het theaterhuis van Oostpool heeft Arnhem er enkele eigentijdse, flexibele zalen bij. Over een jaar of wat valt beter te bezien hoe deze nieuwe aanwinsten zich ontwikkelen en welk publiek er is voor de theateractiviteiten in de stad. Dan is ook een reële inschatting te maken van het potentiële publiek voor een nieuwe voorziening, zoals een multiplextheater in het Paradijs, en wat de meerwaarde is ten opzichte van verbouwing van de huidige schouwburg. De tussenliggende periode is te benutten voor programmerings- en marketingoverleg en voor overleg in KAN-verband, om de plannen voor theatervoorzieningen in Arnhem en Nijmegen af te stemmen.

Conclusies en keuzemenu

De uitgangspositie voor theater en dans in Arnhem is gunstig. Tal van kleine en grote gezelschappen leveren een bijdrage aan het culturele programma en de maatschappelijke ontwikkeling van de stad. Enkele gezelschappen hebben bovendien een bijzondere meerwaarde voor de stedelijke ontwikkeling van Arnhem.

Via het cultuurconvenant streven overheden ernaar om hun subsidiebeleid ten aanzien van cultuurinstellingen beter af te stemmen. Tijdens het convenantoverleg bleek echter dat er weinig ruimte was voor wensen van provincies en steden. Als het rijk de subsidie aan een instelling verhoogt, verwacht het dat de andere overheden daarin meegaan. Deze overheden kunnen er echter ook voor kiezen om juist te compenseren en te investeren in zwakke plekken van de infrastructuur die zij belangrijk

vinden, maar waar het rijk geen aandeel in heeft.

In onderstaand keuzemenu zijn verschillende opties samengevat om knelpunten in de theaterinfrastructuur te verhelpen en het theater/dansklimaat in Arnhem te stimuleren:

- Boegbeelden
- > Oostpool heeft de sympathie van het Arnhemse theatercircuit en van de convenantpartners, mede gezien het advies van de Raad voor Cultuur. De gemeente helpt het gezelschap aan passende huisvesting. Oostpool vraagt een gemeentelijke bijdrage van *f* 250.000,- per jaar voor huisvesting en/of activiteiten. Dit zou een flinke steun in de rug zijn voor het jonge gezelschap, dat zich moet ontwikkelen tot het toonaangevende gezelschap in Oost-Nederland. In paragraaf 18 Cultuurconvenant is een bijdrage variërend van *f* 0,- tot *f* 100.000,- opgenomen.
- > Introdans draagt in bijzondere mate bij aan het culturele imago van Arnhem in binnen- en buitenland. Door de gemeentelijke subsidie te continueren en zo mogelijk te verhogen, geeft Arnhem blijk van waardering voor dit gezelschap. In het kader van het cultuurconvenant 2001-2004 wordt aan Arnhem een verhoging gevraagd van *f* 80.000,- naar *f* 150.000,- p.j. In paragraaf 18 Cultuurconvenant is een bijdrage variërend van *f* 80.000,- tot *f* 100.000,- opgenomen.
- Theaterwerkplaats
Een werkplaats is een cruciale schakel tussen het kunstvakonderwijs en de theaterpraktijk. Het is een laboratorium voor experiment en innovatie in theater en aanverwante disciplines.
Samen met de provincie Gelderland kan Arnhem helpen om de werkplaatsfunctie te behouden, door een convenantbijdrage van *f* 100.000,- (waarvan *f* 74.000,- al beschikbaar is, door overheveling van de InDependance-bijdrage).
- Kleinere gezelschappen
- > Keesen & Co vraagt aan de gemeente een vierjarige subsidie van *f* 50.000,- per jaar, in aanvulling op de bijdragen van rijk en provincie. Dit zou een blijk van erkenning zijn en de binding van het gezelschap met de stad versterken. In paragraaf 18 Cultuurconvenant is een bijdrage variërend van *f* 0,- tot *f* 30.000,- opgenomen.
- > Dat argument geldt ook voor 3 noodlijdende gezelschappen die buiten het convenant vallen, maar die eveneens sinds vele jaren hun waarde voor de stad bewezen hebben: Telder, Dapper en De Plaats.

Hun wankel basis zou versterkt worden door elk van hen een vierjarige semi-flexibele subsidie van f 25.000,- f 35.000,- p.j. toe te kennen.

- Schouwburg of multiplextheater
Om na te gaan of verbouwing van de schouwburg (trekkenwand en achterstallig onderhoud) of een nieuw 'multiplextheater' op termijn wenselijk is, dient een futuristische maar realistische visie uitgewerkt te worden omtrent de functie van theatervoorzieningen in relatie tot die van de activiteiten van theater- en dansgezelschappen en het publiekspotentieel in de stad. De ontwikkeling van Oostpool en andere theatergezelschappen is in dit verband belangrijk. Een multiplextheater in het Paradijs zou de aantrekkelijkheid van dit gebied vergroten.

- Alternatieve theaters
Investeren in stenen druist in tegen het streven om subsidies zo veel mogelijk flexibel in te zetten (zoals in de voorjaarsdiscussie werd bepleit). Wel zou de gemeente culturele ondernemers in het alternatieve theatercircuit kunnen steunen met een semi-flexibele (vierjarige) subsidie voor activiteiten. KAB/Posttheater vraagt een bijdrage die oploopt van f 100.000,- in 2001 tot f 300.000,- in 2004. Theater Het Hof vraagt een garantiesubsidie van f 129.000,- en een bijdrage van f 236.000,- p.j. van de gemeente en provincie samen.

FILM (FILMHUIS ARNHEM)

Betrokken partijen

- > Filmhuis Arnhem
- > Contact Film en andere filmdistributeurs
- > HkA en andere cultuurinstellingen
- > Stichting Kunst en Cultuur Gelderland
- > Bioscoopbedrijf
- > Gelders Filmvertoners Overleg
- > Associatie van Nederlandse Filmtheaters
- > Nederlandse Federatie voor Cinematografie
- > Europees netwerk
- > Europa Cinemas
- > Gemeente Arnhem

Vanaf de begintijd van film, nu net een eeuw geleden, heeft dit medium gebalanceerd op het raakvlak van amusement en kunst. Enerzijds heeft film bedenkelijk veel pulp voortgebracht, anderzijds Kunst met een grote K en alles wat tussen deze uitersten denkbaar is. Voor de komende eeuw valt te voorzien dat technologische ontwikkelingen (digitalisering en convergentie van media) van grote invloed zullen zijn op de productie, distributie en vertoning van film, en de positie van film als hybride kunst/mediavorm opnieuw zullen bevestigen. Film is niet langer gebonden aan celluloid en 'nieuwe media' stimuleren verbindingen van film met andere kunstvormen. Toekomstgericht cultuurbeleid dient dergelijke grensverleggende ontwikkelingen te faciliteren en te stimuleren.

Kwaliteitsfilm

In het kunst- en cultuurbeleid heeft film nog niet zo'n vanzelfsprekende plaats als kunsten die terugvoeren op een eeuwenlange traditie. Toch is juist hier aandacht voor kwaliteit op zijn plaats, in een wereld waarin het dagelijks leven zozeer wordt bepaald door de indringende aanwezigheid van beeld- en mediacultuur. Films spelen daarin een bijzondere rol omdat zij aantrekkelijk zijn voor een breed publiek, ook voor groepen die in het algemeen moeilijk te winnen zijn voor kunst, zoals jongeren en allochtonen. Een stimuleringsbeleid voor kwaliteitsfilm kan bovendien een breed bereik hebben door de vele mogelijkheden voor distributie en vertoning: via filmtheaters en bioscopen, via video, televisie en internet. Landelijk onderzoek toont aan dat er een relatief groot en groeiend publiek is voor kwaliteitsfilms.

De aanduiding 'kwaliteit' in relatie tot film is overigens even problematisch als bij andere kunstvormen, voor kenners is doorgaans wel duidelijk welke films het predicaat 'kwaliteitsfilm' al dan niet verdienen, maar er blijft altijd een subjectief element in het spel.

Vanouds zijn filmhuizen en filmtheaters het domein van de kwaliteitsfilm, al zijn ook in bioscopen kwaliteitsfilms te zien. Het verschil is dat een vertoner in de profit sector (bioscoop) het aanbod met de hoogste publieks- en winstverwachting selecteert, terwijl de non-profitvertoner (filmtheater) de 'inhoudelijke' kwaliteit en het culturele belang voorop stelt. De bioscoop zoekt vooral films voor een breed publiek; het filmtheater breed publiek voor kwaliteitsfilms.

Het onderscheid tussen het filmaanbod van bioscopen en filmtheaters wordt wel benoemd als 'artfilms' (kwaliteitsfilms met economisch potentieel) en 'kwetsbare kwaliteitsfilms' of 'kunstzinnige films'. Deze films vertegenwoordigen, in vergelijking met het bioscoopaanbod, vaak een geringe economische waarde, maar vragen om een bijzondere, arbeidsintensieve aanpak op programmatisch en publicitair terrein. Filmtheaters zijn zowel door hun netwerk als door hun specifieke kennis, ervaring en inhoudelijke gedrevenheid, beter in staat om met bescheiden middelen een groot publieksbereik voor deze films te realiseren.

In Arnhem zijn de distributie en vertoning van kwaliteitsfilms in handen van verschillende partijen in de profit en non-profit sector. Het bioscoopbedrijf is (net als elders) om commerciële redenen geïnteresseerd in filmvertoning, dit in tegenstelling tot gesubsidieerde instellingen als het filmtheater en de distributeur Contact Film, die de kunstzinnige en culturele waarde van film voorop stellen. Filmhuis Arnhem staat, als belangrijkste vertoner van kwaliteitsfilms, dan ook centraal in deze cultuurnota en bioscopen komen slechts zijdelings ter sprake.

Filmhuis Arnhem behoort tot de 'grote' filmtheaters in Nederland. Het is lid van de A-sectie (14 grote filmtheaters) van de Associatie van Nederlandse Filmtheaters (ANF) - Landelijk Bureau Kwaliteitscinema en maakt onderdeel uit van de nationale infrastructuur voor de productie, distributie en vertoning van de kunstzinnige film, kwaliteitsfilm en jeugdfilm. Binnen deze structuur stimuleert en ondersteunt de landelijke overheid het aanbod (productie en distributie), de provincie de regionale spreiding en de gemeente de vertoning. De ondersteuning betreft de vertoning van dat deel van het filmculturele aanbod dat niet of onvoldoende door het bioscoopbedrijf wordt aangeboden.

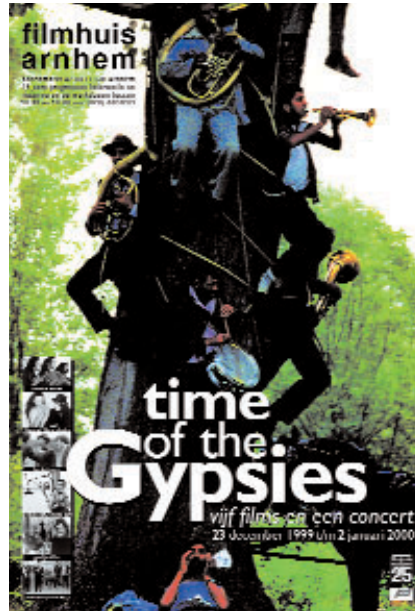
Filmdistributeur Contact Film

De distributie van films in Nederland is grotendeels in handen van Amerikaanse multinationals. Vier zgn. 'majors' genereren 81% van de bruto-omzet met 34,9% van het jaarlijkse aanbod filmtitels, die in vele bioscopen tegelijk worden ingezet. Dit is niet bevorderlijk voor de diversiteit van het filmaanbod. Om enig tegenwicht te bieden aan de vervlakking, subsidieert de rijksoverheid enkele kleine film-distributeurs, die zich richten op de verspreiding van Europese kwaliteitsfilms en de 'wereldcinema', via Nederlandse filmtheaters en festivals. Het Arnhemse bedrijf Contact Film is een van deze gesubsidieerde distributeurs. Aan de gemeente Arnhem vraagt dit distributiebedrijf een subsidie van f 25.000,-. Het subsidiëren van filmdistributie ligt echter meer op de weg van het rijk en de provincie, omdat een distributeur niet zozeer lokaal maar landelijk en internationaal opereert. De gemeente subsidieert via het filmtheater de lokale en regionale vertoning van kwaliteitsfilms.

Bioscoop en filmtheater

In politieke kringen wordt wel eens de mogelijkheid geopperd om de filmhuisfuncties door het bioscoopbedrijf mee te laten nemen. Vanuit cultuurpolitiek standpunt is dat geen optie, want:

- De kunstzinnige film en de kwetsbare kwaliteitsfilm zijn binnen het commerciële bioscoopbedrijf een koekoeksjong. De praktijk wijst uit dat in de concurrentiepositie om een plaats op het doek dit aanbod al snel het onderspit delft omdat de bedrijfsvoering van een bioscoop nu eenmaal gericht is op winst en niet op inhoud. Van de ruim 200 titels die het filmtheater nu jaarlijks programmeert, zouden er op den duur slechts enkele overblijven.
- De grote 'block-busterfilm' maakt onderdeel uit van de entertainmentindustrie. Film als kunstvorm bevindt zich aan de andere kant van het spectrum (vgl. massalectuur - literatuur). Voor beide sectoren geldt een andere dynamiek, andere inhoudelijk benadering, andere opleiding, andere PR en andere betrokkenheid bij informatie en educatie.
- Filmkunst heeft van nature meer relaties met de andere kunsten dan met de entertainment-industrie. Vanuit die kwaliteit wordt er actief samengewerkt met andere culturele en maatschappelijke organisaties en het onderwijs.
- Het rendement van geïnvesteerde middelen en personele inzet t.b.v. het publieksbereik voor de kwaliteitsfilm is binnen een filmtheater veel groter dan in de profit sector. Binnen een filmtheater is het de kern van de activiteiten in een daarvoor toegeruste organisatie (met specialistische kennis en ervaring, gemotiveerde vrijwilligers etc).

Exterieur Filmhuis Arnhem, foto: Maarten Wetsema | Filmhuis Arnhem, 'Time of the gypsies', ontwerp: Marcel IJsendoorn

In een bioscoop zal dit aanbod altijd de laagste prioriteit krijgen (kunst omdat het moet).

- Het filmtheater vertoont niet alleen films, maar fungeert ook als kenniscentrum. De inhoudelijke begeleiding van het filmaanbod en het plaatsen van actuele ontwikkelingen tegen de achtergrond van de film- en mediageschiedenis vormen een essentiële toegevoegde waarde.

Profiel en programmering filmhuis

Filmhuis Arnhem bestaat sinds 1973 en is vanaf 1979 gehuisvest in de Korenbeurs. In twee zalen (met resp. 119 en 54 stoelen) vinden jaarlijks zo'n 1650 openbare filmvoorstellingen plaats van ruim 200 verschillende titels, bezocht door ruim 40.000 bezoekers.

Het filmhuis heeft een reguliere programmering met premières en nieuwe films, maar ook veel speciale programma's rond inhoudelijke, geografische, filmhistorische, educatieve en andere thema's. Het filmhuis brengt recente ontwikkelingen binnen de filmcultuur in verband met de filmgeschiedenis enerzijds en nieuwe ontwikkelingen in de mediacultuur anderzijds. Het aanbod omvat films uit alle windrichtingen: culturele en kunstzinnige films met een beperkte aantrekkingskracht voor het grote publiek, maar ook toegankelijke en zeer goed bezochte 'artfilms'. Het Kinderfilmhuis is de speciale afdeling van Filmhuis Arnhem voor kindervoorstelling.

Jaarlijks worden projecten georganiseerd in samenwerking met de Stichting voor Kunst en Cultuur Gelderland en het Gelders Filmvertoners

Kinderfilmhuis, foto: Filmhuis Arnhem

Filmhuis Arnhem, 'Een tijd voor dronken Paarden', ontwerp: Kees de Bruijn/Contact Film

Overleg. In november 2000 werd met deze instellingen voor het eerst het festival 'Nieuwe Blikken - Jong Nederlands Talent in de Gelderse Filmtheaters' georganiseerd. Samen met lokale culturele en maatschappelijke instellingen worden interdisciplinaire projecten geëntameerd, waarbij filmvoorstellingen gekoppeld worden aan bijvoorbeeld theatervoorstellingen in de schouwburg, filmcursussen aan programma's van de Hogeschool voor de Kunsten Arnhem (HKA) of de Volksuniversiteit, exposities of projecten op het terrein van beeldende kunst, projecten van Amnesty International, Stichting Arnhem-Lima, etcetera.

Met een netwerk van diverse landelijke filmeducatieprojecten worden activiteiten verzorgd voor jongeren, zoals de speciale wekelijkse Movie-Zone-vertoningen van kwaliteitsfilms. Daarmee wordt aangesloten bij het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming in het VMBO, HAVO en VWO.

Bij het filmhuis werken 76 mensen: 65 vrijwilligers en 11 betaalde, voornamelijk parttime, krachten, waarvan 5 in de I/D-regeling. Omgerekend naar voltijdfuncties heeft Filmhuis Arnhem de beschikking over 3,5 arbeidsplaats (exclusief de I/D-regeling). In 1996 kreeg het Filmhuis de Burgemeester Drijberprijs uitgereikt als voorbeeldige 'vrijwilligersorganisatie'.

Filmhuis Arnhem ontvangt een structurele budgetsubsidie van de gemeente Arnhem (f 194.000 gulden in 2000, oftewel 21% van de totale inkomsten). Op basis van beoordeling van de programmering ontvangt het filmhuis bovendien subsidie (f 40.000 gulden in 2000) van Europa Cinemas, het internationale filmtheaternetwerk van de Europese Unie.

Moviezone, bron: Filmtheater 't Hoogt Utrecht

Huisvestingsnood

Filmhuis Arnhem kampt al jaren met een huisvestingsprobleem.

De huidige twee zalen bieden onvoldoende mogelijkheden om het grote filmaanbod te programmeren en te voldoen aan de vraag daarnaar van het publiek. Schaalvergroting op korte termijn is noodzakelijk om de positie van het filmtheater te behouden als onderdeel van het kerncircuit van grote Nederlandse filmtheaters.

Al acht jaar geleden waren er concrete plannen om het filmtheater te herhuisvesten op een locatie in de Weverstraat, waar realisering van drie zalen mogelijk zou zijn. Mei 1997 passeerden de plannen gemeenteraad en college van B&W, de prognose was oplevering medio 2000. Het wachten was op de nieuwbouw van de HkA, die het doorschuiven naar de nieuwe locatie mogelijk zou maken. Door uitstel van die nieuwbouw werd ook de herhuisvesting van het filmtheater steeds uitgesteld.

Filmhuis Arnhem kan het zich niet veroorloven nog langer te wachten. Bovendien heeft de markt zich de laatste jaren zodanig ontwikkeld dat er minimaal 4 zalen nodig zijn voor een filmtheater met de huidige positie en doelstelling. Ter vergelijking is de situatie in Nijmegen relevant, waar filmtheater Cinemariënborg in tien jaar een ontwikkeling doormaakte van een filmhuis dat vergelijkbaar was aan het Arnhemse, tot het onlangs gerealiseerde nieuwe filmtheater met zes zalen (naast de oude zalen die nog in gebruik zijn).

Ook Filmhuis Arnhem heeft de potentie om een breder en actueler aanbod te vertonen in meer zalen, die voldoen aan hedendaagse eisen met

betrekking tot techniek en comfort en voorzien zijn van een volwaardige horeca. Op korte termijn doen zich nu enkele mogelijkheden voor, die beide een eenmalige investeringsbijdrage vergen voor verbouwing en inrichting van ca. f 2 miljoen. Het filmhuis doet een dringend beroep op de gemeente om medewerking aan snelle herhuisvesting te verlenen.

Nog langer uitstel betekent:

- dat Filmhuis Arnhem minder aantrekkelijk wordt voor het publiek omdat de keuze per avond te beperkt is en daardoor deels ook te weinig actueel;
- dat de groei van bezoekersaantallen stagneert, terwijl de potentiële groei bij een groter en actueler aanbod juist aanzienlijk is;
- dat Filmhuis Arnhem voor filmdistributeurs steeds minder interessant wordt om films (in première) uit te brengen;
- dat Arnhem de aansluiting verliest bij het landelijke kerncircuit van grote filmtheaters waar de kwaliteitscinema een steeds groter publiek weet te bereiken;
- dat Filmhuis Arnhem onvoldoende mogelijkheden heeft om in te spelen op de inhoudelijke en technische ontwikkelingen binnen de mediacultuur (digitalisering, interactiviteit).

Organisatieproblemen

Vanwege de smalle financiële marges is Filmhuis Arnhem onvoldoende in staat tot een adequate bedrijfsvoering. De organisatie drijft te zeer op vrijwilligers, die als gevolg van gewijzigde maatschappelijke omstandigheden minder beschikbaar zijn. Een verschuiving van diverse taken met belangrijke kwaliteits- en continuïteitseisen van onbetaalde naar betaalde krachten is noodzakelijk, maar in de huidige exploitatie niet realiseerbaar. De kracht die uitgaat van het werken met gemotiveerde en inhoudelijk gedreven vrijwilligers slaat om in organisatorische zwakte als de organisatie geen voorwaarden kan scheppen waaronder vrijwilligers optimaal kunnen functioneren.

Functies die lijden onder de smalle marges zijn vertoning (projectie op lastige uren), informatie en educatie, PR en marketing. Terwijl vanuit het onderwijs de vraag toeneemt naar aanbod op het gebied van film- en media-educatie, beschikt Filmhuis Arnhem over onvoldoende mogelijkheden om hieraan te voldoen. Eerdere pogingen om een professionele educatief medewerker aan te trekken mislukten omdat de middelen ontoereikend zijn.

Toekomstprofiel

Gezien de toenemende publieke belangstelling is de markt voor kwaliteitsfilm een groeisector. Daar waar filmtheaters konden uitbreiden, blijkt dat zij met een veelzijdig aanbod een groot publiek aan zich weten te binden. Voorwaarde is dat zo'n filmtheater zich qua technische faciliteiten (beeld en geluid), comfort, service en sfeer hoog in het uitgaansleven positioneert. Hoogwaardige horeca is in deze formule onmisbaar en een belangrijke bron van inkomsten. Ook de verkoop van allerlei aan film gerelateerde artikelen zoals video, DVD, filmmuziek en filmboeken past in de formule van een nieuw, aantrekkelijk filmcentrum.

Filmhuis Arnhem is, door zijn kennis en ervaring, goed geëquipeerd voor de presentatie van ontwikkelingen binnen de nieuwe mediacultuur. Het filmhuis heeft dan ook een prima uitgangspositie om zich te ontwikkelen tot een domein waar alle aspecten van het bewegend beeld organisch samenkomen voor presentatie aan een breed publiek. In samenwerking met andere Arnhemse instellingen kan het een podium bieden aan het debat over film- en beeldcultuur.

Conclusies en keuzemenu

Het loont de moeite om een florerend vertoningsklimaat voor de kwaliteitsfilm te verzekeren en liefst te verbeteren. Daartoe zijn er diverse toekomstmogelijkheden voor Filmhuis Arnhem:

- Continueren huidige situatie
De vertoning van de kwaliteitsfilm in Arnhem op de huidige schaal maakt het onmogelijk in te spelen op de kansen die in het voorgaande zijn geschetst. Het Filmhuis kan onvoldoende tegemoet komen aan de groeiende vraag, waardoor het als uitbrengtheater aan belang inboet. De negatieve spiraal die al in gang is gezet, zal doorzetten en de positie van het filmtheater verder marginaliseren. Filmhuis Arnhem zal daardoor zijn positie in het kerncircuit van grote Nederlandse filmtheaters verliezen. Er treedt een verarming op in het Arnhemse filmaanbod.
- > Meerkosten op exploitatiebasis
 - huisvesting n.v.t.
 - activiteiten f 125.000 t.b.v. verschuiven continuïteits- en kwaliteitstaken van vrijwilligers naar betaald personeel en activiteiten cultuureducatie, publiciteit en marketing
 - prognose bezoekersaantallen
35.000 tot 40.000.

- Schaalvergroting zelfstandig filmtheater
 Door het vertrek van de Gele Rijder ontstaat de mogelijkheid om het aantal zalen in de Korenbeurs uit te breiden tot drie. Dit schept lucht, maar zal op termijn alsnog de geschetste problemen in de programmering opleveren. Interessanter is daarom een zelfstandig filmtheater in een multifunctioneel complex. Zo'n centrum voor film- en beeldcultuur heeft een schaal van vier tot vijf zalen, met een breed en veelzijdig aanbod van zowel film als nieuwe-media-cultuur. Er wordt nauw samengewerkt met andere culturele partners (HkA, musea, schouwburg, Eduart, het Domein). Hoogstaande horeca kan in belangrijke mate bijdragen aan de dekking van de exploitatielasten.
- > Meerkosten op exploitatiebasis
 - huisvesting *f* 70.000,- t.b.v. achterstallig onderhoud Korenbeurs
f 90.000,- t.b.v. verbouwing Korenbeurs of
f 200.000,- t.b.v. huisvesting Weverstraat of elders; de meerkosten kunnen mogelijk worden gedrukt middels bijdragen van andere gebruikers en aanvullende financieringsbronnen; dit moet nog worden onderzocht.
 - activiteiten *f* 125.000,- t.b.v. verschuiven van continuïteits- en kwaliteitstaken van vrijwilligers naar betaald personeel en activiteiten cultuureducatie, publiciteit en marketing
 - prognose bezoekersaantallen
 50.000 tot 55.000 Korenbeurs of 60.000 tot 80.000 Weverstraat.
- Combi filmtheater en bioscoop
 Een andere interessante optie is een vertoningscomplex waarbinnen het filmtheater en een bioscoop, met ieder zijn specifieke kennis, ervaring en aanbod, samenwerken op basis van een inhoudelijke en zakelijke overeenkomst. Een bioscoop heeft inmiddels interesse getoond in een dergelijke combi van profit- en non-profit. Het filmtheater is in zo'n constructie de partner die het meer kwetsbare deel van het aanbod verzorgt, waarbij naast actuele ontwikkelingen en premières vooral filmhistorie, themaprogrammering, niet-westerse cinema en nieuwe media de kern vormen. De commerciële partner legt zich toe op de programmering van de laagdrempelige (kwaliteits)film. Een deel van dat aanbod wordt nu, en ook in beide bovenstaande modellen, door het filmtheater aangeboden. Het gaat hierbij om een relatief klein, maar veel publiek trekkend aantal titels.

Afhankelijk van de schaal van de instelling zal de commerciële partner ook aanbod programmeren dat nu in de reguliere bioscoop draait. Beide onderdelen dienen elkaar inhoudelijk en organisatorisch aan te vullen en te versterken. Naar buiten toe presenteren de twee 'bedrijven' zich als één filmcentrum. Het filmtheater wordt in deze situatie (net als nu) gedeeltelijk door de gemeente ondersteund. Bij deze constructie valt te denken aan een complex van zeven tot twaalf zalen.

- > Meerkosten op exploitatiebasis
- huisvesting f 350.000 (globale schatting) t.b.v. huurkosten filmtheaterdeel in een bioscoopcomplex in het Paradijs; de meerkosten kunnen mogelijk worden gedrukt middels aanvullende financieringsbronnen; dit moet nog worden onderzocht
- activiteiten f 125.000 t.b.v. verschuiven continuïteits- en kwaliteitstaken van vrijwilligers naar betaald personeel en activiteiten cultuureducatie, publiciteit en marketing
- prognose bezoekersaantallen
60.000 tot 80.000

n.b. Afhankelijk van de termijn waarin definitieve huisvesting in de Weverstraat (elders) of het Paradijs kan worden gerealiseerd is een tussentijdse oplossing noodzakelijk. Ook hiervoor komt de verbouwing van de Korenbeurs in beeld. De kosten die gemoeid zijn met het achterstallig onderhoud aldaar zijn dan niet aan de orde.

MEDIA EN INFORMATIE- TECHNOLOGIE

Betrokken partijen

- > Culturele instellingen
- > Partners infocluster en Infoboulevard
- > Lokale en provinciale omroep
- > Citynet Arnhem
- > Gemeente Arnhem
- > ICT-bedrijven
- > HkA, Hogeschool Larenstein
- > Mediatrefpunten
- > AVE.COM
- > Provincie Gelderland

Sinds 15 jaar is er internet in Nederland; 15 jaar geleden was de enorme invloed van 'het web' op maatschappij en samenleving dus niet te voorzien. Even hachelijk is het om nu, anno 2001, te anticiperen op de ontwikkelingen rond media en informatietechnologie in de periode tot 2015. Toch is het essentieel voor een toekomstgerichte stad om juist deze ontwikkelingen goed te faciliteren en te integreren in alle beleidsvelden, dus ook in het cultuurbeleid.

Op de gemeentelijke agenda wordt ICT (informatie- en communicatietechnologie) doorgaans in verband gebracht met economische aspecten (kenniseconomie), management, beheer en bestuurlijke vernieuwing (digitale overheid). Minder aandacht is er voor de sociaal-culturele aspecten, de culturele dimensie van ICT of de ICT-dimensie van cultuur. In het kader van culturele planologie is de relatie kunst, cultuur en ICT een cruciale factor voor kwaliteit en kwaliteitsbesef in het publieke domein, zowel voor de virtuele als de fysieke infrastructuur.

Media, ICT en cultuur

Media als radio, televisie, telefoon en internet zijn de dragers van de hedendaagse maatschappij. Zij zijn voor mensen noodzakelijke middelen om zich in sociaal, cultureel, economisch en politiek opzicht te kunnen bewegen en ontplooiën.

De doorbraak van ICT en de toenemende versmelting van ICT en massamedia zorgen voor revolutionaire veranderingen in het dagelijks leven. Steeds nieuwe toepassingen van computer- en telecomtechnologie houden de maatschappelijke dynamiek op peil.

Om een indruk te geven van de veranderingen: ICT vergroot de hoeveelheid en toegankelijkheid van informatie. ICT versnelt de processen van informatievergaring en uitwisseling. ICT biedt ontvangers van informatie meer mogelijkheden voor selectie en bewerking. ICT biedt zenders van informatie mogelijkheden voor gerichte communicatie in aanvulling op massacommunicatie (mogelijkheden die de oudere media als televisie en radio al boden). ICT faciliteert de interactie tussen zender en ontvanger, tussen gebruiker en toepassing.

Daarbij raken media- en informatietechnologie steeds meer verweven, evenals datgene waarop zij betrekking hebben: audiovisuele en gedrukte media, informatie en amusement, kunst en cultuur, voorheen gescheiden sectoren en disciplines verliezen hun grenzen en convergeren. Deze 'cross-overs' kunnen zowel kwaliteitsverlies (vervlakking, globalisering) als kwaliteitswinst (originaliteit, intensiteit, vernieuwing) teweeg brengen. In relatie tot cultuur zijn verschillende dimensies van ICT en media te onderscheiden: ICT/media als distributiemiddel voor cultuur, ICT/media als infrastructuur voor culturele uitwisseling en ICT/media als object (vorm en inhoud) voor kunst en cultuur. De instrumentele waarde van ICT/media als distributiemiddel voor cultuur wordt benut door distributie van bestaande kunst, cultureel erfgoed of mediaproducties. Het gaat hierbij om communicatie in één richting via media als radio, televisie en internet. Daarnaast en in aanvulling daarop bieden ICT en media mogelijkheden voor culturele uitwisseling. Via discussiegroepen, nieuwsgroepen, productiegroepen, interactieve spelletjes e.d. worden deze mogelijkheden van ICT benut. Tenslotte, maar niet in de laatste plaats, kunnen ICT en audiovisuele media ook vorm en inhoud aan kunst- en cultuuruitingen geven; zij zijn dan zelf kunst. Kenmerkend voor 'nieuwe media' is dat deze dimensies vaak niet te scheiden zijn.

Het kabelnet

De toegang tot media wordt in belangrijke mate bepaald door de capaciteit en beschikbaarheid van de technische infrastructuur: het kabelnet. Het eigendom en beheer van het kabelnet in Arnhem is sedert enkele jaren in handen van het Amerikaanse bedrijf UPC, dat circa 35 procent van de markt in ons land beheerst. De rol van de lokale overheid ten aanzien van de kabel is dan ook gering en lijkt verder af te nemen. Functioneerde er in het verleden nog een gemeentelijke kabelcommissie, die adviezen uitbracht over de technische en inhoudelijke kwaliteit van het zenderpakket, sinds enkele jaren, is er alleen nog een, binnen UPC opererende, regionale programmaraad, waarvoor ook Arnhem enkele leden benoemt.

De invloed van deze raad op de kwaliteit in het programma-aanbod neemt af. Zeker nu het er naar uit ziet dat integratie van televisie- en computerfuncties de consument op termijn in staat zal stellen om zelf het programma-aanbod te bepalen.

Op landelijk niveau wordt gediscussieerd over mogelijkheden om de kwaliteit van dit aanbod alsnog te waarborgen. De aandacht van de lokale overheid voor een monopolist als UPC richt zich op de beschikbaarheids- en capaciteitsvraag. Blijkens de commotie rondom televisie- en telefoonstoringen, haperende internetverbindingen, problemen met rekeningen en serviceverlening bij klachten, blijft gemeentelijke bemoeienis gewenst. Dit valt echter buiten het aandachtsveld van het cultuurbeleid.

De provinciale omroep

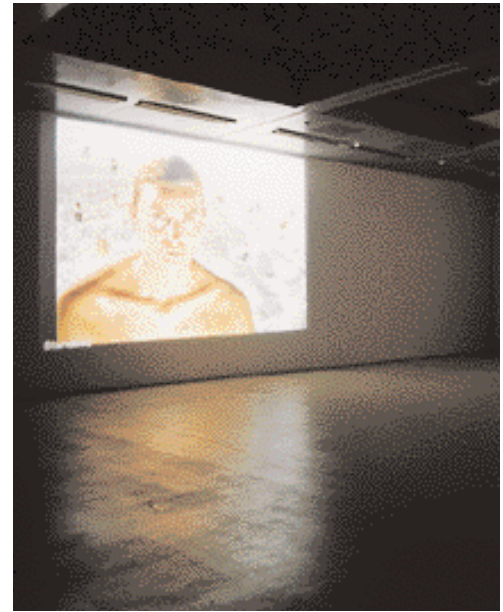
Nieuws en informatie bereiken ons uit alle hoeken van de wereld. Omdat het rijk ook regionaal nieuws binnen ieders bereik wil brengen, voorziet de mediawet in de mogelijkheid voor provincies en gemeenten om regionale en lokale publieke omroepen in te stellen. Zo werden Omroep Gelderland en Stadsomroep Arnhem (STA) opgericht.

De cultuurnota van de provincie Gelderland, 'Verbindingen', dicht een belangrijke culturele taak toe aan Omroep Gelderland. Provinciale Staten hebben met ingang van 2000 voorgesteld om een productiefonds in te stellen, waarmee de omroep programma's kan maken die raakvlakken hebben met het provinciaal beleid, dus ook cultuurbeleid: programma's gewijd aan monumenten, tradities, dialecten, popmuziek, jeugdcultuur, een culturele agenda enzovoorts. Er zijn wel enkele programma's, zoals 'Buitengewoon' en items waarbij kijkers een blik achter de schermen wordt gegund bij een instelling als Introdans, maar het aanbod is te beperkt. Opmerkelijk is dat het kunstprogramma 'Moois', dat al de genoemde aspecten met oog voor kwaliteit belichtte, niet meer is te zien.

De stadsomroep

De primaire taak van de bijna tien jaar oude Stadsomroep Arnhem is het produceren en verspreiden van lokale radioprogramma's. De STA is 24 uur per etmaal via de ether en kabel te beluisteren. Tenminste vijftig procent van deze zendtijd wordt besteed aan door de omroep zelf gemaakte programma's in de categorieën informatie, educatie en cultuur. Recent werd bijvoorbeeld gefocust op de tentoonstelling Re(f)use in het Museum voor Moderne Kunst en de cultuurvisie 'CAN!'.

Bijna 90 procent van de Arnhemmers is bekend met het bestaan van de STA. De luisterdichtheid is echter tanend en de perspectieven zijn

Jongeren persbureau i.s.m. De Stadsomroep, fotograaf: Mieke Gresnigt

Museum voor Moderne Kunst Arnhem, Tentoonstelling Milica Tomic, fotograaf: Robert Fleischanderl

somber. Het publieke belang is vooralsnog beperkt, vanwege de populariteit van commerciële radiozenders en de sterke positie van Omroep Gelderland. Om het voortbestaan van de STA te legitimeren is het dan ook van belang om de toegevoegde waarde te expliciteren. Eerst de maatschappelijke waarde: De STA draait op de inzet van ruim 120 vrijwilligers. Zij zijn verantwoordelijk voor de productie van programma's, voor de presentatie, de techniek en de organisatie. Door 24 uur per dag lokale radio te produceren, biedt de STA hen kansen om in een stimulerende omgeving hun maatschappelijke situatie te verbeteren en interessante werkervaring op te doen in een sterk groeiende bedrijfstak. Vanuit de culturele optiek staat de media-educatieve functie van de STA centraal. Bij de STA kunnen Arnhemmers terecht, die zich op het terrein van media willen uiten en ontplooiën: radiomaken als vorm van (amateur)kunst. De STA verzorgt cursussen en workshops, gericht op het overdragen van radiospecifieke kennis, inzichten en vaardigheden. Een voorbeeld is het project Nieuwsfabriek waarin scholieren in het voortgezet onderwijs de 'ins' en 'outs' van radiomaken leren kennen. Bovendien biedt het regelmatig stageplaatsen aan MBO- en HBO-instellingen. Kortom, Stadsomroep Arnhem is een onmisbare schakel in het Arnhemse medialandschap en welzijnsveld.

Citynet en mediatrefpunten

Voor de netwerkontwikkeling op het gebied van ICT in Arnhem zijn twee grote projecten van belang waar kunst en cultuur ook een rol in kunnen spelen.

Ave.Com, 'Expertmeeting', fotograaf: Ronnie Stevens

Medio augustus 1998 is het project Citynet Arnhem gestart. Het doel is een intranet voor gemeentelijke medewerkers, een website van de gemeente Arnhem en een internetplatform door en voor Arnhemse burgers, bedrijven en instellingen. Op termijn moet www arnhem.nl de elektronische marktplaats van Arnhem zijn voor afstemming van vraag en aanbod van informatie, goederen en diensten.

Het ander is een decentraal project. In diverse wijken worden dit jaar [medi@trefpunten](mailto:medi@trefpunten.nl) (de eerste digitale trapveldjes) gerealiseerd. Een digitaal trapveldje is een ICT -voorziening in wijk- en buurtcentra die speciaal voor wijkbewoners (in de 'aanpakwijken') wordt opgezet. Het is een plek waar wijkbewoners kennis kunnen maken met computergebruik en internet, cursussen volgen, contacten leggen over de hele wereld, spelletjes doen, e-mail versturen enz. Vrijwilligers zijn betrokken als gastheer/-vrouw, geven cursussen, begeleiden het computergebruik, nemen als het kan het technisch beheer voor hun rekening en verzorgen de communicatie in de wijk. Daarbij worden zij ondersteund door professionals.

De [medi@trefpunten](mailto:medi@trefpunten.nl) bieden niet alleen kansen om het omgaan met media en ICT te bevorderen, maar ook om de aandacht voor kwaliteitsaspecten daarin te betrekken, door een relatie te leggen met projecten media-educatie. In dat kader hebben de gemeente, Rijnstad, HkA en Stadsomroep Arnhem het plan opgevat om de mogelijkheden voor (digitale) wijk-tv te onderzoeken. Wijkbewoners maken met de technische infrastructuur van de [medi@trefpunten](mailto:medi@trefpunten.nl) korte (nieuws)items over en voor hun wijk. Deze items en (kunst)producties van HkA-studenten worden via internet en zo mogelijk via het te heropenen stadstv-kanaal verspreid.

G.A.N.G., Tentoonstelling 'Zummer' 2000, foto: G.A.N.G. | Plaatsmaken, De digitale werkplaats, fotograaf: Herman van Ommen

Kunst en ICT

Toepassing van nieuwe mediatechnieken leiden tot nieuwe vormen van kunst: 'digitale' kunst. Er zijn een aantal fundamentele verschillen tussen analoge kunst en digitale kunst. Het eerste verschil heeft betrekking op de mogelijkheid om met de computer niet-lineaire processen te presenteren. Een boek lees je van kافت tot kافت; digitale verhalen hebben lang niet altijd een historisch begin of eindpunt. Een ander verschil is interactiviteit. Het gebruik van digitale instrumenten zet kunstenaars aan tot het maken (ontwerpen) van processen in plaats van afgeronde producten. Hiermee vervaagt de strikte rolverdeling tussen maken en consumeren: het publiek bepaalt zelf, weliswaar binnen het door de kunstenaar ontworpen raamwerk, de interactie met het kunstwerk.

AVE.COM, een initiatief van de Gemeenschap van Beeldende Kunstenaars (GBK), HkA, het Grafisch Centrum/PlaatsMaken en het ICT-bedrijf ICATT, stimuleert experimenten op dit gebied. AVE.COM ondersteunt kunstenaars bij het realiseren van kunstwerken met digitale technologie. Hiertoe wordt het bedrijfsleven benaderd voor kennis en sponsoring en is met PlaatsMaken 'de digitale werkplaats' opgezet (zie de paragraaf Beeldende kunst en vormgeving). Daarmee worden gezamenlijke technische producten breed toegankelijk gemaakt, productie, distributie en presentatie gefaciliteerd en kennis en vaardigheden ontwikkeld en uitgewisseld. Ook biedt AVE.COM via een website (www.avecom.nl) en het organiseren van een festival kunstenaars een (virtueel) interactief podium waarop zij zich kunnen presenteren (zie de paragraaf Festivals en evenementen).

AVE.COM is een vervolg op het AVE-festival dat tussen 1988 en 1995 in Arnhem plaatsvond. Gebleven is het accent op experiment, vernieuwing, discussie, kennisuitwisseling en samenwerking tussen kunstinstellingen. Nieuw is de nadruk op digitale technologie en het gebruik van internet.

Kunstopleiding en ICT

De ontwikkelingen op het terrein van ICT hebben verregaande consequenties voor het kunstonderwijs. HkA-opleidingen, zoals grafisch ontwerpen, 3D-design, typografie en bouwkunst, maar ook muziek en vrije kunsten besteden steeds meer aandacht aan de mogelijkheden en het gebruik van digitale media. Ter oriëntatie op de mogelijkheden organiseert de HkA zogenaamde Random Fridays, ontmoetingen tussen studenten, kunstenaars en bedrijfsleven.

‘Oude’ media verdwijnen echter niet met de komst van nieuwe; het is een en-en-verhaal. Dit geldt dus ook voor het aanbod van opleidingen, de faciliteiten en de kosten. Om ondanks beperkte middelen ICT in het onderwijs te stimuleren, zijn afspraken voor samenwerking gemaakt met de Internationale Agrarische Hogeschool Larenstein.

Dat bij Architectuur en Bouwkunde het niveau van dit type onderwijs al bijzonder hoog is, blijkt ondermeer uit de activiteiten van Stichting A4. Opgericht door de gemeente, de opleiding OK5 van de HkA, de Arnhemse Academie van Bouwkunst en de Internationale Agrarische Hogeschool Larenstein, biedt A4 een platform waar nieuwe media als distributiemiddel, communicatieve infrastructuur en object worden verkend. Een vast onderdeel vormen een jaarlijks internationaal symposium en een prijsvraag voor zowel professionals als studenten.

ICT, cultuur en Infoboulevard

In de sfeer van toekomstige voorzieningen heeft de gemeente Arnhem een plan ontwikkeld dat over 5 à 10 jaar een centrale rol kan gaan spelen in de culturele infrastructuur voor ICT en media: de Infoboulevard, onderdeel van het stadsvernieuwingsplan voor het Paradijs. Dit plan speelt in op de groeiende publieke behoefte aan informatie, kennis en communicatie in de netwerksamenleving. De Infoboulevard wordt een plek waar het publiek uit Arnhem en omgeving kan verpozen temidden van winkels, kunst, cultuur en amusement. Publieke en private aanbieders verzorgen er een totaalpakket van producten en diensten: de bibliotheek, archieven, volksuniversiteit, boek- en muziekwinkels, ICT -bedrijven en aanbieders van telecomapparatuur en andere hightech informatiedragers

en consumentenelectronica. Wellicht is er ook een cultuurhistorisch centrum. De infoboulevard is zowel overdag als 's avonds een bruisende plek voor ontmoeting en inspiratie.

Boeken, tijdschriften, CD-ROM, video's en DVD's zijn onder het genot van een drankje en een hapje te zien of te beluisteren. De gedigitaliseerde collecties van archieven en bibliotheek zijn via de nieuwste apparatuur van het aanpalende electronicabedrijf te raadplegen. Op een groot scherm is een doorlopend lokaal/regionaal mediaprogramma te zien dat actuele producties van schrijvers, musici en beeldend kunstenaars onder de aandacht brengt. Studenten van de HkA presenteren kleinschalige dans-, theater en muziekvoorstellingen, shows en exposities. De volksuniversiteit organiseert workshops om nieuwe cultuurhistorische aanwinsten van de archieven te ontsluiten. Er zijn cursussen, tentoonstellingen, debatten, congressen en lezingen. Op het mediaplein maken bezoekers gebruik van ICT-voorzieningen of worden zij, tijdens één van de vele showcases, geïnformeerd over de nieuwste ICT-ontwikkelingen.

Voor de Infoboulevard, en speciaal het infocluster van bibliotheek, archieven en Volksuniversiteit heeft adviesbureau Andersson Elffers Felix een plan uitgewerkt, in nauwe samenwerking met de betrokken partners (AEF, Infoboulevard Arnhem: een nieuw concept, Utrecht: 2000). De huidige voorzieningen van de betrokken instellingen voldoen niet meer aan de eisen die het publiek stelt. Het infocluster, het publieke hart van de Infoboulevard, kan op een actuele manier invulling geven aan hun taken. Daarmee kunnen zij (goed voor 450.000 bezoekers per jaar) fungeren als publieke smaakmaker in het effectueren van de 'experience economy' van winkels, infoservice, edutainment en amusement.

Conclusies en keuzemenu

Media als radio, televisie, telefonie en internet zijn de dragers van de hedendaagse maatschappij. Het is essentieel voor een toekomstgerichte stad om ontwikkelingen op dit gebied te faciliteren. Dat impliceert meer aandacht voor de culturele dimensie van ICT en de ICT-dimensie van cultuur. Vanuit het perspectief van culturele planologie is de relatie kunst, cultuur en ICT een cruciale factor voor kwaliteit en kwaliteitsbesef in het publieke domein, zowel voor de virtuele als de fysieke infrastructuur. Het plan voor een cultureel infocluster aan de Infoboulevard biedt daartoe alle kansen, zowel vanuit het oogpunt van maatschappelijke ontwikkeling als voor stedelijke ontwikkeling.

Met de vestiging van de culturele instellingen aan de Infoboulevard zijn zowel investeringskosten als exploitatiekosten gemoeid. De investeringskosten betreffen de eenmalige kosten voor de nieuwbouw. Om een compleet beeld te geven van de ruimtelijke en financiële consequenties van de vestiging van culturele instellingen aan de Infoboulevard zijn drie opties uitgewerkt. Op basis van de stichtingskosten voor nieuwbouw zijn de investeringen voor deze opties begroot op respectievelijk ca.

f 85.000.000,- (optie 1), f 59.000.000,- (optie 2) en f 40.000.000,- (optie 3). Onderaan deze paragraaf worden de exploitatiekosten per optie toegelicht.

De eerste optie gaat ervan uit dat de genoemde culturele instellingen met al hun taken naar de Infoboulevard verhuizen. Optie 3 is gebaseerd op taakscheiding, waarbij de primaire publieke taken aan de Infoboulevard en de ondersteunende taken elders worden ondergebracht. Optie 2 kan omschreven worden als een ‘tussenscenario’. In dit scenario wordt het ambitieniveau (de ruimte) van met name de bibliotheek verlaagd om deze toch in zijn totaliteit te kunnen huisvesten aan de Infoboulevard. Het college van Burgemeester en Wethouders heeft de intentie het plan van adviesbureau AEF verder te ontwikkelen, met een combinatie van de opties 2 en 3 als insteek.

1	Alles op één plek	
>	Bibliotheek	9.607 m ²
>	Archieven	8.267 m ²
>	Volksuniversiteit	1.091 m ²
>	Totaal	18.965 m ²

Exploitatiekosten

f 9 tot 11,5 mln = 3,5 mln (huidige kosten) - 12,5 tot 15 mln

2	Publiekstaken plus	
>	Bibliotheek	8.082 m ²
>	Archieven	4.360 m ²
>	Volksuniversiteit	746 m ²
>	Totaal	13.188 m ²

Exploitatiekosten

f 5 tot 7 mln = 3,5 mln (huidige kosten)* - 8,5 tot 10,5 mln

* De huidige gebouwgebonden exploitatiekosten kunnen strikt genomen niet volledig in mindering worden gebracht op de investeringskosten. In dit scenario wordt immers additionele ruimte gevraagd voor (depot)onderdelen die buiten de Infoboulevard worden gevestigd. Bijkomende kosten hiervan zijn afhankelijk van de gekozen locatie. Als het nieuwe m² betreft, waarbij wordt uitgegaan van een gemiddelde huurprijs van f 250,- per m², zijn de kosten 1 mln.

3	Publiekstaken puur	
>	Bibliotheek	6.331 m ²
>	Archieven	2.385 m ²
>	Volksuniversiteit	300 m ²
>	Totaal	9.016 m ²

Exploitatiekosten:

f 5 tot 7 mln = 3,5 mln (huidige kosten)* - 8,5 tot 10,5 mln

* Zie ook de opmerking over de huidige gebouwgebonden exploitatiekosten bij optie 2. Bijkomende kosten van additionele ruimten zijn afhankelijk van de gekozen locatie. Als het nieuwe m² betreft, waarbij wordt uitgegaan van *f* 250,- per m², zijn de kosten 2,3 mln.

BIBLIOTHEEK

Betrokken partijen

- > Gemeentearchief
- > Vereniging van Nederlandse openbare bibliotheken NBLC
- > Rijksarchief
- > Volksuniversiteit
- > Culturele instellingen
- > Gemeente
- > Provincie
- > Gelders Oudheidkundig Contact
- > Biblioservice Gelderland
- > Peuterspeelzalen
- > Primair, voortgezet en beroepsonderwijs
- > Samenwerkingsverband bibliotheken met een wetenschappelijke steunfunctie (WSF)

De bibliotheek is een centrale, voor iedereen toegankelijke voorziening. Het is een instelling waar culturele functies en sociaal-maatschappelijke functies goed samengaan. Veel Arnhemmers en mensen uit de regio lenen er boeken, CD's, CD-ROM's, bladmuziek en video's. Nog meer mensen raadplegen er kranten, tijdschriften, databestanden, naslagwerken en internet. Onderzoekers en studenten bestuderen incunabelen en oude drukken. De bibliotheek is boekhandel, kiosk, studiehuis, muziekwinkel, internetcafe en museum in één.

Provinciaal kenniscentrum

De afgelopen jaren heeft het gebruik van informatie- en communicatie-technologie in de samenleving en in het onderwijs (het studiehuis) aanzet tot een herbezinning op de functies en het functioneren van de bibliotheek.

In april 2000 presenteerde de landelijke Stuurgroep Herstructurering Openbaar Bibliotheekwerk haar rapport 'Open poort tot kennis'. De voorstellen in het rapport hebben betrekking op reorganisatie van het bibliotheekwerk en de taken van de verschillende overheden in dit verband. Het doel is de innovatieve kracht van het bibliotheekwerk te bevorderen door schaalvergroting.

Inmiddels werken de bibliotheken in Gelderland al aan een nieuwe samenwerkingsstructuur, waarbij een onderscheid gemaakt wordt tussen de uitvoerende taken op lokaal niveau, de back-office-taken op regionaal

Bibliobus, foto: Bibliotheek Arnhem | Bibliotheek Arnhem, foto: A.C. | Bibliotheek Arnhem, Leerlingen van Het Domein, foto: Bibliotheek Arnhem

niveau en de facilitaire en wetenschappelijke steuntaken op provinciaal niveau. Bijzondere aandacht zal uitgaan naar de positionering van de provinciale steuntaken van de Arnhemse bibliotheek in het toekomstige stelsel. Het ligt voor de hand de aanwezige expertise en collecties in te zetten als basis voor een provinciaal kenniscentrum. Een krachtige regierol van de provincie, in nauw overleg met de gemeente, is voorwaarde om tot de gewenste resultaten te komen.

Deze paragraaf geeft een overzicht van kansen en knelpunten waar de Arnhemse bibliotheek de komende jaren voor staat, in relatie tot de culturele functies (bewaren en beheren; educatie en informatie), de sociale functie (ontmoeting en communicatie) en de huisvesting.

Bewaren en beheren

De centrale doelstelling van het Arnhemse bibliotheekwerk is het bewaren, beheren en toegankelijk maken van een breed aanbod van publieke informatie en kennis voor de inwoners van stad en regio. Hierbij gaat het niet alleen om het openstellen van het huis waarbinnen die kennis en informatie ligt opgeslagen; het bibliotheekwerk stimuleert en prikkelt mensen om met hun informatie- en kennisvragen naar de bibliotheek te komen en faciliteert de beantwoording daarvan.

Analoog aan de landelijke ontwikkelingen is een stagnatie te zien in het publieksbereik van de Arnhemse bibliotheek en een teruggang van het aantal uitleningen van boeken. Deze ontwikkelingen zijn te relateren aan de verschuiving van de publieke belangstelling van 'papieren' media

(printmedia) naar audiovisuele, elektronische media.

De invoering van informatie- en communicatietechnologie (ICT) biedt kansen om het bibliotheekwerk te versterken, maar legt tegelijkertijd een grote druk op het innovatieve vermogen van de bibliotheek, zowel op personeelsgebied (scholing) als op financieel gebied (extra investerings- en exploitatiekosten). De financiële druk klemt temeer omdat er nog te weinig sprake is van substitutie van papieren informatiebronnen door digitale. Boek, tijdschrift en krant blijven voorlopig de belangrijkste dragers, maar daarnaast moet geïnvesteerd worden in audiovisuele en technologische media.

Onderzoek van de gemeentelijke afdeling Informatie en Burgeronderzoek wijst uit dat een grote meerderheid van de Arnhemmers er prijs op stelt als de bibliotheek op zondag open zou zijn. Ook is er een toenemende publieke belangstelling voor dienstverlening op maat, zoals blijkt uit de positieve resultaten van de bibliobus. Hierbij valt te denken aan de mogelijkheid te bestellen en te reserveren via internet, uitbreiding van de diensten naar een 24-uurs service, bezorgdiensten en nieuwe aanvullende voorzieningen die de transformatie van de traditionele papieren-bibliotheek tot een multi-mediaal centrum ondersteunen. Dit zou de bibliotheek aantrekkelijker kunnen maken voor doelgroepen die nu nog weinig of niet in de bibliotheek komen.

Informatie en educatie

Binnen de ontwikkeling van de bibliotheek tot mediatheek ligt het accent

niet eenzijdig op ICT, maar wil de bibliotheek het culturele en educatieve profiel aanscherpen.

Het eerste uitgangspunt is het scheppen van gelijke kansen wat betreft de toegang tot informatie. Door aandacht te besteden aan het verwerven van en omgaan met informatie en de media die toegang geven tot deze informatie kan de bibliotheek een bijdrage leveren aan het voorkomen en verminderen van achterstanden. Daarbij ligt het accent op die groepen ouderen, volwassenen, jongeren en kinderen die een risicovolle ontwikkeling doormaken.

Cruciaal is dat de drempel om gebruik te maken van de bibliotheekvoorziening laag is, met name ook voor scholen, buurthuizen en bejaarden-centra. De openbare bibliotheek stelt collecties samen die aansluiten bij de specifieke wensen van de te bereiken doelgroepen in een bepaalde wijk. Ze begeleidt ouderen, volwassenen, jongeren en kinderen als het gaat om media- en informatie-educatie. In dit kader wordt aansluiting gezocht bij de landelijke belangstelling voor media-educatie: het kritisch leren omgaan met media en bewustwording van kwaliteitsaspecten in media. Daarin onderscheidt de bibliotheek zich van een internetcafé.

Ook worden programma's aangeboden op het gebied van leesbevordering en achterstandsbestrijding, in nauwe samenwerking met basisscholen, VMBO, voortgezet speciaal onderwijs, zorg- en welzijnsinstellingen. Een tweede uitgangspunt is het stimuleren van de brede culturele ontwikkeling van volwassenen, jongeren en kinderen. Deze beleidsombuiging begint met de verbreding van de informatie op cultureel gebied.

Het is de bedoeling dat de bibliotheek de voortrekker wordt van cultuurweb@rnhem.nl, het web van cultuureducatieve informatie in Arnhem. De bibliotheek wordt het centrale informatieloket voor het Actieplan Mijn cultuur - Jouw cultuur, verzorgt informatie-op-maat over de activiteiten in dit verband, bijvoorbeeld aan docenten of jongeren die zich op het aanbod oriënteren in het kader van Culturele en Kunstzinnige Vorming. De bibliotheek-als-informatieloket-voor-cultuur werkt nauw samen met scholen, voortgezet onderwijs, kinder-, tiener- en jongerenwerk, centra voor kunstzinnigevorming, theaters, musea e.d.

Infocluster en Infoboulevard

Ten aanzien van de ICT-faciliteiten ligt het voor de hand een relatie te leggen met de ontwikkeling van de Infoboulevard in het Paradijs (zie de paragraaf Media en Informatietechnologie). Het samengaan van bibliotheek, Volksuniversiteit en archieven in een 'Infocluster' maakt synergievoordelen mogelijk bij de overgang naar digitalisering, waar elk van deze instellingen voor staat. Het gemeente-

bestuur van Arnhem betreft het Infocluster bij de stadsontwikkelingsplannen voor het Paradijs. Concentratie van culturele instellingen in het hart van de stad, vergroot de aantrekkingskracht voor bewoners, bedrijven en bezoekers.

Ontmoeting en communicatie

In het licht van de algemene verschuiving van vrijetijdsbesteding naar activiteiten buitenshuis, zoals uitgaan en sportbeoefening, wordt de verblijfs- en ontmoetingsfunctie van de bibliotheek belangrijker. De openbare bibliotheek van de toekomst wordt niet meer primair in verband gebracht met het lenen van boeken. Het publiek komt er ook om te communiceren met anderen, om zich te informeren over van alles en nog wat, om deel te nemen aan educatieve en culturele activiteiten en om 'er even uit te zijn'. De ene bezoeker leest een tijdschrift bij een kop koffie, de ander bekijkt de exposities van dat moment, een derde maakt gebruik van de voorlichting over nieuwe media, enzovoorts.

De bibliotheek is de poort naar allerlei activiteiten in de stad op het gebied van cultuur- en media-educatie, en ook de plaats waar men een voorproefje kan nemen. De bibliotheek-als-ontmoetingsplaats is een levendige en uitnodigende plek waar altijd iets te doen is: tentoonstellingen, muziekoptredens, literaire ontmoetingen, lezingen en discussies, rondleidingen en instructiebijeenkomsten voor leerlingen, studenten en senioren.

Huisvesting hoofd- en nevenvestigingen

Hoofdgebouw: Het cultuurkwartier in het plangebied Rijnkade-Paradijs is voor de Openbare Bibliotheek Arnhem een kans om fysiek gestalte te geven aan de bovenbedoelde spin-in-het-web-functie als het informatiecentrum voor cultuureducatie in de vernieuwde binnenstad. Behalve om een ingrijpende stedenbouwkundige transformatie van het stadscentrum, gaat het om de realisatie van een nieuw inhoudelijk concept van de bibliotheek/mediatheek, in samenwerking met de gemeentelijke en provinciale archieven en de Volksuniversiteit. Op basis van een rapport van onderzoeksbureau AEF, heeft het college van B&W besloten de plannen voor een informatiehuis van bibliotheek, archieven, volksuniversiteit in het Paradijs nader uit te werken.

Daarnaast is er de problematiek van de nevenvestigingen:

Bibliotheek Kronenburg is te krap gehuisvest. De normering van het oppervlak van de huidige bibliotheek is gebaseerd op de omvang van Arnhem Zuid zoals deze was voor de planning en realisatie van de stads-

delen Rijkerswoerd en Schuytgraaf. In beide nieuwe stadsdelen is afgezien van de bouw van afzonderlijke bibliotheken, op basis van de in de nota Concentratie en vernieuwing (1997) vastgelegde uitgangspunten. Verhuizing van de bibliotheek naar een andere locatie in of nabij het winkelcentrum Kronenburg is hard nodig. Ten opzichte van het huidige oppervlak van 1100 m² is een uitbreiding met 500 m² voorzien. Bibliotheek Presikhaaf is in oppervlakte te klein, in functionaliteit ontoereikend en in ligging te excentrisch. De bibliotheek participeert in de plannen voor een multifunctioneel centrum in Presikhaaf. De plannen zijn duidelijk, maar de wegen tot realisatie ervan zijn nog in nevelen gehuld. Op basis van de meest recente inzichten ziet het er naar uit dat realisatie nog jaren op zich kan doen wachten. Voor de bibliotheek is dit te laat. Vooral voor de in Presikhaaf zo belangrijke uitoefening van de cultureel-educatieve activiteiten kan de bibliotheek geen kant op. Herhuisvesting in of nabij het winkelcentrum is voorzien. Ten opzichte van het huidige oppervlak van 500 m² is een uitbreiding met 300 m² nodig.

Conclusies en keuzemenu

Wil de bibliotheek haar sterke maatschappelijke positie handhaven, dan moet ze inspelen op de boven geschetste ontwikkelingen. Een aantrekkelijke openbare bibliotheek combineert het versterken van de bestaande succesvolle producten, het ontwikkelen van nieuwe (ICT-gerelateerde) diensten, het verbeteren van de dienstverlening en de inbedding in het centrum van de lokale cultuureducatieve netwerken.

Dit toekomstbeeld is te realiseren via de ontwikkeling van een gelaagd netwerkmodel:

- Niveau 1: Eindgebruikersservice
Bij de mensen thuis, op school of op het werk presenteert de bibliotheek een uitgebreide eindgebruikersservice:
 - > bezorgdienst aan huis voor niet mobiele inwoners;
 - > informatieverstrekking via internet;
 - > online producten en diensten.

- Niveau 2: Servicepunten
In bepaalde delen van de stad levert de bibliotheek in de directe woonomgeving (in scholen, buurthuizen en andere wijkvoorzieningen) een zeer toegesneden, maar beperkte dienstverlening voor specifieke doelgroepen. Het gaat hierbij om bibliobushaltes, uitleenposten, schoolmediatheken, digitale informatiepunten.

Kenmerken (afhankelijk van de voorziening) zijn:

- > beperkt fysiek assortiment sluit aan op directe klantbehoefte;
 - > reserveer-, bestel- en afhaalmogelijkheid voor individuele klanten;
 - > digitale werkplek; beperkte ontmoetingsfunctie;
 - > korte lijnen naar centrale bibliotheek.
- Niveau 3: Servicebibliotheken
Een breder en dieper fysiek en virtueel aanbod van producten en diensten vindt plaats vanuit de servicebibliotheken, die gunstig zijn gelegen in of nabij winkelcentra of brede schoolvoorzieningen.
Kenmerken zijn:
- > redelijk uitgebreid fysiek assortiment;
 - > reserveer-, bestel- en afhaalmogelijkheid voor individuele klanten;
 - > digitale werkplekken;
 - > lees- en raadpleegruimte;
 - > specifieke lesprogramma's (leesbevordering; gebruik nieuwe media);
 - > beperkt aanbod van cultuureducatieve activiteiten;
 - > ontmoetingsfunctie;
 - > korte lijnen naar centrale bibliotheek.
- Niveau 4: Centrale bibliotheek
De centrale bibliotheek is een topvoorziening die een breed en gevarieerd aanbod voor de hele stad verzorgt.
Kenmerken zijn:
- > ruim fysiek assortiment aangevuld met toegang tot tal van virtuele databanken en bestanden;
 - > zeer uitgebreide leer- en raadspleegfaciliteiten en multimediale werkstations;
 - > ruim aanbod van cultuureducatieve activiteiten;
 - > een uitgebreide ontmoetingsmogelijkheid;
 - > ondersteuning t.b.v. servicepunten en servicebibliotheken.

De vraag is nu welke typen voorzieningen in welk volume voor de stad wenselijk zijn. De keuzemogelijkheden zijn samengevat in een aantal modellen. Elk van de modellen geeft een richting aan waarin het Arnhemse bibliotheekwerk zich de komende 15 jaar kan ontwikkelen. In alle modellen krijgt de 'virtuele' loketfunctie, die de bibliotheek in het Cultuurweb Arnhem gaat vervullen, een fysieke vertaling door de realisatie van een centrale bibliotheekvoorziening in de Infoboulevard (zie de paragraaf Media en informatietechnologie).

<u>Model 1:</u> achterstandsoptiek centraal	<u>Model 2:</u> cultuureducatieve verbreding	<u>Model 3:</u> ontmoeting en educatie
Meerkosten op exploitatiebasis	Meerkosten op exploitatiebasis	Meerkosten op exploitatiebasis
huisvesting > - f 150.000,- afbouw huidige bibliotheekvoorziening Presikhaaf	huisvesting > f 0,- t.b.v. servicebibliotheek Presikhaaf	huisvesting > f 150.000,- t.b.v. servicebibliotheek Presikhaaf
> f 0,- t.b.v. servicebibliotheek Kronenburg	> f 250.000,- t.b.v. uitbreiding servicebibliotheek Kronenburg	> f 250.000,- t.b.v. servicebibliotheek Kronenburg
> f 160.000,- tot f 320.000,- t.b.v. acht servicepunten in Arnhemse aanpak- en preventiewijken (gekoppeld aan brede scholen of multifunctioneel centra); kosten zijn afhankelijk van de omvang van de servicepunten	> f 100.000,- tot 200.000,- t.b.v. vijf servicepunten in Arnhemse aanpak- en preventiewijken (gekoppeld aan brede scholen of multifunctioneel centra); kosten zijn afhankelijk van de omvang van de servicepunten	> f 100.000,- tot f 200.000,- t.b.v. vijf servicepunten in Arnhemse aanpak- en preventiewijken (gekoppeld aan brede scholen of multifunctioneel centra); kosten zijn afhankelijk van de omvang van de servicepunten
> f 0,- t.b.v. eindgebruikers- service	> f 0,- t.b.v. eindgebruikers- service	> f 0,- t.b.v. eindgebruikers- service
activiteiten > f 100.000,- t.b.v. cultuurweb@rnhem.nl (opzetten loket cultuureducatie)	activiteiten > f 100.000,- t.b.v. cultuurweb@rnhem.nl (opzetten loket cultuureducatie)	activiteiten > f 100.000,- t.b.v. cultuurweb@rnhem.nl (opzetten loket cultuureducatie)
totaal > f 110.000,- tot f 220.000,-	totaal > f 450.000,- tot f 550.000,-	totaal > f 600.000,- tot f 700.000,-

ARCHIEVEN

Betrokken partijen

- > Gemeentearchief Arnhem
- > Partners Informatiecluster Infoboulevard: bibliotheek, Volksuniversiteit en musea
- > Rijksarchief in Gelderland
- > Provincie Gelderland
- > Erfgoed-instellingen
- > Gemeenten in de regio Arnhem
- > Onderwijsinstellingen

Archieven zijn ons collectieve geheugen, het vangnet van het verleden. Zij bevatten schatten aan informatie voor onderzoekers en mensen die bijvoorbeeld hun stamboom willen bestuderen of oude kaarten van de plek waar zij wonen.

Er zijn twee archiefdiensten in Arnhem: het Rijksarchief Gelderland en het Gemeentearchief Arnhem. Als alles volgens plan verloopt, vormen zij vanaf 1 januari 2002 samen een regionaal historisch centrum: een laagdrempelig publiek domein, met een toegankelijk informatie- en educatie-aanbod. Het centrum richt zich met speciale activiteiten op het onderwijs, om jongeren voor geschiedenis te enthousiasmeren.

Gemeentearchief Arnhem

De collecties die het Gemeentearchief Arnhem beheert hebben een omvang van ruim 4 kilometer. Behalve de archieven van de gemeente Arnhem, omvat de collectie ook archieven van kerken, scholen, verenigingen, instellingen en particulieren. Al dit materiaal brengt het dagelijks leven tijdens de negentiende en vooral de twintigste eeuw in beeld en mag zich dan ook verheugen in toenemende publieke belangstelling. Het archief is primair het historisch documentatiecentrum van de stad, maar trekt ook publiek van elders. Een belangrijke trekker is het vele en kwalitatief goede materiaal over de spectaculaire lotgevallen van de stad in het laatste jaar van de Tweede Wereldoorlog.

Het archief ontleent zijn bijzondere attractiewaarde aan de audiovisuele collecties, die bestaan uit 2500 video's, 200.000 foto's, 200 films en een

Foto's: Gemeentearchief Arnhem

geluidscollectie van 4000 titels. De data van de omvangrijke audiovisuele en documentaire collecties zijn elektronisch te raadplegen via vier publieksterminals. Er zijn plannen om het audiovisuele archief verder te ontwikkelen, in samenwerking met andere instellingen in het KAN-gebied.

Het gemeentearchief fungeert tevens als gemeentelijke fotodienst. De fotografen van het archief leggen belangrijke gebeurtenissen in de stad op beeldmateriaal vast. Zo is er in de afgelopen decennia een omvangrijke collectie foto's ontstaan, die voortdurend wordt aangevuld en een goed beeld geeft van belangrijke ontwikkelingen en gebeurtenissen in de recente geschiedenis van Arnhem. De toegang is gratis. Het aantal bezoeken per jaar ligt rond de 3000.

Rijksarchief Gelderland

Het Rijksarchief in Gelderland werd in 1877 opgericht en is het oudste provinciale archief in Nederland. Het beheert archieven van de 12^e tot en met de 20^e eeuw. De collectie heeft een omvang van ruim 13 kilometer en telt meer dan 26.000 documenten en 23.500 prenten, tekeningen en kaarten. Daartoe behoren de archieven van de Gelderse rijksdiensten, en vele particuliere en belangwekkende instellingsarchieven, zoals die van rechtbanken, van de graven en hertogen van Gelre en van het Nationale Park de Hoge Veluwe.

Het rijksproject 'Familiegeschiedenis tot 1780' maakt het mogelijk om genealogische gegevens via internet op te vragen. Met behulp van het

zoekprogramma Genlias kunnen geïnteresseerden proberen hun voor- geschiedenis te traceren. Dagelijks bezoeken meer dan 1350 familievorsers de populaire site. Door Genlias stond eind 2000 de archiefsite van de rijksoverheid in de top 3 van meest bezochte overheidssites. In de vernieuwde studiezaal van het Rijksarchief in Arnhem is de Gelderse variant van Genlias, Familias, via twee terminals te raadplegen. Ruim 60 vrijwilligers (onder wie veel ouderen) werken mee aan de ontwikkeling van het project door het invoeren van gegevens in databestanden. Een bibliotheek ondersteunt het archiefonderzoek. Soms worden er in het Rijksarchief tentoonstellingen georganiseerd over historische of actuele thema's. De toegang is gratis. Het aantal bezoeken per jaar ligt rond de 10.100.

Intentie tot fusie

De overheid (rijk, provincie en gemeente) vraagt van archieven dat zij naast hun klassieke functies van verwerving, selectie, behoud en beheer van collecties meer moeite doen om hun schatten aan de buitenwereld te tonen. Functies als publieksinformatie en educatie moeten meer accent krijgen. In dit verband pleit het Actieplan 'Archieven in de etalage' van het ministerie van OCenW voor de vorming van regionale historische centra. Dit kan bereikt worden door de rijksarchieven in de provinciehoofdsteden te fuseren met gemeentearchieven en andere cultuurhistorische instellingen. In een aantal provincies zijn dergelijke fusies al tot stand gekomen of zijn de voorbereidingen in een ver gevorderd stadium.

Medio maart jl. hebben ook in Arnhem rijk en gemeente de intentie tot fusie onderschreven van het Rijksarchief in Gelderland en het Gemeentearchief Arnhem. Daarnaast zijn de provincie Gelderland en de gemeentearchieven van Rheden, Renkum en Rozendaal betrokken bij de ontwikkeling van een gezamenlijk Gelders Historisch Centrum. Met de intentieverklaring is de eerste formele stap gezet op weg naar een fusie. Nu onderzoekt de projectleider de voorwaarden voor het slagen van de fusie. Als zijn conclusies ten aanzien van het voorgenomen proces positief zijn, zal zijn rapport een concept-fusieovereenkomst bevatten. Daarnaast wordt hard gewerkt aan een ondernemingsplan met het profiel en de doelstellingen van het nieuwe instituut. Dit plan onderscheidt drie ambitieniveaus, in relatie tot de middelen, de infrastructuur en het tijdspad om de plannen te realiseren.

Betrokkenen bij de integratieplannen voor de beide archiefdiensten zijn er inmiddels van overtuigd, dat integratie aanzienlijke meerwaarde oplevert voor stad en regio. Dat blijkt bijvoorbeeld bij de gezamenlijke aanpak van een project als 'Digitaal Loket', een informatieservice met gegevens over wonen en woonomgeving. Het streven is dus de integratie zo snel mogelijk te realiseren. Vooruitlopend op deze ontwikkeling is de rijksarchivaris in maart 2000 tevens tot gemeentearchivaris benoemd.

Achterstanden

Bij het Gemeentearchief zijn de collecties tot het eind van de negentiende eeuw redelijk ontsloten. De inventarisatie van de collecties uit de twintigste eeuw heeft echter in de loop van de tijd door bezuinigingen een grote achterstand opgelopen. Twee belangrijke knelpunten verhinderen dat het aanwezige materiaal op een gebruikersvriendelijke manier kan worden aangeboden. Ten eerste is de personele capaciteit (ook vergeleken met andere steden) te beperkt om de achterstand weg te werken. Ten tweede kunnen de mogelijkheden van de hedendaagse techniek (digitalisering van bestanden) niet optimaal benut worden omdat voor een vlotte invoering nu juist een gedetailleerde traditionele ontsluiting nodig is. Om de archieven naar het gewenste kwaliteitsniveau te tillen, is een forse investering nodig. Die kosten zijn voor de partners afzonderlijk niet op te brengen. De fusie wordt zowel door het rijk als door de gemeente gezien als een kans om de gewenste kwaliteitsslag op termijn mogelijk te maken. In de voorbereidende fase is met het rijk al uitvoerig gesproken over de doelstellingen van het nieuwe instituut en over de middelen die beschikbaar zijn c.q. kunnen komen om die doelstellingen te realiseren. De partners zijn het er over eens, dat de fusie door schaalvergroting en synergie

inverdieneffecten zal opleveren. Daar staat tegenover dat er zeker in de aanloopfase extra middelen ingezet moeten worden om fricties te vermijden en de ergste achterstanden weg te werken.

Digitalisering

De bedoeling is, dat de gefuseerde instelling door haar grotere schaal de collecties beter toegankelijk kan maken, zowel 'conventioneel' als digitaal.

Meer expertise en snellere beschikbaarstelling van kennis en bronnenmateriaal aan het publiek zouden de belangrijkste winst moeten zijn.

De archieven zijn op dit moment (zowel qua personeel als in technisch opzicht) onvoldoende toegerust om deze doelstellingen te realiseren.

Noodgedwongen maken zij voornamelijk gebruik van conventionele middelen. Het gemis aan expertise, apparatuur en infrastructuur voor informatie- en communicatietechnologie (ICT) wordt steeds indringender gevoeld. Hiervoor zijn grote investeringen nodig.

Een eerste stap in de gewenste richting is inmiddels gezet. Met een licht overschot van de rekening 2000 van het Gemeentearchief en het opheffen van het literatuurfonds wordt dit jaar een start gemaakt met een moderne beeldcatalogus, die via internet te raadplegen zal zijn.

Gemikt wordt op een eindsituatie, waarin dankzij de verbeterde bedrijfsmiddelen alle archieven en documentaire collecties volledig geïnventariseerd en gecatalogiseerd zijn. Dan zal de publieksfunctie pas echt goed van de grond komen. Dat zal te merken zijn aan toenemend bezoek van de studiezaal en de virtuele bezoeken via internet aan het nieuwe instituut. De mogelijkheid om on-line bestanden te raadplegen is onvermijdelijk, wil de gefuseerde instelling een reële functie krijgen voor de gemeenten in de regio.

Bij de start is het nieuwe historische centrum waarschijnlijk niet meteen te voorzien van optimale ICT-faciliteiten. De aanloopfase kan fungeren als leer- en experimenteerfase, waarin de condities voor de bedrijfsvoering en een functioneel virtueel platform geformuleerd worden.

Infocluster en Infoboulevard

Ten aanzien van de ICT-faciliteiten ligt het voor de hand een relatie te leggen met de ontwikkeling van de Infoboulevard in het Paradijs (zie de paragraaf Media en Informatietechnologie). Het samengaan van archieven, bibliotheek en Volksuniversiteit in een 'Infocluster' maakt synergievoordelen mogelijk bij de overgang naar digitalisering, waar elk van deze instellingen voor staat. Het gemeentebestuur van Arnhem betreft het Infocluster bij de stadsontwikkelingsplannen voor het Paradijs. Concentratie van culturele instellingen in het hart van de stad, vergroot de aantrekkingskracht voor bewoners, bedrijven en bezoekers.

Conclusies en beleidsvoornemens

- In het kader van culturele planologie is een Gelders Historisch Centrum relevant voor zowel de maatschappelijke als de stedelijke ontwikkeling van Arnhem. Naast de gemeente Arnhem zijn het rijk, de provincie Gelderland en de regiogemeenten partners in de realisering van dit centrum.
- Het is nog te vroeg voor een keuzemenu, waarin diverse opties voor het profiel van het historisch centrum zijn uitgewerkt. Dit gebeurt binnenkort in het ondernemingsplan, dat opties zal bevatten die variëren qua kwaliteitsniveau, investeringen en het tijdpad voor realisering. Naast de kosten voor nieuwe huisvesting van het centrum zijn investeringen nodig voor de overgang op informatie- en communicatietechnologie, zodat de archieven hun functies conform de verwachtingen in deze tijd kunnen vervullen.
- De situering van het historisch centrum in een Infocluster aan de Infoboulevard is een interessante optie om inhoud te geven aan de publieke functies in het Paradijs.

13

**CULTUURCONVENANT
OOST-NEDERLAND**

Betrokken partijen:

- > Rijk/Ministerie van OCenW
- > Gemeente Apeldoorn
- > Raad voor Cultuur
- > Gemeente Nijmegen
- > Provincie Gelderland
- > Gemeente Enschede
- > Provincie Overijssel
- > Gemeente Hengelo
- > Gemeente Arnhem
- > Gemeente Zwolle

Grote Arnhemse cultuurinstellingen als het Nederlands Openluchtmuseum, Introdans, Het Gelders Orkest en theatergezelschap Oostpool zouden niet kunnen bestaan zonder subsidie van de rijksoverheid en van de provincie Gelderland. De bijdragen van het rijk aan die instellingen voor de periode 2001-2004 worden vastgelegd in een cultuurconvenant. In deze cultuurnota is het convenant al herhaaldelijk genoemd, met name in de paragraaf Theater en de paragraaf Muziek. Ook de keuzen voor politieke besluitvorming zijn daarin aan de orde gesteld, binnen de context van de betreffende cultuurdiscipline. In deze afsluitende paragraaf volgt een overzicht van de stand van zaken rond het convenant.

Cultuurnotacyclus

De rijksoverheid stuurt het landelijk cultuurbeleid aan via cultuurnota's die eens in de vier jaar verschijnen. In dat kader worden ook de semi-structurele subsidies herzien die het rijk aan cultuurinstellingen verschaft. Op basis van adviezen van de Raad voor Cultuur, de wettelijk adviseur van het Ministerie van OCenW, kan de Staatssecretaris voor Cultuur besluiten een instelling die voorheen geen subsidie kreeg een vierjarige rijksbijdrage te verlenen, of de bijdrage te verhogen, te verlagen of stop te zetten.

In principe is deze cultuurnotacyclus een goed systeem, inclusief de taakscheiding tussen het 'inhoudelijk' kwaliteitsoordeel van de Raad voor Cultuur en de taken van de overheid als subsidieverstrekker. De adviezen van de Raad voor Cultuur zijn ook waardevol voor lagere overheden, die

niet over een adviesorgaan beschikken dat grotere cultuurinstellingen kan beoordelen in vergelijking met verwante instellingen elders in het land. Wel is gebleken dat het nodig is de Raad voor Cultuur meer te betrekken bij cultuur buiten de Randstad, omdat de adviezen te weinig rekening houden met de culturele infrastructuur in de diverse landsdelen. Dit ontkracht het overleg tussen het rijk en lagere overheden, waarin juist de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de culturele infrastructuur in het betreffende landsdeel het uitgangspunt is voor het cultuurconvenant.

Cultuurprofiel

Gelderland, Overijssel en bovengenoemde steden vormen samen landsdeel Oost-Nederland. In maart 1999 formuleerden zij hun culturele profiel en ambities voor de periode 2001-2005 in de publicatie 'Over kunst en cultuur in Oost-Nederland'. De brochure werd onderschreven door de betrokken provincie- en gemeentebesturen.

Arnhem stelt in de brochure dat het een goed gastheer wil zijn voor gezelschappen en dat het verwacht die relatie de komende tijd uit te werken. Daarmee wordt vooral bedoeld op de relatie met drie gezelschappen van (inter-)nationale allure: Theater van het Oosten (nu Oostpool), Introdans en Het Gelders Orkest. Onder het kopje 'Theaterstad van Oost-Nederland' staat verder dat de stad zich wil inzetten voor betere aansluiting van vakopleiding en toneelpraktijk en voor aanpassing van accommodaties.

In mei 2000 verschenen de adviezen van de Raad voor Cultuur. De Raad bleek geen rekening te houden met visies of profielen van landsdelen en steden. Voor het Arnhemse theater pakte dit nogal ongelukkig uit: de Raad adviseerde Theater van het Oosten/Oostpool *f* 600.000,- minder subsidie te geven en de bijdragen aan de theaterwerkplaats InDependance en internationaal theaterfestival Images geheel stop te zetten. Ook het Nijmeegse jeugdtheatergezelschap Teneeter, kreeg een negatief advies. Daarentegen werd het Arnhemse theatergezelschap Keesen & Co als nieuwe kandidaat voorgedragen voor vierjarige subsidie.

Raadsadvies en rijksbijdrage

Tijdens de convenantbesprekingen bleek dat het Ministerie van OCenW niet te bewegen was van de raadsadviezen af te wijken. Na veel getouwtrek werd een compromis bereikt: het rijk zal de theaterinfrastructuur in Oost-Nederland na twee jaar nog eens opnieuw bezien en de subsidies van Oostpool en de theaterwerkplaats naar bevind van zaken tussentijds aanpassen. Uiteindelijk kreeg Oostpool er toch nog *f* 300.000,- bij.

Ten opzichte van InDependence, Teneeter en Images was er geen genade. InDependance en Teneeter hebben inmiddels de consequenties getrokken uit de gewijzigde subsidiesituatie en hun activiteiten stop gezet. Images is een bezwaarprocedure begonnen.

Het Gelders Orkest en Introdans kregen positieve adviezen van de Raad voor Cultuur en zijn relatief goed bedeed bij de verdeling van rijkssubsidies. Het accent in de convenantgesprekken lag daarom meer bij de theaterinfrastructuur. Bovendien werd de subsidieverdeling voor de orkesten uitgesteld vanwege de ophef over de advisering dienaangaande. Een speciale commissie kreeg de opdracht de situatie rond het orkestbestel nog eens te heroverwegen. Onlangs heeft deze commissie Hierck advies uitgebracht. Dit leidt tot een extra bijdrage van f 400.000,- aan het HGO. Overigens is dit nog steeds minder dan het orkest had gevraagd. Voor aanvullende bijdragen vestigt het HGO zijn hoop dan ook op de provincie Gelderland en de steden Arnhem, Apeldoorn en Nijmegen.

Taakverdeling overheden

Veel cultuurinstellingen die bij het rijk en de provincie een vierjarige subsidie aanvragen, dienen ook een verzoek in bij de gemeente. Vroeger was er een globale taakverdeling tussen de overheden: het rijk subsidieerde de 'productie' (gezelschappen en ensembles), provincies de 'verspreiding' en gemeenten de 'vertoning' (theaters en accommodaties). Op basis van die taakverdeling zou de gemeente Arnhem de zorg voor Muis/Schouwburg en eventuele andere podia op zich nemen en geen directe financiële bemoeienis hebben met gezelschappen. Inmiddels is die strikte taakscheiding achterhaald. Daarmee gaat het systeem weer in de richting van de vroegere koppelsubsidies, waarbij het rijk van provincie en gemeente verwacht dat zij ook hun bijdrage leveren aan gezelschappen die het rijk subsidieert. Dit overigens zonder de zorgen van schouwburgen en theaters met gemeenten te delen.

Schouwburg Arnhem diende met vier andere schouwburgen een aanvraag in voor subsidie in de cultuurnotaperiode 2001-2004, maar die werd nauwelijks serieus genomen. De aanvraag was trouwens ook vooral bedoeld als signaal om erop te attenderen verschuivingen in subsidiestromen consequenties hebben voor de programmering van theaters.

Inmiddels wordt de huisvesting van grote culturele instellingen door gemeenten steeds meer als een zware last ervaren. Tijdens de brede cultuurdiscussie die begin dit jaar in Arnhem werd gehouden, waren woordvoerders van cultuurinstellingen en politiek het erover eens dat de

gemeente meer flexibel inzetbare subsidies beschikbaar moet hebben voor cultuur; men wil niet dat alles vast zit in 'stenen' (van grote cultuurinstellingen).

Dat is overigens gemakkelijker gezegd dan gedaan, want instellingen zullen zich voor hulp bij huisvesting toch tot de gemeente wenden en de gemeente wil graag een goede gastheer zijn door die steun waar mogelijk te verlenen. Zo zijn destijds Introdans en Het Gelders Orkest tegen gunstige condities aan huisvesting geholpen, en probeert de gemeente nu Oostpool, Keesen & Co en InterArt bij te staan bij het verwerven van passende behuizing. Vaak is een gezelschap niet draagkrachtig genoeg om een pand aan te kopen, te verbouwen of de huur te betalen; dan vraagt het de gemeente om een bijdrage.

Gemeentelijke bijdragen

Theater was het speerpunt in het cultuurprofiel voor Oost-Nederland, dat samen met de provincies en grote steden in Gelderland en Overijssel is ontwikkeld. Ook in de convenantonderhandelingen met het rijk was dit de hoofdschotel. Het ligt dus in de lijn der verwachting dat Arnhem blijk geeft van actieve steun voor theater. Na Introdans en HGO zijn nu Oostpool e.a. aan de beurt. De theater/dans-discussie wees uit dat er in het veld een breed draagvlak is voor Oostpool. Het theatergezelschap Keesen & Co zou eveneens gebaat zijn bij een gemeentelijke bijdrage, maar datzelfde geldt dan voor andere, kleine theatergezelschappen waar de nood waarschijnlijk hoger is omdat men geen rijksbijdrage krijgt. (Zie de paragraaf Theater in deze nota.)

Ook een theaterwerkplaats wordt in het veld van groot belang geacht, als doorstroom-voorziening voor jong talent tussen de HkA en het professionele circuit. De gemeente heeft, met steun van de provincie, de aanzet gegeven voor het onderzoek naar de profilering van de nieuwe werkplaats. HkA, Muis/Schouwburg, Oostpool, Keesen & Co en Introdans vormen samen het werkbestuur dat het initiatief verder uitwerkt en begeleidt. Daarmee lijkt het te lukken om met vereende krachten tijdig het gat te dichten dat is ontstaan door wegvallen van de rijksbijdrage voor InDependance.

Het interculturele initiatief InterArt vervult een bijzondere functie op het raakvlak van cultuur en maatschappelijke ontwikkeling. Het heeft landelijke expertise in het ontwikkelen van projecten die interculturele participatie en bereik van allochtone jongeren nastreven. Een bijdrage van bijvoorbeeld f 30.000,- p.j. zou het gezelschap stimuleren om de activiteiten meer op Arnhem te richten. (Zie de paragraaf Amateurkunst.)

Ten aanzien van boegbeelden als Introdans, HGO en Oostpool, zou het rechtvaardig zijn eenzelfde bijdrage aan elk van hen te verstrekken, bijvoorbeeld *f* 100.000,-. Deze instellingen dragen immers bij aan het (inter-)nationale imago van Arnhem als cultuurstad. Voor Introdans zou dat een verhoging van de bijdrage betekenen met *f* 19.000,-. Met het HGO heeft Arnhem geen rechtstreekse subsidierelatie. Wel draagt de stad via investeringen in Musis bij aan de huisvesting en presentatiemogelijkheden van het orkest. (Zie de paragraaf Muziek.)

Wat betreft de festivals kan geconcludeerd worden dat voortzetting van subsidie aan het (poppen-)theaterfestival Images geen zin heeft als rijk en provincie hun bijdrage stop zetten. Wel verdient het aanbeveling het literatuurfestival De Wintertuin een betere basis te verschaffen door de subsidie te verhogen van *f* 10.000,- naar *f* 25.000,- per jaar.

Het Nederlands Openlucht Museum en St. Historisch Boerderijenonderzoek zijn instellingen met een (inter)nationaal bereik, die door het rijk gesubsidieerd worden en geen convenantbijdrage aan Arnhem vragen.

Ook voor filmdistributeur Contact Film (die een jaarlijkse subsidie van *f* 25.000,- vraagt, zie paragraaf Film) geldt dat dit bedrijf eerder een landelijke dan een lokale functie heeft.

Subsidieoverzicht

Hieronder volgt een overzicht van subsidies en subsidieverzoeken voor de cultuurnota/convenantperiode 2001-2004. Vervolgens worden verschillende keuzemogelijkheden en overwegingen voor gemeentelijke subsidie in beeld gebracht:

	Subsidie per jaar Rijk (<i>f</i>)	Subsidie per jaar Provincie (<i>f</i>)	Subsidie per jaar Arnhem (<i>f</i>)
Theatergezelschap Oostpool			
Subsidie 1997-2000	3.426.000	0	0
Gevraagde subsidie	3.676.000	265.000	250.000
Toekenning 2001-2004	3.250.000	100.000	
Theater/danswerkplaats (vh. InDependance)			
Subsidie 1997-2000	406.000	125.000	74.000
Gevraagde subsidie	948.000	224.000	250.000
Toekenning 2001-2004	0	0 *)	

*) Provincie heeft *f* 225.000,- p.j. gereserveerd voor nieuwe theaterwerkplaats, plus voor 2 jaar een bedrag van *f* 150.000,- p.j. ter compensatie van wegvallen rijkssubsidie.

	Subsidie per jaar Rijk (f)	Subsidie per jaar Provincie (f)	Subsidie per jaar Arnhem (f)
Theatergezelschap Keesen & Co			
Subsidie 1997-2000	0	0	0
Gevraagde subsidie	540.000	200.000	50.000
Toekenning 2001-2004	520.000	60.000	
Poppentheaterfestival Images			
Subsidie 1997-2000	100.000	50.000	50.000
Gevraagde subsidie	125.000	125.000	62.500
Toekenning 2001-2004	0	0	
Dansensembles Introdans			
Subsidie 1997-2000	3.564.000	815.000	81.000
Gevraagde subsidie	6.730.000	615.000	150.000
Toekenning 2001-2004	5.164.000	615.000	
Het Gelders Orkest			
Subsidie 1997-2000	9.400.000	175.000	0
Gevraagde subsidie	11.000.000	450.000	150.000
Toekenning 2001-2004	9.800.000	300.000	
Literatuurfestival Wintertuin			
Subsidie 1997-2000	0	37.500	10.000
Gevraagde subsidie	125.000	60.000	30.000
Toekenning 2001-2004	50.000	50.000	
Intercultureel initiatief Interart			
Subsidie 1997-2000	0	0	0
Gevraagde subsidie	521.000	261.000	50.000
Toekenning 2001-2004	500.000	75.000	
Nederlands Openluchtmuseum			
Subsidie 1997-2000	0	0	0
Gevraagde subsidie	350.000	0	0
Toekenning 2001-2004	350.000 *)	0	0

*) Dit is naast de structurele subsidie van ca. f 11.000.000,-.

Historisch Boerderijenonderzoek

Subsidie 1997-2000	0	0	0
Gevraagde subsidie	300.000	0	0
Toekenning 2001-2004	300.000 *)	0	0

*) Naast de bijdrage van circa f 442.000,- die via het Nederlands Openlucht Museum ontvangen wordt.

Filmdistributeur Contact Film

Subsidie 1997-2000	103.000	0	0
Gevraagde subsidie	242.000	58.600	25.000
Toekenning 2001-2004	203.000	30.000	0

Conclusies en keuzemenu convenant

Bijdragen aan 'convenantinstellingen' betekent bijdragen aan de stedelijke ontwikkeling en allure van Arnhem als cultuurstad. Daar staat tegenover dat ook buiten het convenant investeringen voor cultuur gewenst zijn. In de Raadscommissie Cultuur is een breed draagvlak om prioriteit te geven aan het inhalen van de achterstanden voor eigentijdse muziek (pop). Daarnaast zijn er een aantal andere subsidievragen bij theater, beeldende kunst, film en cultuureducatie (bibliotheek) die prioriteit verdienen bij de totaalafwegingen (zie de keuzemenu's in voorgaande paragrafen). Deze overwegingen zijn aanleiding om t.a.v. de convenantkeuzen een 'gematigd' keuzemenu voor te leggen, wat de politiek uiteraard niet hoeft te weerhouden dit naar boven bij te stellen:

Menu A	huidige subsidiebijdrage	voorstel	verhoging/verlaging
	(f)	(f)	(f)
Oostpool	0	0	0
Theater/ danswerkplaats	74.000	74.000	0
Introdans	81.000	81.000	0
HGO	0	0	0
Keesen & Co	0	0	0
InterArt	0	0	0
Wintertuin	10.000	10.000	0
Subtotaal	165.000	165.000	0
Images	50.000	0	-50.000
Reservering	0	50.000	50.000
Totaal	215.000	215.000	0

Menu B	huidige subsidiebijdrage	voorstel	verhoging/ verlaging
Oostpool (+)	0	100.000	100.000
Theater/ danswerkplaats (+)	74.000	100.000	26.000
Introdans (+)	81.000	100.000	19.000
HGO (+)	0	100.000	100.000
Keesen & Co (+)	0	30.000	30.000
InterArt (+)	0	30.000	30.000
Wintertuin (+)	10.000	30.000	20.000
Subtotaal	165.000	490.000	325.000
Images (-)	50.000	0	-50.000
Totaal	215.000	490.000	275.000

Menu C	huidige subsidiebijdrage	voorstel	verhoging/ verlaging
Oostpool (+)	0	100.000	100.000
Theater/ danswerkplaats (+)	74.000	100.000	26.000
Introdans (+)	81.000	81.000	0
HGO (+)	0	0	0
Keesen & Co (+)	0	0	0
InterArt (+)	0	25.000	25.000
Wintertuin (+)	10.000	25.000	15.000
Subtotaal	165.000	331.000	166.000
Images (-)	50.000	0	-50.000
Totaal	215.000	331.000	116.000

SAMENVATTING CULTUURMENU 2001–2005–2015

Deze concept-cultuurnota bevat bouwstof voor cultuur in Arnhem, op weg naar 2015. De nota sluit aan bij het traject 'Arnhem 2015', dat een nieuwe stijl van beleidsontwikkeling introduceerde om Arnhemmers te betrekken bij de toekomst van de stad. Die stijl is voortgezet in het cultuurdebat dat tot deze nota heeft geleid.

Beleidsontwikkeling

Het cultuurdebat bestond uit discussies tussen het culturele veld en de politiek: het begon in het voorjaar van 2000 met discussies over vernieuwing van cultuurbeleid. In het najaar volgden discussies over muziek, theater, beeldende kunst, vormgeving en musea. In kleinere kring en in de Raadscommissie Cultuur kwamen ook andere onderwerpen aan de orde, zoals amateurkunst, cultuureducatie, kunstvakonderwijs, film en media, bibliotheek en archieven, festivals en evenementen, architectuur en stedenbouw, monumentenzorg en archeologie.

De discussies hebben veel materiaal opgeleverd voor de cultuurnota. De basis wordt gevormd door een scenario dat de veelzeggende naam 'Elan' mee kreeg. Elan pleit voor vernieuwing, voor flexibele subsidies, een fonds voor cultuurhuisvesting, versterking van samenwerking tussen culturele instellingen onderling en tussen de culturele sector en andere partijen, cultuurparticipatie, cultuureducatie en gezichtsbepalende evenementen zoals de Sonsbeektentoonstelling.

De Raadscommissie Cultuur onderschreef het Elan-scenario, met de constatering dat een flinke verruiming van het cultuurbudget nodig zal zijn om de vernieuwing te realiseren. Het College van Burgemeester en Wethouders heeft daarmee vorig jaar een begin gemaakt door achterstanden bij Muis Sacrum/Schouwburg Arnhem weg te werken en bezuinigingen voor enkele andere cultuurinstellingen ongedaan te maken.

Tijdens de discussies bleek dat het culturele veld van de gemeente een

initieënd en inspirerend beleid verwacht, dat samenwerking op diverse terreinen bevordert. Culturele instellingen en gemeente zien elkaar als partners in dit proces. Het afgelopen jaar is het partnerschap gevoed door samen te werken aan de concept-paragrafen voor de cultuurnota, waarin de lijnen voor beleidsontwikkeling zijn uitgezet, en door samen een Actieplan te starten: Mijn cultuur - Jouw cultuur, dat veel elementen van het Elan-scenario bevat.

In het cultuurdebat is het contact tussen cultuur en politiek aangehaald. De communicatie verloopt niet altijd harmonieus, maar vergroot wel de wederzijdse betrokkenheid bij beleidsontwikkeling. Men verstaat elkaars jargon beter en werkt in feite samen aan een mentaliteitsverandering: van een nogal negatief gevoel over kunst en cultuurbeleid in Arnhem naar een positievere, actiegerichte stemming.

Ook de cultuurnota kan bijdragen aan een beter klimaat voor cultuur, door een actueel beeld te geven van Arnhems culturele kapitaal en de investeringskansen om het rendement te verhogen. Daartoe zijn de vele wensen en plannen voor culturele activiteiten en voorzieningen in kaart gebracht. Uiteraard kunnen die niet allemaal gerealiseerd worden, maar inventarisatie is nodig om een overzicht te hebben en gericht te kunnen kiezen uit de vele mogelijkheden.

Uitgangspunten

De cultuurnota sluit aan bij de cultuurnota's 2001-2004 van het rijk en de provincie Gelderland en het cultuurconvenant Oost Nederland voor die periode, maar wil ook een eigen beleid formuleren in het kader van Arnhem 2015.

In de strategische visie voor het bestuursakkoord 1998-2002 wordt Arnhem getypeerd als een kruispunt van natuur, cultuur, mobiliteit en economische dynamiek. Een veelzijdige stad, waar mensen graag wonen, werken en hun (vrije) tijd doorbrengen. Gegeven de ambities in 'Arnhem op weg naar 2015' is cultuur een machtig middel voor het versterken van de kwaliteit van de stad, de samenleving, de stedelijke ruimte en de belevingswaarde.

In het kader van schaalvergroting en stedelijk beleid is ook het denken in KAN-verband relevant. Het voorzieningenniveau van Arnhem en Nijmegen zal in 2015 gericht moeten zijn op 800.000 mensen (nu: 600.000), nog afgezien van toenemende mobiliteit...

Daarom is culturele planologie het leidend principe in de cultuurnota, dat wil zeggen: het planmatig inzetten van cultuur en cultuurhistorie als impuls voor originaliteit, kwaliteitsbesef en kwaliteit in stedelijke en

maatschappelijke ontwikkeling. Dat veronderstelt integraal beleid en samenwerking van diverse gemeentelijke diensten. Culturele planologie heeft een maatschappelijke en een fysieke component. Bij de maatschappelijke component gaat het om de relatie tussen cultuur, welzijn, onderwijs en educatie. Bij de fysieke component om de relatie cultuur, ruimtelijke ordening en economie.

De maatschappelijke component van culturele planologie impliceert dat culturele activiteiten en voorzieningen primair afgestemd moeten worden op de toekomstige samenstelling van de lokale bevolking (jongeren, ouderen, allochtonen) en secundair op andere doelgroepen in binnen- en buitenland. Intercultureel beleid is in dat verband een sleutelwoord: het zodanig met elkaar in contact brengen van verschillende culturele groeperingen en cultuuruitingen dat zij elkaar inspireren. Het Actieplan Mijn cultuur - Jouw cultuur staat model voor dit streven. Binnenkort zullen we de resultaten zien van vijftien Actieplan-projecten. Dat wordt een culturele caleidoscoop met vele verschillende beelden: jong talent in zowel klassieke muziek als popmuziek op allerlei plaatsen in de stad, theaterprojecten in het onderwijs, een dansproject van dansers met invaliden, multicultuurpresentaties in een jongerencentrum, mediakunst op bijzondere locaties...

Ook de plannen voor de fysieke ontwikkeling van de stad, met name in en rond het centrum, bieden volop kansen voor culturele planologie. De signatuur van een sterke conceptuele architect als Manuel de Solà Morales kan veel betekenen voor de ruimtelijke attractiviteit van Rijnboog, maar de kwaliteit van architectuur en stedenbouw komt pas goed tot zijn recht als de 'vorm' samen gaat met interessante 'inhoud'. De dialoog tussen architectuur, stedenbouwkunde en diverse disciplines van kunst, cultuur en cultuurhistorie kan daaraan bijdragen.

Beleid en middelen

Subsidie voor culturele activiteiten is een belangrijk beleidsinstrument, maar niet het enige. Informatie, communicatie en coördinatie zijn middelen die steeds belangrijker worden in de netwerksamenleving. Veranderingen in de maatschappelijke en stedelijke ontwikkeling vereisen dat er op een andere manier vorm wordt gegeven aan het gemeentelijk cultuurbeleid: minder als subsidieautomaat en meer als regisseur van processen en van reële en virtuele netwerken.

Zo is bijvoorbeeld de vaak gehekeldde 'onzichtbaarheid' van cultuur in Arnhem voor een deel terug te voeren op het ontbreken van een goed geleid, adequaat systeem van informatie over culturele activiteiten voor

potentiële doelgroepen binnen het KAN-gebied. Daar ligt een schone taak voor de diensten Maatschappelijke Ontwikkeling (Cultuur) en Stadsontwikkeling (EZ) i.s.m. Arnhem Promotion en de VVV.

De veranderde relatie tussen gemeentelijke overheid en instellingen komt ook tot uitdrukking in de wens tot verzelfstandiging van instellingen zoals Muis Sacrum Schouwburg, de gemeentemusea en de combinatie Muziekschool/Mariënborg (nu: Het Domein). De zelfstandiging is geen doel op zich maar het gaat erom toe te werken naar een situatie waarin de instelling minder afhankelijk wordt van de overheid, zonder kwaliteit te verliezen of ten onder te gaan aan onwennigheid in de 'vrije markt'.

Een evenwichtige culturele infrastructuur bestaat uit een weloverwogen mix van activiteiten en voorzieningen voor diverse doelgroepen. Het grootste aandeel van het gemeentelijk cultuurbudget wordt besteed aan culturele voorzieningen in de sfeer van huisvesting en onderhoud. In het cultuurdebat is er nadrukkelijk op gewezen dat er behoefte is aan flexibel inzetbare subsidies voor activiteiten.

Hoewel de financieringsmogelijkheden voor cultuur diverser worden en het private aandeel daarin toeneemt, blijft subsidie nodig voor activiteiten die vanuit cultuurdoelstellingen interessant maar kwetsbaar zijn. Bij veel culturele activiteiten liggen de kosten-baten-verhoudingen onvermijdelijk moeilijk. Culturele activiteiten kunnen in aanmerking komen voor subsidie, als zij passen binnen de gemeentelijke doelen voor cultuurbeleid en niet op een andere manier te financieren zijn. Meer dan voorheen wordt verwacht dat culturele initiatiefnemers waar mogelijk geld 'uit de markt halen' en subsidies zien als ondersteuning, naast de overige financiering.

Het algemene doel van cultuurbeleid is een gunstig klimaat voor kunst en cultuur te scheppen, met aandacht voor kwaliteit, innovatie, diversiteit, participatie en spreiding. Daarnaast kan de gemeente specifieke culturele doelen bevorderen via verschillende subsidie-instrumenten. Subsidieaanvragen worden getoetst op bovengenoemde punten, de achtergrond en prestaties van de initiatiefnemers en de mate waarin de plannen overtuigen door originaliteit en realiseerbaarheid.

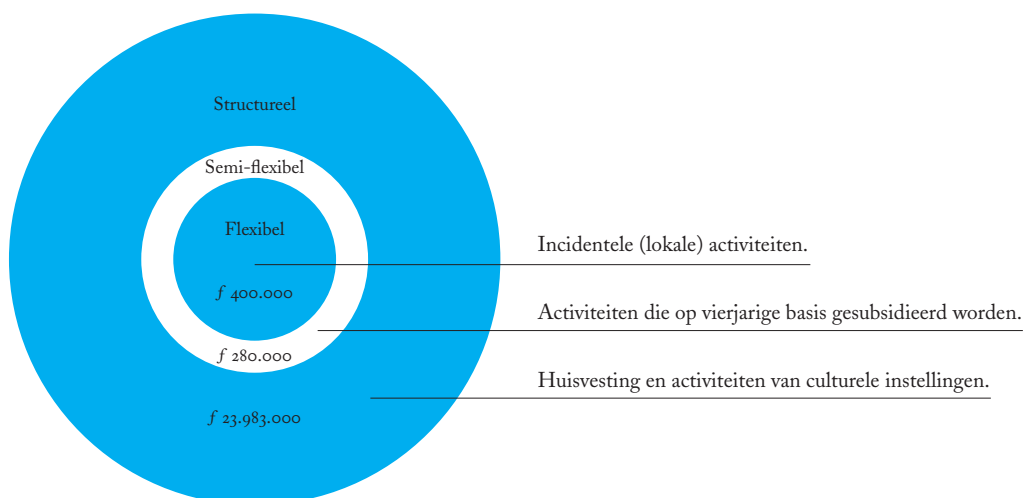
Kwaliteitstoetsing en -beoordeling zijn kenmerkend voor cultuurbeleid.

De beoordeling van kwaliteit dient gerelateerd te worden aan de condities van het genre en het type activiteiten waarbinnen cultuuruitingen tot stand komen. Dit impliceert dat het beoordelingskader voor cultuurhistorie anders is dan voor hedendaagse kunst, dat professionele kunst en amateurkunst elk op hun eigen merites beoordeeld worden, dat voor een kwaliteitsoordeel over 'rap' de internationale rap-conventies als referentiekader dienen, voor koormuziek de historisch-actuele kaders op dat gebied, etc.

Subsidiestructuur

In het cultuurdebat is nadrukkelijk gepleit voor flexibilisering van subsidies. Het huidige subsidiesysteem is te zeer gericht op instellingen en te weinig op activiteiten en de functies die instellingen vervullen in het culturele bestel. Dat werkt institutionalisering in de hand en bemoeilijkt vernieuwing.

De nu geldende subsidiesituatie, waarin structurele subsidies verstrekt worden voor zowel huisvesting, exploitatie als activiteiten, is schematisch als volgt voor te stellen:

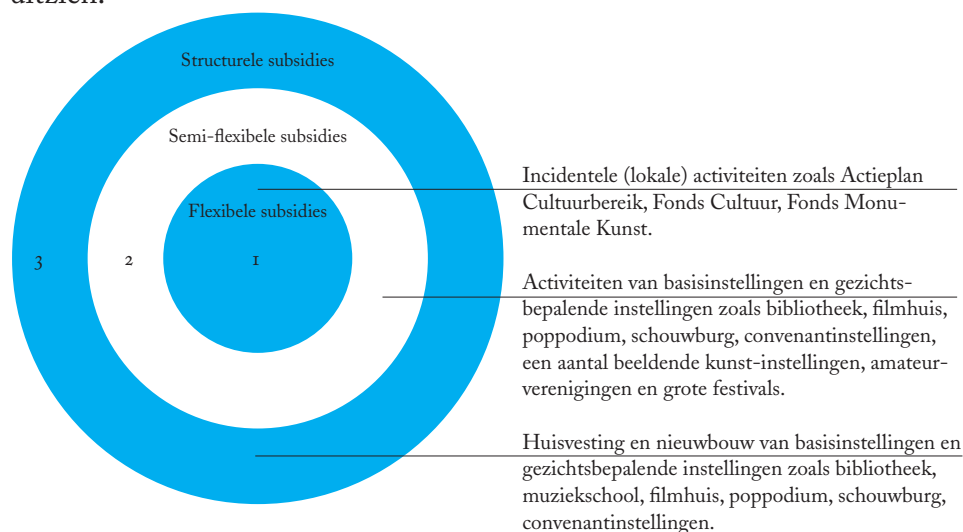

Gezien de klachten in het cultuurdebat over het gebrek aan ‘flexibele subsidies’ is in bovenstaand model de buitenste cirkel te breed en zijn de middelste en binnenste cirkel te smal. Teveel subsidies zitten ‘vast’, er is te weinig vrije ruimte om subsidies aan te passen aan de soms snel veranderende ontwikkelingen in kunst en cultuur. Daar staat tegenover dat cultuurinstellingen een bepaalde ruimte en zekerheid nodig hebben om zich te ontwikkelen. Daarom wordt in het cultuurbeleid vaak gewerkt met vierjarencycli. Als we dit in het gemeentelijk beleid ook gaan doen, betekent dit dat de middelste cirkel breder wordt en de buitenste smaller. Veel instellingen verschuiven dan voor de activiteiten naar de middelste ring en alleen voor zover huisvesting en onderhoud aan de orde zijn, blijven zij in de buitenste ring.

Inmiddels zijn de eerste verkenningen verricht om in de periode 2001-2004 toe te werken naar een nieuw, flexibeler systeem. Daarin onderscheiden we:

- Flexibele subsidies: laagdrempelige, incidentele subsidies;
- Semi-flexibele subsidies: deze worden verstrekt voor een periode van vier jaar en daarna herbezien (naar bevind van zaken verlaagd/verhoogd/stop gezet);
- Structurele subsidies: deze worden gereserveerd voor basisvoorzieningen in de sfeer van huisvesting en onderhoud.

Uitgaand van het huidige subsidieniveau moet dat er ongeveer zo gaan uitzien:

- Ring 1: lokaal en regionaal gerichte activiteiten (festivals, projecten e.d.) - dit is het domein van de flexibele (incidentele) subsidies
- Ring 2: activiteiten van ‘gezichts-bepalende instellingen’, vaak met een bovenregionaal en (inter-)nationaal bereik en een relatie met andere overheden - dit is de ring van de semi-structurele subsidies, die eens in de vier jaar worden herzien, d.w.z. gecontinueerd/verlaagd/verhoogd of stop gezet.
- Ring 3: voorzieningen in de sfeer van huisvesting, bouw/verbouwing, huur - dit is de ring van de grote investeringen en structurele subsidies.

Er zijn diverse redenen om structurele subsidies te reserveren voor huisvesting & onderhoud, en overige subsidies de status van ‘semi-flexibel’ te geven. Semi-flexibele subsidies worden dan verstrekt op basis van vierjarige beleidsplannen voor de activiteiten van instellingen. Op basis van de activiteiten die in een beleidsplan genoemd worden, bepaalt de

gemeente de functies van de instelling en de mate waarin deze in aanmerking komen voor een gemeentelijke bijdrage.

Het helder in kaart brengen van kosten voor huisvesting versus activiteiten is van belang voor diverse bij cultuurhuisvesting betrokken partijen, zoals gemeentelijke diensten en andere overheden waarmee afspraken over culturele instellingen gemaakt worden.

Door het subsidiedeel voor de activiteiten van de instelling onder te brengen bij semi-flexibele subsidies, worden deze bovendien meer vergelijkbaar met die van andere instellingen, die subsidie voor een deel van hun activiteiten krijgen.

De vierjaarlijkse toetsing en beoordeling van activiteiten in de categorie 'semi-flexibele subsidies' vindt plaats aan de hand van functietoetsing en -beoordeling. Er worden tien functies onderscheiden om de activiteiten binnen het gehele cultuurterrein te benoemen: (1) opleiding en deskundigheid, (2) ontwikkeling en experiment, (3) productie en coproductie, (4) verspreiding, (5) behoud en beheer, (6) presentatie en vertoning, (7) promotie en marketing, (8) informatie en educatie, (9) advies en begeleiding, (10) onderzoek en publicatie. Aan de hand van deze functies worden de prestaties van instellingen in kaart gebracht, om vervolgens na te gaan in hoeverre zij subsidiabel zijn.

Voorzieningen

Bij voorzieningen gaat het om huisvestingskwesaties op diverse niveau's: van tijdelijke werkruimten voor kunstenaars in gemeentelijke panden tot ambitieuze nieuwbouwplannen voor grote cultuurinstellingen.

In Arnhem en omgeving is een toenemend tekort aan permanente ateliers met betaalbare huurprijzen. Verwacht wordt dat er de komende jaren zo'n 70-150 panden zullen verdwijnen. Dit is vooral het gevolg van een bloeiende economie waardoor panden sneller dan voorheen gesloopt of verkocht worden en dus niet meer tijdelijk ingezet kunnen worden als atelier. De stichting SLAK, die bemiddelt bij atelier(ver)huur heeft ter leniging van de nood haar hoop gevestigd op de ontwikkeling van het voormalige gymnasium aan de Schoolstraat, op het Arnhemse Kelderproject én op het vrijkomen van de 'oude' NUON-gebouwen aan de Westervoortseweg.

Een bijkomend probleem is dat SLAK wordt geconfronteerd met hogere en marktconforme prijzen voor het gebruik van ruimten, daar waar in het verleden vaak tegen een schappelijker prijs panden konden worden beheerd. De stichting heeft de prijzen al naar boven bijgesteld, maar een pand dat voor een marktconforme vierkante-meter-prijs van f 120,- tot

f 220,- wordt aangeboden is voor SLAK en de kunstenaar(s) geen haalbare kaart. De stichting heeft dit probleem bij de gemeente aangekaart, in de hoop op ondersteunende maatregelen.

Dan zijn er de grote plannen voor culturele voorzieningen die in de diverse paragrafen van deze nota aan de orde komen. Bij de financiering van dergelijke plannen zijn doorgaans meerdere partijen betrokken.

In dat kader wordt gepleit voor een investeringsfonds, waaruit durfkapitaal beschikbaar gesteld kan worden om ook andere partijen over de streep te halen.

Waar het bestuursakkoord een uitstekend kader biedt voor cultuur als integraal onderdeel van het stedelijke concept, moet het toch mogelijk zijn door gezamenlijke inzet van betrokken overheden de cultuurcomponent beter te verdisconteren in het Meerjaren Ontwikkelings Programma (MOP) en in het Europees Grote Stedenbeleid. Dat vereist intensieve samenwerking tussen de gemeentelijke diensten CEWES (Cultuur, Educatie, Welzijn en Sport) en SO (Stadsontwikkeling). Een aanzet daartoe is inmiddels gegeven door multidisciplinaire teams te betrekken bij de ontwikkeling van projecten in het centrum (Rijnboog/Paradijs) en de wijken (Geitenkamp, Malburgen, Presikhaaf, Elden). Voor de kwaliteit en samenhang van de planologie zijn informele 'expertmeetings' belangrijk om vanuit een totaalvisie richting te kunnen geven aan de onderdelen.

Toekomstig cultuurprofiel

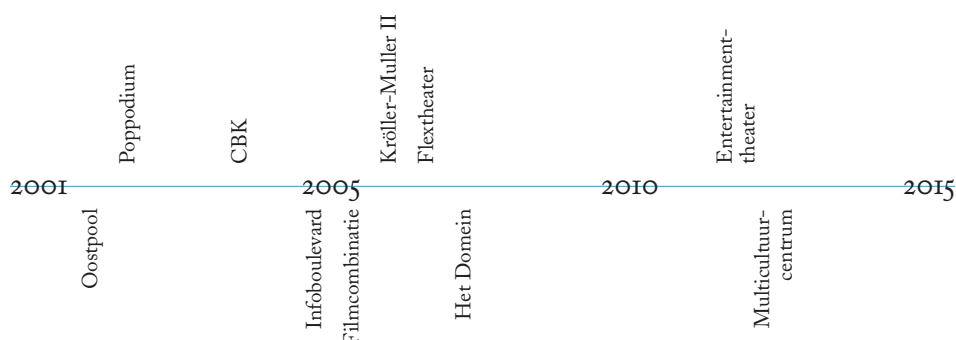
Hoe zal het culturele profiel van Arnhem er over tien of vijftien jaar uitzien? Naar welk toekomstbeeld wordt toegewerkt?

Onlangs presenteerden de directies van grote culturele instellingen in Arnhem en Nijmegen een 'CAN! Visie'-document over de ontwikkeling van cultuur in het KAN-gebied. Daaruit blijkt een actieve bereidheid van de sector om mee te denken over culturele planologie en de culturele profilering van KAN binnen de Euregio Rijn en Waal. Onder het motto 'Kleur bekennen en accenten leggen' schetst het document een onderscheidend toekomstig cultuurprofiel voor Arnhem en Nijmegen. Het cultuurprofiel van Arnhem zou voor 70% uit culturele hoofdstromen bestaan (gericht op een breed geworven publiek) en voor 30% uit vernieuwende activiteiten, gericht op de Arnhemse cultuurliefhebber. Voor Nijmegen wordt een toekomstbeeld geschetst waarin die verhoudingen andersom liggen.

In deze cultuurnota wordt ervan uitgegaan dat Arnhem zich niet herkent in het eenzijdige 'mainstream'-profiel (nu noch in de toekomst). Het cul-

tuurprofiel van Arnhem 2001 bestaat uit een levendige en gevarieerde mix van kleinschalige, middelgrote en grootschalige voorzieningen en activiteiten. Kenmerkend is vooral de overvloed van kleinschalige initiatieven in alle kunstdisciplines, die veel te maken heeft met de Hogeschool voor de Kunsten en de jonge kunstenaars die tijdens en na hun studie actief zijn in de stad en zorgen voor een constante stroom van vernieuwing en innovatie. Dat in de toekomst enkele grootschalige voorzieningen wenselijk zijn voor de ontwikkeling van het knooppunt Arnhem-Nijmegen is evident, maar dat die met name in Arnhem gesitueerd moeten worden is irreëel. Een belangrijke uitkomst van de Arnhemse cultuurdiscussie was juist het pleidooi voor meer flexibel inzetbare subsidies, die nodig zijn voor het ontwikkelen van kleinschalige en middelgrote initiatieven.

Stel dat alle ‘wens’-voorzieningen in Arnhem gerealiseerd zouden worden die recent een rol gespeeld hebben in cultuurdiscussies, dan zou het tijdpad er als volgt uit kunnen zien:

In de betreffende paragrafen van de cultuurnota worden deze voorzieningen uitgebreider omschreven, hier volstaan we met een korte typering: basisvoorziening/ basisvoorziening+/ +. De kwalificatie ‘basisvoorziening’ houdt in dat de aanwezigheid van de betreffende voorziening in Arnhem normaal geacht moet worden, gezien de situatie in vergelijkbare steden. Basisvoorziening+ houdt in dat het hier gaat om een voorziening die iets extra’s biedt t.o.v. de basisvoorzieningen. De kwalificatie + wordt gereserveerd voor bijzonder hoogwaardige extra voorzieningen. Bij de financiering zijn doorgaans meerdere partijen betrokken en zijn diverse opties denkbaar voor het gemeentelijk aandeel. Het aandeel van de diverse partijen blijft hier buiten beschouwing. Omwille van de overzichtelijkheid noemen we alleen de geraamde totaalkosten:

- Poppodium: basisvoorziening (grote zaal 1000, kleine zaal 300 bezoekers en oefenruimten) kosten voor nieuwbouw worden door onderzoeksbureau Buys begroot op minimaal f 6 miljoen en jaarlijks f 300.000,- voor programmering. Ook voor jazz, improvisatie en wereldmuziek.
Doelgroep: breed, lokaal publiek, m.n. jongeren.
- Oostpool: basisvoorziening+: werkhuis en theater van theatergroep Oostpool, voorziet in behoefte aan middenzaal vlakkevloertheater (zaalcapaciteit 281 stoelen, flexibele tribune). Investeringskosten f 8 mln (excl. BTW).
Doelgroep: breed publiek, eerst lokaal en uit KAN-gebied, later nationaal.
- CBK: basisvoorziening+: Centrum voor Beeldende Kunst dat ontstaat door fusie van SBK (kunstuitleen) en GBK (provinciale voorziening voor beeldende kunst). Investeringskosten zijn nog niet bekend (Gemeente f 75.000 p.j.).
Doelgroep: breed publiek, vnl. lokaal en provincie Gelderland.
- Kröller-Müller II: +: een vestiging van museum Kröller-Müller aan de Rijn, eventueel gecombineerd met andere culturele en/of commerciële functies. Kosten f 100 miljoen.
Doelgroep: kunstliefhebbers KAN-gebied en (inter-)nationaal; aantal bezoekers door museum Kröller-Müller geschat op 150.000 per jaar.
- Infoboulevard: basisvoorziening+: publieke voorziening als trekker voor Infoboulevard met publieke en private voorzieningen: bibliotheken, rijksarchief, gemeentearchief en Volksuniversiteit. Scenario 2/3 uit AEF-rapport. Kosten f 60 mln.
Doelgroep: breed, vnl. uit KAN-gebied, bezoekers geschat op 450.000 p.j.
- Filmcombinatie: basisvoorziening+: filmtheater is basisvoorziening (4 zalen: 500 zitplaatsen), gecombineerd met een bioscoop/mediacentrum wordt het basisvoorziening+. Investeringskosten filmtheaterdeel f 3,5 mln.
Doelgroep: breed, vnl. lokaal/regionaal.
- Het Domein: basisvoorziening - eerst moet het profiel van de instelling helder zijn; wellicht wordt dit meer een satelliet-model (centrum met relaties naar voorzieningen in de wijk) dat heeft dan consequenties voor de huisvesting.
Doelgroep: breed, vnl. lokaal/regionaal.

- Multiplextheater: +: een theater met flexibel indeelbare zalen, dat de huidige schouwburg vervangt; de infrastructuur voor theater is momenteel nogal in beweging; met het werkhuis/theater van Oostpool en het KAB/Posttheater heeft Arnhem er straks twee voorzieningen voor theater bij; over een of twee jaar is beter te overzien welke (extra) theateervoorzieningen nodig zijn.
- Entertainmenttheater: +: een idee afkomstig uit CAN!Visie, om met een accommodatie van 1500 stoelen aan te sluiten bij het nationale en Europese commerciële circuit voor grote entertainmentproducties. Doelgroep: onderzoeken of hier in KAN en Euregio voldoende publiek voor is.
- Multicultuurcentrum: +: Er is een motie ingediend om een multicultureel ontmoetingscentrum te realiseren in het centrum; dit idee is verder niet concreet uitgewerkt.

Keuzemenu toekomstprofielen

Bovenstaand overzicht is voornamelijk gericht op voorzieningen.

De culturele activiteiten zijn nog niet in de overwegingen betrokken.

Bij de keuzen die gemaakt moeten worden om te komen tot een evenwichtige ontwikkeling van een cultuurprofiel Arnhem 2005-2015 zijn diverse factoren relevant:

- het evenwicht tussen culturele activiteiten en voorzieningen (gebouwen, huisvesting)
- wegwerken van achterstand op het niveau van basisvoorzieningen
- de meerwaarde, kwaliteit en exclusiviteit van extra voorzieningen (ten opzichte van bestaande)
- het publieksbereik van voorzieningen: bezoekcijfers lokaal/regionaal/(inter-)nationaal
- de maatschappelijke functie en de meerwaarde van extra voorzieningen voor stedelijke ontwikkeling.

In het verlengde van het ‘ringenmodel’ voor activiteiten en voorzieningen volt hier een keuzemenu met drie toekomstprofielen, waarbij het Elan-scenario steeds als uitgangspunt dient. (M.O. staat hierin voor maatschappelijke ontwikkeling, S.O. voor stedelijke ontwikkeling):

‘Divertimento’, waarin het accent ligt op ring 1, vooral geïnspireerd door de maatschappelijke component van culturele planologie: lokaal en regionaal gerichte activiteiten, aangevuld met een basisbedrag voor voorzieningen. Kosten: + f 1-2 mln p.j.

‘KAN-CAN’-cultuur, geïnspireerd door zowel de maatschappelijke als de fysieke component van culturele planologie: gebaseerd op keuzen in KAN-verband van elementen uit alledrie de ringen: lokaal, regionaal en (inter-) nationaal gerichte activiteiten en voorzieningen.

Kosten: + f 2-5 mln p.j.

‘City’, het meest ambitieuze profiel, een keuze van elementen uit alledrie de ringen waarin vooral ring 3 doorklinkt: duurzame investeringen in lokaal, regionaal en (inter-)nationaal gerichte voorzieningen, met het oog op het fysieke en economische belang voor de stad als centrum in de Euregio. Kosten: + f 5-10 mln p.j.

<u>Divertimento</u>	<u>KAN-CAN-cultuur</u>	<u>City</u>
accent op M.O. + f 1-2 mln p.j.	M.O. en S.O. + f 2-5 mln p.j.	M.O. en S.O.; accent op S.O. + f 5-10 mln p.j.
accent op flexsubsidies en basisvoorzieningen	mix van kleine middelgrote en grote voorzieningen	accent op middelgrote en grote voorzieningen
productie en programma's	productie, programma's en huisvesting	productie, programma's en huisvesting
veel kleine festivals	kleine en grote festivals	grote en kleine festivals
popprogrammering	poppodium	poptempel
Oostpooltheater	Oostpool en multiplextheater	multiplextheater en entertainment-theater
geen infoboulevard	infoboulevard optie 2/3	infoboulevard optie 1/2
klein CBK	middelgroot CBK	groot CBK
geen nieuw museum	museum in infoboulevard	Kröller-Müller II
filmtheater	filmtheater/ bioscoop	film en mediatheater/bioscoop
Domein in de wijk	satellietmodel Domein	satellietmodel Domein
multicultuurprogramma M.O. en S.O.	multicultuurprogramma's	multicultuurcentrum

- ‘Divertimento’
 Het toekomstprofiel ‘Divertimento’ is een versterkte versie van Arnhem 2001. Kenmerkend is de grote variatie op het gebied van (veelal kleinschalige) cultuurproductie en cultuurpresentatie. De komende jaren wordt vooral geïnvesteerd in activiteiten, productie en programma’s en nauwelijks in voorzieningen. Dankzij een structurele verhoging van het budget voor flexibele subsidies kunnen bijvoorbeeld veel (kleine) festivals en culturele evenementen ondersteund worden. Enkele kleine instellingen krijgen een semi-flexibele subsidie voor activiteiten. Voor Arnhemse nationale en internationale boegbeelden wordt een beperkt bedrag (f 116.000,-) beschikbaar gesteld in het kader van het cultuurconvenant (Oostpool, Theater/danswerkplaats, Introdans, HGO, InterArt, Keesen & Co, literatuurfestival De Wintertuin) en ‘geldstroom beeldende kunstinstellingen’ (f 50.000,-). Wat betreft de voorzieningen ligt het accent op lokaal gerichte (basis-)voorzieningen.
- > Toekomstig profiel:
 Anno 2015 is cultuur goed geïntegreerd in het beleid voor maatschappelijke ontwikkeling en bereiken culturele activiteiten lokaal een groter en diverser publiek. Mede daardoor is Arnhem een stad met een levendig sociaal-cultureel klimaat. Aan het belang van cultuur voor economie en stadsontwikkeling (vestigingsklimaat, city marketing) wordt minder zwaar getild. De trek van kunstenaars naar de Randstad en het buitenland is toegenomen.
- ‘KAN-CAN’-cultuur
 Dit profiel is ambitieuzer dan ‘Divertimento’, maar minder ambitieus dan ‘City’. Uitgangspunt is dat cultuur een belangrijk element is voor zowel maatschappelijke ontwikkeling als voor economische ontwikkeling en stadsontwikkeling. Er wordt flink geïnvesteerd in flexibele en iets minder flink in semi-flexibele subsidies. De culturele profilering van Arnhem en Nijmegen wordt in KAN-verband uitgewerkt en dat leidt tot gespreide vestiging van middelgrote en grote culturele voorzieningen. Vanwege de Nijmeegse plannen voor een multifunctioneel popcentrum, kiest Arnhem voor een maatje kleiner: een middenpodium voor pop. Ook wat betreft het filmtheater heeft Nijmegen met Lux zo’n voorsprong, dat Arnhem volstaat met een basisvoorziening. Daarentegen investeert Arnhem in theater en beeldende kunst.

Voor Arnhemse nationale en internationale boegbeelden wordt f 275.000,- beschikbaar gesteld in het kader van het cultuurconvenant (Oostpool, Theater/danswerkplaats, InterArt, literatuurfestival De Wintertuin) en f 50.000,- voor beeldende kunstinstellingen. In een investeringsfonds voor cultuurhuisvesting wordt jaarlijks f 2-5 mln gestort. De eerste projecten die uit dit fonds gefinancierd worden zijn een poppodium en het theaterhuis van Oostpool.

> Toekomstig profiel:

Anno 2015 zien we in beide steden zowel nieuwe kleinschalige als grootschalige voorzieningen op het gebied van cultuurproductie en cultuurpresentatie. Culturele activiteiten hebben in de loop der jaren een groter en diverser publieksbereik gekregen. Jaarlijks weten enkele activiteiten nationaal en internationaal aandacht te trekken. De culturele kwaliteit en diversiteit zijn het resultaat van de bewuste politieke strategie niet de kaasschaaf te hanteren, maar hier en daar gericht durfkapitaal in te zetten om iets te realiseren dat boven het maaiveld uitsteekt.

– ‘City’

Dit profiel zet krachtig in op cultuur als onderscheidend kenmerk voor de stad, omdat investeringen in kunst en cultuur uiterst rendabel kunnen zijn in termen van stedelijke kwaliteit, vitaliteit en aantrekkelijkheid.

Er wordt flink geïnvesteerd in middelgrote en grote festivals en in semi-flexibele subsidies van instellingen. Naast de basisvoorzieningen wordt planmatig toegewerkt naar extra voorzieningen, zoals een tweede Kröller-Müller, een multiplextheater en een entertainmenttheater.

Voor Arnhemse nationale en internationale boegbeelden wordt f 375.000,- beschikbaar gesteld in het kader van het cultuurconvenant (Oostpool, Theater/danswerkplaats, HGO, Introdans, Keesen & Co, InterArt, literatuurfestival De Wintertuin) en f 100.000,- voor beeldende kunstinstellingen.

In een investeringsfonds voor cultuurhuisvesting, wordt jaarlijks 5-10 mln gestort. De eerste projecten die (mede) uit dit fonds gefinancierd worden, zijn een (royaal) poppodium en het theaterhuis van Oostpool; daarna volgen het informatiecluster in de Infoboulevard, de combinatie filmtheater/bioscoop, het Centrum voor Beeldende Kunst (CBK), Kröller-Müller II en het flextheater. Ook het Domein krijgt op den duur een passend onderkomen.

- > Toekomstprofiel:
Anno 2015 valt Arnhem in de Euregio op door culturele allure. De stad is niet alleen aantrekkelijk voor bewoners en bedrijven, maar ook een trekpleister voor dagjesmensen en internationaal toerisme. Arnhem scoort hoog op de (inter)nationale cultuurkalenders. Reisgidsen propageren de stad als 'de cultuurkern van het groene hart dat alles heeft: rust, ruimte en prikkelende kunst'. De stad bruist van culturele activiteiten en een efficiënt communicatiesysteem voorziet iedere doelgroep van informatie-op-maat. Dit alles doordat Arnhem in 2001 heeft begrepen dat steden die het lef hebben stevig in cultuur te investeren, daar later meestal geen spijt van krijgen.